

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KAMUSAL ALANLARIN OLUŞTURDUĞU ARAYÜZLERİN, FİZİKSEL VE
KAVRAMSAL NİTELİKLERİNE GÖRE BERLİN - ALEXANDERPLATZ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

AHMET ÖZBİLEN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ TASARIM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. MÜNEVVER DAĞGÜLÜ**

İSTANBUL, 2012

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KAMUSAL ALANLARIN OLUŞTURDUĞU ARAYÜZLERİN, FİZİKSEL VE
KAVRAMSAL NİTELİKLERİNE GÖRE BERLİN - ALEXANDERPLATZ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

Ahmet ÖZBİLEN tarafından hazırlanan tez çalışması 03.07.2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Münevver DAĞGÜLÜ

Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Münevver DAĞGÜLÜ

Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Deniz ERİNSEL ÖNDER

Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Murat ŞAHİN

Yeditepe Üniversitesi

ÖNSÖZ

Tez çalışmam ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana verdiği destek ve gösterdiği ilgiden ötürü tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Münevver DAĞGÜLÜ'ne; sahip olduğu bilgi birikimiyle tezimin oluşma sürecine katkılarından dolayı Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER'e ve eğitim hayatım boyunca bana verdikleri maddi ve manevi sonsuz destek için aileme teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz, 2012

Ahmet ÖZBİLEN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı.....	2
1.3 Hipotez.....	3
BÖLÜM 2	
İNSANIN FİZİKSEL ORTAMDAKİ VARLIĞI ve ÇEVREYİ ALGILAMA BİÇİMİ	4
2.1 Bireysel ve Toplumsal Olarak İnsanın Çevre İçindeki Yeri	4
2.1.1 İnsan ve Çevre Etkileşimi	5
2.1.1.1 Kullanıcı Gereksinimleri.....	5
2.1.1.2 Çevrenin Bileşenleri	6
2.1.2 İnsan ve Çevre Etkileşimi Sonucu Oluşan Çevre Türleri	7
2.2 İnsanın Çevreyi Algılama Biçimleri.....	8
2.2.1 Duyusal Algı	8
2.2.2 Bilişsel Algı	10
BÖLÜM 3	
KAMUSAL ALAN ve KENT İLİŞKİSİ - KAMUSAL ARAYÜZ KAVRAMI	13
3.1 Kamusal Alan Kavramı ve Nitelikleri.....	13
3.1.1 Kamusal Mekânın Gelişim Süreci	15
3.1.2 Kamusal Mekânın Temel Bileşenleri.....	17
3.1.2.1 Sokak	17
3.1.2.2 Meydan	18
3.1.2.3 Cephe	19
3.2 Kamusal Arayüz Kavramı	21

3.3	Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan ve Tanımlayan Nitelikler.....	22
3.3.1	Kullanıcı Gereksinimleri	22
3.3.1.1	Konfor.....	22
3.3.1.2	Güvenlik	23
3.3.1.3	Rahatlama	24
3.3.1.4	Sosyalleşme.....	25
3.3.1.5	Keşfetme	26
3.3.1.6	Estetik.....	28
3.3.1.7	Kişisel Alan.....	28
3.3.2	Kamusal Alanda “Arayüzü” Tanımlayan Algısal Nitelikler	29
3.3.2.1	Okunabilirlik	29
3.3.2.2	Düzen ve Bütünlük	30
3.3.2.3	Oran.....	30
3.3.2.4	Ölçek.....	31
3.3.2.5	Ritim	32
3.3.2.6	Renk.....	32
3.3.2.7	Doku	34
3.3.2.8	İşlevsel Çeşitlilik ve Kullanım.....	34
3.3.3	Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan Fiziksel Nitelikler.....	36
3.3.3.1	Mekan Sınırı	36
3.3.3.2	Yollar	37
3.3.3.3	Detay	38
3.3.3.4	Topoğrafya	38
3.3.4	Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan Kavramsal Nitelikler.....	39
3.3.4.1	Anlam, Bağlam ve Örüntü	39
3.3.4.2	Kimlik, Aidiyet ve Kentsel Hafıza	40

BÖLÜM 4

BERLİN-ALEXANDERPLATZ'DAKİ KAMUSAL ARAYÜZLERİN TARİHSEL ve MEKÂNSAL GELİŞİM SÜRECİ.....42

4.1	1850-1920 Arası Dönem (Prusya Krallığı, Alman İmparatorluğu ve Weimar Cumhuriyeti)	42
4.2	1920-1945 Arası Dönem (İkinci Dünya Savaşı ve Öncesi)	59
4.3	1945-1949 Arası Dönem (İkinci Dünya Savaşı Sonrası)	62
4.4	1949-1990 Arası Dönem (Demokratik Almanya Cumhuriyeti).....	62

BÖLÜM 5

ALEXANDERPLATZ'DA, KAMUSAL ARAYÜZLERİN FİZİKSEL ve KAVRAMSAL NİTELİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

5.1	Berlin-Alexanderplatz Üst Ölçek Kent Dokusu Analizleri	68
5.2	Berlin-Alexanderplatz Alt Ölçek Kent Dokusu Analizleri	82
5.2.1	Yaya Ulaşım Analizi	82
5.2.2	Cephe Analizi	84
5.2.3	Mekan Kullanım Analizi	94

5.2.4	Simgesel Yapı ve İmge Analizi.....	96
5.3	Berlin-Alexanderplatz Üst ve Alt Ölçek Kent Dokusu Analizlerinin Değerlendirilmesi.....	99
BÖLÜM 6		
	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	111
	KAYNAKLAR.....	114
	ÖZGEÇMİŞ.....	120

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1	Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi 6
Şekil 2. 2	Alexanderplatz'da uzaklık-yakınlık ilişkisi 9
Şekil 2. 3	Alexanderplatz'da yer alan Centrum Warenhaus'un görsel olarak zihinde tamamlanması 11
Şekil 2. 4	Alexanderplatz'daki fiziksel çevrenin oluşturduğu farkındalık 12
Şekil 3. 1	Yayaların hâkim olduğu geniş alanlar (Alexanderplatz, 1979)..... 18
Şekil 3. 2	Alexanderplatz'da cephelerle sağlanan görsel bütünlük..... 20
Şekil 3. 3	Konfora bağlı kullanıcı-meydan ilişkisi (Alexanderplatz) 23
Şekil 3. 4	Alexanderplatz, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) 25
Şekil 3. 5	Alexanderplatz, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) 27
Şekil 3. 6	Alexanderplatz'daki renk uyumu 33
Şekil 3. 7	Cephe ve insan ilişkisi (Alexanderplatz)..... 35
Şekil 4. 1	Parsel döngüsü (1750 ve 1986 arası) 43
Şekil 4. 2	Mekân döngüsü (1750 ve 1986 arası)..... 44
Şekil 4. 3	Alexanderplatz, 1885 45
Şekil 4. 4	İşlev analizi, 1750 46
Şekil 4. 5	Doluluk-Boşluk analizi, 1750 47
Şekil 4. 6	İşlev analizi, 1800 48
Şekil 4. 7	Doluluk-Boşluk analizi, 1800 49
Şekil 4. 8	İşlev analizi, 1850 50
Şekil 4. 9	Doluluk-Boşluk analizi, 1850 51
Şekil 4. 10	İşlev analizi, 1880 52
Şekil 4. 11	Doluluk-Boşluk analizi, 1880 53
Şekil 4. 12	Alexanderplatz ve Grand Hotel, 1884..... 54
Şekil 4. 13	Berolina Heykeli, 1896 55
Şekil 4. 14	İşlev analizi, 1910 56
Şekil 4. 15	Doluluk-Boşluk analizi, 1910 57
Şekil 4. 16	Alexanderplatz'daki trafik manzarası..... 58
Şekil 4. 17	Martin Wagner'in Alexanderplatz için yaptığı tasarım 58
Şekil 4. 18	Peter Behrens'in Martin Wagner'in planını temel alarak oluşturduğu tasarım, 1935 59

Şekil 4. 19	İşlev analizi, 1940	60
Şekil 4. 20	Doluluk-Boşluk analizi, 1940	61
Şekil 4. 21	Alexanderplatz ve Televizyon-Radyo Kulesi, 1969.....	63
Şekil 4. 22	Kazanan yarışma projesinin modeli, 1964	63
Şekil 4. 23	İşlev analizi, 1986	64
Şekil 4. 24	Doluluk-Boşluk analizi, 1986	65
Şekil 4. 25	Alexanderplatz ve çevresi, 1973	66
Şekil 4. 26	Berlin'in kuruluşunun 750. yıl kutlamaları	66
Şekil 4. 27	Protesto gösterisi, 4 Kasım 1989.....	67
Şekil 5. 1	Alexanderplatz U-Bahn (yer altı metro sistemi) istasyonu	69
Şekil 5. 2	Alexanderplatz ve çevresi ulaşım analizi.....	69
Şekil 5. 3	Alexanderplatz ve çevresi işlev analizi	71
Şekil 5. 4	Alexanderplatz ve çevresi doluluk-boşluk analizi	72
Şekil 5. 5	Alexanderplatz ve çevresi	73
Şekil 5. 6	Televizyon ve Radyo Kulesi	73
Şekil 5. 7	Alexanderplatz ve çevresi yapı kat analizi	74
Şekil 5. 8	Alexanderplatz ve çevresi yapı yaşı analizi	75
Şekil 5. 9	Alexanderplatz S-Bahn İstasyonu.....	76
Şekil 5. 10	Galeria Kaufhof, 1970 ve günümüz.....	77
Şekil 5. 11	Alexanderhaus ve Berolinahaus.....	78
Şekil 5. 12	CUBIX.....	79
Şekil 5. 13	Hines	79
Şekil 5. 14	Alexanderplatz ve çevresi yeşil alan analizi	80
Şekil 5. 15	Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr).....	81
Şekil 5. 16	Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft).....	81
Şekil 5. 17	Alexanderplatz yaya ulaşım analizi	83
Şekil 5. 18	Alexanderplatz haritası ve kesit çizimleri.....	86
Şekil 5. 19	A-A kesiti	87
Şekil 5. 20	A-A kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi	88
Şekil 5. 21	B-B kesiti.....	89
Şekil 5. 22	C-C kesiti.....	90
Şekil 5. 23	C-C kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi	91
Şekil 5. 24	D-D kesiti	92
Şekil 5. 25	D-D kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi.....	93
Şekil 5. 26	Tramvay durağı, Alexanderplatz	94
Şekil 5. 27	Alexanderplatz mekân kullanım analizi	95
Şekil 5. 28	Bakış açısı 1 ve 2.....	96
Şekil 5. 29	Bakış açısı 3, 4, 5, 6 ve 7	97
Şekil 5. 30	Alexanderplatz simgesel yapı ve imge analizi	98
Şekil 5. 31	Alexanderplatz'daki kütleli ilişki	99
Şekil 5. 32	Alexanderplatz	100
Şekil 5. 33	Centrum Warenhaus, 2006 öncesi ve sonrası	101
Şekil 5. 34	U-Bahn giriş-çıkış noktaları	102
Şekil 5. 35	Gündüz ve gece kullanımı	102
Şekil 5. 36	Alexanderplatz, Şubat	103
Şekil 5. 37	Alexanderplatz, Haziran	103

Şekil 5. 38	Alexanderplatz'daki pasif ve aktif sosyalleşme.....	104
Şekil 5. 39	Protesto gösterisi, (Alexanderplatz, 4 Kasım 1989).....	105
Şekil 5. 40	Alexanderplatz'daki iç ve dış mekân ilişkisi	106
Şekil 5. 41	Alexanderplatz içindeki kullanıcı dağılımı	107
Şekil 5. 42	Alexanderhaus ve Berolinahaus arasındaki algısal ritim.....	108
Şekil 5. 43	Alexanderhaus'un meydana ve Gruner Caddesi'ne bakan cepheleri.....	109

**KAMUSAL ALANLARIN OLUŞTURDUĞU ARAYÜZLERİN, FİZİKSEL VE
KAVRAMSAL NİTELİKLERİNE GÖRE BERLİN - ALEXANDERPLATZ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

Ahmet ÖZBİLEN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Münevver DAĞGÜLÜ

İnsanın en temel güdülerinin başında, bulunduğu mekânı tanıma ve keşfetme arzusu bulunmaktadır. Kişi fiziksel çevreyi anlamlandırmaya başladığında yere ait öğelerin nitelik ve niceliklerini bilincinde değerlendirerek yer ile arasında bir bağ kurar. Bu sebepten, zaman döngüsü içinde meydana gelen tarihsel ve toplumsal gelişimler, insanın sosyal, algısal ve fiziksel gereksinimlerini değiştirdiği gibi dolaylı olarak toplumların ortak alanları olan kamusal mekânları da farklılaştırmaktadır.

Kent örüntüsü içinde zamanla değişen, dönüşen ve eklemlenen kamusal mekânların kent üzerine etkileri, tanımladıkları boşluklarla oluşturdukları kamusal arayüzlerin, kullanıcıların bilincinde sahip olduğu görsel ve algısal tesirden kaynaklanmaktadır. Yatay ve düşey bileşenleriyle kamusal arayüzler, onu tanımlayan nicelik ve niteliklerle yüzeylerini oluşturduğu kentsel dokunun fiziksel ve görsel özellikleri belirleyerek kullanıcılar için algısal anlamda değişen durumlar ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, birinci bölümde, tezin amacı, literatür özeti ve hipotez anlatılmaktadır. İkinci bölümde, bireysel ve toplumsal olarak insanın çevre içindeki yeri ile duyuşsal ve bilişsel anlamda çevreyi algılama biçimleri ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde, kamusal alan kavramı, gelişim süreci ve temel bileşenleri ele alındıktan sonra kamusal arayüz kavramı ile onu oluşturan ve tanımlayan kullanıcı gereksinimleri, algısal, fiziksel ve kavramsal nitelikler alt başlıkları ile ayrıntılı olarak incelenmiştir. Dördüncü bölümde, alan çalışması olarak seçilen Berlin-Mitte bölgesindeki

Alexanderplatz'ın tarihsel ve mekânsal gelişim süreci yer almaktadır. Beşinci bölümde Alexanderplatz ve çevresi ele alınarak hazırlanmış üst ve alt ölçekli analizler kamusal arayüzlere ait, onu oluşturan ve tanımlayan niteliklere göre detaylı bir biçimde irdelenmiştir. Son bölümde ise Alexanderplatz'la ilgili elde edilen bilgilere dair değerlendirmeler, sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alexanderplatz, Berlin, kamusal arayüz

**A CASE STUDY OF PUBLIC INTERFACES FORMED BY PUBLIC SPACES
ACCORDING TO THEIR PHYSICAL AND CONCEPTUAL QUALITIES IN BERLIN
- ALEXANDERPLATZ**

Ahmet ÖZBİLEN

Department of Architecture

MSc. Thesis

Advisor: Assist. Prof. Dr. Münevver DAĞGÜLÜ

A desire to recognize and explore the space is one of the most basic instincts of human beings. When a person begins to make sense of physical space, he establishes a connection between himself and the quality and quantities of the elements through mental assessment. For this reason, while the historical and social developments that occurred in the time cycle change the social, cognitive and physical needs of the human, they also distinguish indirectly public spaces which are the common areas of the communities.

Public spaces form public interfaces by defining gaps. Public spaces create visual and perceptual effects on users by the public interfaces that they created. The public interfaces with their horizontal and vertical components reveal the circumstances that change perceptually by defining the physical and visual characteristics of the urban pattern for users.

In this study, Section 1 describes the aim of the thesis, summary of the literature and hypothesis. Section 2 expresses the place of humans in the environment with the individual and social sense and the ways of the perceiving the environment with sensory and cognitive sense. In Section 3 firstly, the concept of public space, its development process and its basic components are addressed, and then the concept

of public interface and user requirements, perceptual, physical and conceptual properties, which define and constitute the public interface, are investigated in detail in their subsections. Chapter 4 defines the historical and spatial development process of the Alexanderplatz in Berlin-Mitte area which is selected as the case study. In Section 5, the upper and lower scale analysis of Alexanderplatz and its surrounding, are based on the elements that define and constitute the public interfaces in Alexanderplatz, are discussed in detail. Finally, Section 6 includes the information, conclusions and recommendations obtained from about Alexanderplatz.

Key words: Alexanderplatz, Berlin, public interface

1.1 Literatür Özeti

Tezin ilk bölümünde insan ve çevre etkileşimi sonucu oluşan kullanıcı gereksinimleri ve çevre türleri Aydınlı'nın çalışmalarında yer alan tanımlamalarla açıklanmıştır. Fiziksel çevrenin bileşenleri ifade edilirken ise Erkman'ın yaptığı sınıflandırma kullanılmıştır. Çevrenin algılama biçimlerini oluşturan duyuşsal algıda N. Schulz, Lynch ve Lang'e ait tanımlamalara yer verilmiş ve duyuşsal algılamayı etkileyen psikolojik ve görsel unsurlar Gibson, Porteous ve Hall'un çalışmaları ile açıklanmıştır. Bilişsel algı ise Corbett'in yaptığı açıklamalarla ifade edilerek onu etkileyen mekânsal özellikler Hall, Zakia ve Prak'in, kullanıcılara ait nitelikler de Rapoport ve Lam'in çalışmaları temel alınarak anlatılmıştır.

Tezin ikinci bölümünü oluşturan kamusal alan kavramı ve nitelikleri Kostof, Madanipour ve Gehl'in tanımlamaları ve Newman'ın sınıflandırmaları ile ifade edilmiştir. Kamusal mekânda olması gereken yedi nitelik Bentley'in çalışmalarıyla ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Kamusal mekânın gelişim süresi Sennett, Gökgür, Gehl ve Venturi'ye ait çalışmalarda yer alan tarihi verilerle oluşturulmuştur. Kamusal mekânın temel bileşenleri olan sokak, meydan ve cepheler ise başta Marshall'ın "Streets and Patterns" kitabı ile Carmona vd.'in "Public Places - Urban Spaces" kitabında yer alan bilgiler olmak üzere Gökgür, Jane Jacobs, Fyfe ve Krier'e ait çalışmalarla açıklanmıştır.

Kamusal arayüz kavramı, ona dair nitelikleri ve kente etkileri Cullen, Trancik, Lozano, Watson vd. ve Krier'e ait ifadelerle anlatılırken, kamusal arayüzü oluşturan kullanıcı

gereksinimleri Lang, Carmona vd., Gehl, Carr vd., Jacobs, , Whyte, Madden, Moughtin, Madanipour ve Lynch'in çalışmaları ile yedi başlık altında açıklanmıştır.

Kamusal mekânı tanımlayan algısal niteliklerin başlıkları Krier, Ching, Hulusi, Gökğür ve Carmona vd.'nin çalışmaları ile oluşturmuş ve Lang, Holland, Moughtin, Yürekli, Moughtin, Altın, Roth, Meerwein, Faulkner, Meiss ve Gehl'e ait çalışmalarla açıklanmıştır.

Kamusal mekânı tanımlayan fiziksel nitelikler başta Ching'in "Mimarlık; Biçim, Mekân ve Düzen" kitabı olmak üzere Ataç, Yücel ve Gehl'in ifadeleriyle dört başlık altında anlatılmıştır. Kamusal mekânı tanımlayan kavramsal nitelikler ise mekansal anlam, kimlik, aidiyet, kentsel hafıza gibi terimlerle Lang, Carr vd., Carmona vd., Nasar ve Lynch'in tanımlamaları kullanılarak ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde kamusal arayüzü oluşturan ve tanımlayan algısal niteliklerin kamusal mekânlardaki etkilerinin araştırılması için seçilen Berlin-Mitte bölgesindeki Alexanderplatz'ın, tarihsel ve mekânsal gelişimi ile ilgili bilgiler, Kent Gelişimi ve Çevre İdaresi'in (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt) hazırladığı çalışmalarla oluşturulmuştur. Alexanderplatz'la ilgili kentsel analizler ise alan çalışmalarında elde edilen bilgiler ile Kent Gelişimi ve Çevre İdaresi'ne (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt) ait harita ve analizlerin birleşiminden meydana getirilmiştir.

Beşinci bölümde kamusal arayüzü oluşturan ve tanımlayan algısal niteliklerin, Alexanderplatz örneğinde kamusal mekânlardaki etkileri, çizimler, açıklamalar, görsel ifadeler ile alan ve kaynak çalışmalarında elde edilen fotoğraflarla detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.2 Tezin Amacı

Kentsel boşlukların tanımlı hale gelmesiyle oluşan kamusal arayüzler, sahip oldukları bir takım fiziksel ve görsel özelliklerle, yatayda ve düşeyde yüzeylerini oluşturduğu kamusal mekânların, kullanıcı türlerine göre bilinçte farklı anlamlar kazanmasını sağlamaktadırlar. Bu tezin amacı kamusal arayüzleri meydana getiren ve tanımlayan kullanıcı gereksinimleri ile algısal, fiziksel ve kavramsal nitelikleri Berlin - Mitte

bölgesinde yer alan Alexanderplatz örneğinde inceleyerek fiziksel çevrenin kullanıcılar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini araştırıp değerlendirmek ve kamusal arayüzle ilgili teorik anlamda somut veriler ortaya koymaktır.

1.3 Hipotez

Kamusal mekânların tanımladığı arayüzler konu alınarak hazırlanmış tez çalışmasının temelini oluşturan varsayıma göre;

Kent ve toplum açısından tarihsel süreçlerde meydana gelen devrim, savaş gibi önemli olaylar, kent parçalarının farklılaşmasını sağlayan etkenlerin başında gelmektedir. Gerçekleşen her bir fiziksel dönüşüm sonucunda ortaya çıkan yeni yapıların, görsel ve algısal olarak eski yapılar ve kullanıcılar ile kurduğu ilişkinin uyumlu veya uyumsuz olması, kamusal mekânların dış yüzeylerini meydana getiren arayüzlere bağlıdır.

Varsayımı destekleyen bilimsel verilerin doğruluğunu kanıtlayacak bulguların araştırılması ve tespit edilmesi için Berlin-Mitte bölgesinde yer alan Alexanderplatz, çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

İNSANIN FİZİKSEL ORTAMDAKİ VARLIĞI ve ÇEVREYİ ALGILAMA BİÇİMİ

Bir mekânın anlam kazanması, gelişmesi veya dönüşmesi, insanın yer ile kurduğu güçlü bağlar neticesinde gerçekleşmektedir. Fiziksel ve algısal olarak etkileşimin meydana gelmesinde mekânın sahip olduğu karakteristik özellikler kadar insana ait duyuşal ve bilişsel hislerin etkisi de oldukça fazladır.

Tezin bu bölümünde insan ve fiziksel çevre arasında var olan ilişkinin etkenlerini oluşturan kullanıcı gereksinimleri, insanın sahip olduğu algılama biçimleri, çevrenin bileşenleri ve bu ilişki sonucu meydana gelmiş çevre türleri alt başlıklar halinde ifade edilmiştir.

2.1 Bireysel ve Toplumsal Olarak İnsanın Çevre İçindeki Yeri

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre [1] insan sözcüğü “ toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı” olarak ifade edilmektedir. İnsan varlığını devam ettirmek için sahip olduğu özelliklerle, gereksinimlerini karşılayacak yapay ortamlar oluşturur. Fiziksel çevre olarak da adlandırılan yapay ortamlar, insanın karakteristik özellikleri sonucunda farklı çevre türlerinin oluşmasını sağlayarak insan ve yer arasında karşılıklı etkileşimler ile meydana gelen bir döngü başlatmıştır.

İlk önce insan, bireysel olarak oluşturduğu yaşam ortamını şekillendirir. Zaman içinde yaşanan çevre ise insanın kendisini ve çevresindekileri etkiler. Sıralı bir düzen içinde gerçekleşen etkileşimler, insanın duyuları ve gereksinimlerinden doğan eylemler ile

çevre bileşenleri arasında birçok bağ kurar. İlişkiler sonucunda oluşan çevre türlerinin birleşiminden toplumsal ve yaşamsal aktivitelerin gerçekleştirilebildiği, kent adı verilen değişken mekân toplulukları meydana gelir.

2.1.1 İnsan ve Çevre Etkileşimi

İnsan sahip olduğu temel içgüdülerle var olduğundan beri bulunduğu çevre ile karşılıklı etkileşim halindedir. İlk etkileşim, korunma ve güvende kalma gereksinimini sağlamak için insanın, mağara gibi çevrenin ona sunduğu yaşam alanlarını fark edip kullanmasıyla başlamıştır. Zamanla insanlar sahip olduğu yetenekleri keşfedip değişik beceriler kazandıkça doğaya uyum sağlamak yerine onu kendi ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirmişlerdir.

Kendi oluşturdukları çevrede insanların bir araya gelerek topluluklar oluşturması, davranışlarını ve algılarını geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Bunun sonucunda oluşan farklı gereksinimler yaşam mekânlarının şekillenmesini günümüze kadar devam ettirmiştir.

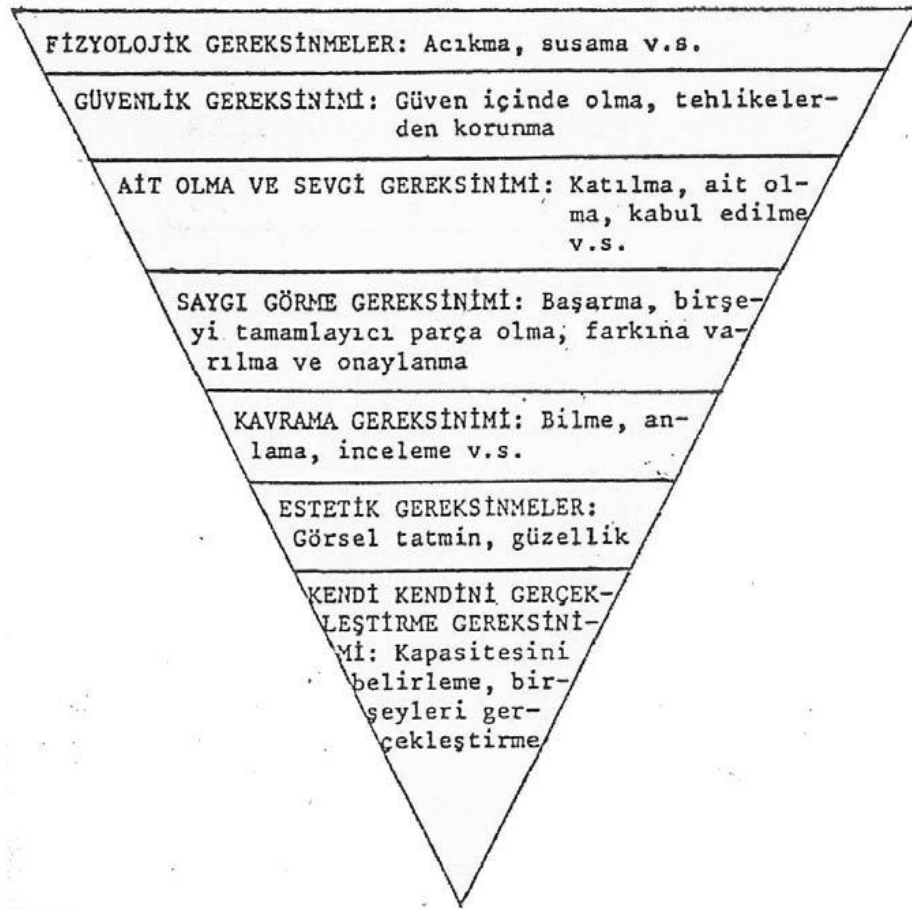
2.1.1.1 Kullanıcı Gereksinimleri

Kullanıcı gereksinimleri, bir bireyin bulunduğu mekânda fiziksel ve psikolojik olumsuzluklar olmaksızın her türlü faaliyetini verimli bir biçimde gerçekleştirebilmesi sağlayacak çevre koşulları olarak tanımlanabilir.

Maslow, kullanıcı gereksinimlerini hiyerarşik olarak sınıflandırmıştır (Şekil 2.1). Oluşturduğu sisteme göre gereksinimler maddi ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve manevi ihtiyaçlar olarak ele alınmıştır. Birey bahsedilen gereksinimlerden birini tamamlayamadan, sonraki gereksinimi algılayamaz, dolayısıyla bir üst basamağa geçemez. İhtiyaçları, alttan üste doğru şu şekilde sıralamıştır;

- Fizyolojik gereksinimler: Nefes alma, yeme, içme v.s.
- Güvenlik gereksinimi: Kendini ve çevresindekileri güven ve emniyet içinde hissetme v.s.
- Ait olma ve sevgi gereksinimi: Kabul edilme, bir yere ait olma, başkaları ile ilişki kurma v.s.

- Saygı görme gereksinimi: Başarılı olma, yeterli olma, başkalarınca benimsenip tanınma v.s.
- Kavrama gereksinimi: Bilme, anlama v.s.
- Estetik gereksinimler: Görsel tatmin v.s.
- Kendi kendini gerçekleştirme gereksinimi: Kişisel başarı, kişinin potansiyelini ortaya çıkarması v.s (Ünlü [2]).

Şekil 2.1 Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi (Aydınlı [3])

2.1.1.2 Çevrenin Bileşenleri

Erkman'a göre [4] çevre, insan hareketleri ile bu hareketlerin meydana geldiği fiziksel ortamın karşılıklı etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Erkman gelişigüzel olmayan bu ilişki biçimini, davranışsal ve fiziksel bileşenler olarak iki gruba ayırmaktadır. Davranışsal bileşenler, insanın duyularına ve karakteristik özelliklerine bağlı olarak algılama, kavrama ve mekânsal davranıştan oluşmaktadır. Fiziksel bileşenler ise gerçekliği

algılanabilen çevrede oluşan nesnelere tanımlanabilen mekânsal kabuk, kitle, yatay ve düşey yüzeyler, donatı, algısal unsurlar, doğal unsurlar ve kozmik unsurlar olarak ifade etmiştir.

- Mekânsal kabuk: Mekânı saran örtü ve bu örtüyü oluşturan öğelerdir.
- Kitle: Çevrede bulunan ve kişi tarafından bir kitle olarak algılanan yapılardır. Bir anıt ya da bütün olarak algılanabilen kentsel bir obje kitle olarak adlandırılabilir.
- Yatay ve düşey yüzeyler: Örtü ile sarılmış mekânları oluşturan iç duvarlar ve kat döşemeleri gibi yapısal elemanlardır.
- Donatı: Mekâna ait mobilya, tesisat gibi her türlü sabit ve hareketli öğelerdir.
- Algısal unsurlar: Çevrede kullanılan ve kullanıcının dikkatini çeken trafik işaretleri, reklam panoları gibi her türlü simgedir.
- Doğal unsurlar: Çevrede mevcut olan ağaç, yeşil alanlar gibi doğal öğelerdir.
- Kozmik unsurlar: Çevrede duyularla hissedilen ısı, ışık, ses gibi soyut öğelerdir.

2.1.2 İnsan-Çevre Etkileşimi Sonucunda Oluşan Çevre Türleri

İnsanın biyolojik özelliklerinden kaynaklanan psikolojik ve fizyolojik gereksinimleri, bulunduğu ortamdaki çevreyi oluşturan somut bileşenlerle etkileşim halindedir. Aydın [3] bahsedilen ilişki ile oluşan çevreyi fiziksel çevre, psikolojik çevre, kültürel çevre ve ekolojik çevre olmak üzere dört farklı gruba ayırmıştır. Bu grupların tanımı aşağıdaki gibidir:

- Fiziksel çevre: Işık, ses gibi fiziksel uyarıcılarla belirlenen çevredir.
- Psikolojik çevre: İnsanın algısıyla belirlenen çevredir.
- Kültürel çevre: Toplumsal değerlerle belirlenen çevredir.
- Ekolojik çevre: İnsanların yaşam çevreleridir.

2.2 İnsanın Çevreyi Algılama Biçimleri

İnsanın çevreyi algılaması ve tanımlaması, birbiri ile ilişkili iki biçimde gerçekleşir. Çevreye ait veriler, sahip oldukları farkındalık yaratan özellikleriyle kullanıcılar tarafından ilk olarak duyarlar ile bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde algılanır. Elde edilen verilerin, yaşanmışlığa bağlı kişisel belleğe dair bilgilerle karşılaştırılması ve bunun sonucunda mekânın bir bütün olarak değerlendirilmesi ise duyuşsal algılamanın zihinde meydana getirdiği bilişsel bir olaydır.

2.2.1 Duyusal Algı

N. Schulz'a göre [5] algı, çevremizdeki bilgileri anlaşılır kılarak doğru bir biçimde hareket etmemizi ve yönlennemizi sağlayan bilincimizdir. Çevreden gelen uyarıların algılanması fiziksel ve psikolojik bir sürecin sonucunda gerçekleşir. Bu süreç, sinir sisteminin bir sonucu olarak algının davranışı tetiklediği, ortaya çıkan davranışın ise bir sonraki algıyı etkilediği yinelenen bir dizgiyi oluşturur.

Lynch'e göre [6] çevreyi algılamak için onu bileşenlerine ayırmak gerekir. Bunun için bileşenleri oluşturan fiziksel nesnelerin görsel olarak seçilebilir olması, bir takım nicelik ve nitelikleriyle ayırt edilebilmesi veya kişinin hafızasında çağrışım uyandırması gerekmektedir. Algı sürecinde etki-tepki oluşturacak objelerin karakteristik özelliklerindeki zıtlık, zihni uyarıcı önemli etkenlerden biridir (Lang [7]).

Algının oluşabilmesi için zihnin uyarılması gerekir. Gibson [8] çevreyi bir takım karmaşık uyarıların bütünü olarak kabul eder. İnsan ise mekân üzerindeki izlenimleri, anlamlandırmaları ve sezgileri ile uyarıları, algısı için olgulara dönüştürür. Görme duyusu diğer duyarılara göre daha baskındır ve onlara göre daha fazla çevresel uyarının zihin tarafından kavranmasını sağlar. Renk, doku, zıtlık gibi niteliklerden etkilenecek yönelmenin temelini oluşturur. Uyarıların değerlendirilmesi süreci sadece görsel duyuya dayanmaz. İşitme ve dokunma hisseleri, mekânsal bilgi kazanımı açısından zayıf olsalar da, mekânın doğru bir şekilde deneyimlenmesi için görsel bilgileri tamamlayarak zihne yardımcı olurlar (Porteous [9]). Hall'a göre [10] algılamada görsel duyarlar %60'ı, işitsel duyarlar %30'u ve dokunma duyusu %10'u oluşturur. Koklama duyusu ise

mekânın tanımlanmasında fazla etkili olmadığı halde imgesel hafızada tetikleyici bir rol oynamaktadır.

Şekil 2.2 Alexanderplatz'da uzaklık-yakınlık ilişkisi [11] [12]

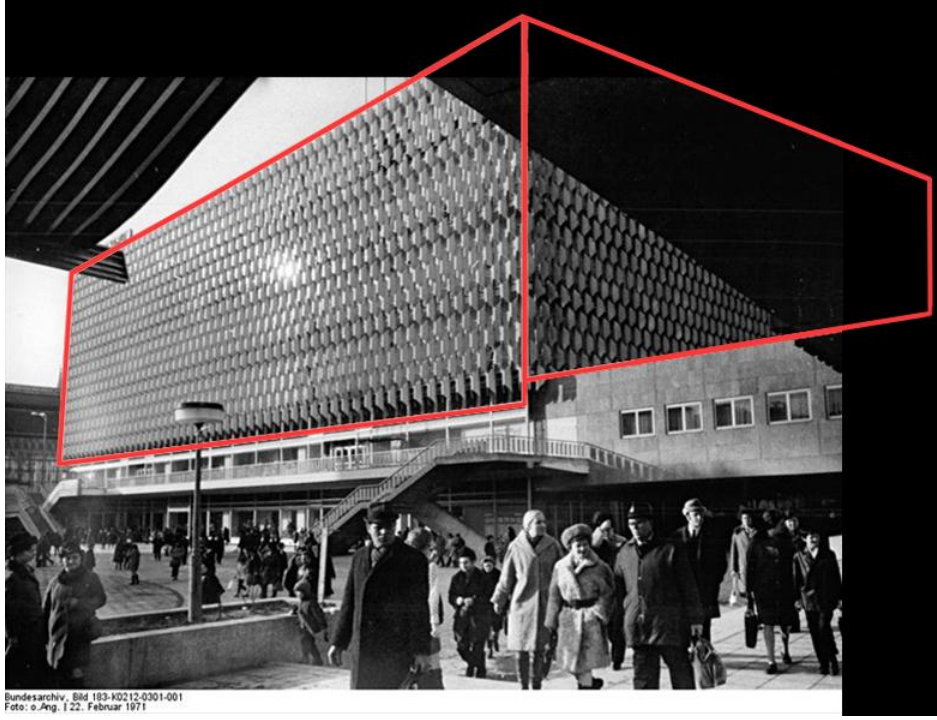
Görsel algılamada uzaklık, zihnin uyarılmasını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Nesne ile insan arasındaki mesafe çevresel bütünlüğün anlamlandırılmasında farklılaşmaları sağlar (Hall [10]). Mesafe fazlaştıkça kişisel uzaklıkta birden fazla hareket veya bir nesneye ait ayırıcı özellikler sezilebilirken, kamusal uzaklığa gelindiğinde çoğalan insan hareketleri ve nesnelerin birbirleri ile olan ilişkileri toplu olarak algılanmaya başlanır (Şekil 2.2). Bu durum olumlu sonuçlar yaratabileceği gibi, olumsuzluklar da oluşturabilir. Bu yüzden görsel algı tasarım sürecindeki en önemli ölçütlerden biridir.

2.2.2 Bilişsel Algı

Bütünü oluşturulan öğelerin ayrı olarak incelenmesi bütün hakkında bir bilgi vermeyeceği gibi anlamını ve çevresel etkisini de farklılaştırır (Corbett [13]). Corbett'e göre [13] bütün, kendisini meydana getiren parçaların niteliklerinden farklı bir anlam oluşturur.

Bilişsel algının uyarıcıları bir takım mekânsal ölçeklerdir. Yakınlık, benzerlik, insicam, zıtlık, kapalılık, devamlılık, tekrarlanma, özgünlük ve sadelik gibi fiziksel niteliklere dayanan kavramlar uyarıcı özellik olarak değerlendirilebilir (Leyton [14]). Bu özelliklerle birey, içinde yaşadığı, durakladığı ve dolaştığı kentsel mekânları, biçimsel olarak zihninde değerlendirmesi sırasında, bütünsellik açısından tanımlı bir hale getirir.

Birbirine yakın farklı nesnelere bir bütün olarak algılanacağı gibi, birbirinin aynı yapılar boyutsal, renksel ve dokusal zıtlıklarından dolayı benzerliklerini kaybedebilir. Devamlılık nesnelere arasında ortak hareketi oluşturur. Böylece aynı yönde ardı sıra gelen yapılar sürekliliklerinden dolayı tek bir nesne olarak algılanabilirler. Yapılardaki insicam ve zıtlık, sahip oldukları malzemelerin renk ve doku özelliklerine, boyutlarına, çatı biçimlerinin ve eğimlerinin benzerliğine, cephedeki doluluk-boşluk oranına veya yapıların zemin ile kurdukları ilişkilere göre ortaya çıkmaktadırlar (Prak [15]). Fiziksel yapılardaki uyarıcıların hareketliliği veya zamanla gerçekleşen görsel değişimleri de zihinde farkındalık yaratma açısından oldukça etkilidir (Zakia [16]).

Şekil 2.3 Alexanderplatz'da yer alan Centrum Warenhaus'un görsel olarak zihinde tamamlanması [17]

Bilinç, yaşanmışlık ile bellekte biriken görsel hafızayı kullanarak bir nesnenin bütününe algılanmadığı veya görünmediği durumlarda eksik parçalarını zihinde tamamlayabilir (Şekil 2.3). Birbirinden ayrı olan ama belli bir düzen içinde bir araya gelen yapıların bütünsel algısını da yine belleğimizde bilgileri değerlendirip eşlememizle oluştururuz.

Bilişsel algıda mekân kullanıcılarının nicelikleri, nitelikleri ve tecrübeleri, uyarıcıların fiziksel özellikleri kadar önemlidir. Zamanla kazanılan mekânsal deneyimler, kullanıcı yaşı, duyuların tepki biçimi veya bulunduğu ortamdaki kaynaklanan kültürel değerler algının farklılaşmasını sağlayan etkenlerin bir kısmını oluşturur. Kullanıcı özellikleri ile çevredeki uyarıcıların etkileşimi, kullanıcının mekân içindeki davranışlarını belirlemesini ya da karar vermesini kolaylaştıracak seçimleri algılamasını sağlar (Rapoport [18]).

Bilişsel algıyı etkileyen bir başka faktörse kullanıcının bulunduğu çevreden ve mekândan beklentisidir. Beklentiler, kişinin duyularını yönlendiren ve çevresel uyarıcılarda seçicilik yapmasını sağlayan zihnin bir denetim mekanizmasını gibi çalışır (Lam [19]). Kişi anlık ihtiyaçlarını karşılamak için bulunduğu koşullar içinde fiziksel çevrenin etkisiyle, görsel algı sonucunda elde ettiği bilgiler içinden belli nesnelere

odaklanmaya başlar. Bunun sonucunda farkındalık yaratan nesnelere zihinde diğerlerine göre ön planda tutulur (Şekil 2.4)(Zakia [16]).

Bundesarchiv, Bild 183-L0819-0310
Foto: Ilmer | 19. August 1972

Şekil 2.4 Alexanderplatz'daki fiziksel çevrenin oluşturduğu farkındalık [20]

KAMUSAL ALAN ve KENT İLİŞKİSİ – KAMUSAL ARAYÜZ KAVRAMI

Kamusal mekânların tanımladıkları boşluklara ait yüzeylerde, her türlü kente dair pasif veya aktif sosyal ilişkilerin, aktivitelerin ve kentin fiziksel formunu değiştirecek kadar güçlü toplumsal olayların gerçekleşmesi, kent örüntüsünü meydana getiren sokak, meydan ve cephelerde kamusal arayüz kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Bu bölümde kamusal arayüz kavramı ve onu meydana getiren kamusal alanlarla ilgili sınıflandırmalar, gelişim süreçleri ve bileşenleri hakkında bilgiler, birbirleri ile ilintili olarak Alexanderplatz ait fotoğraflarla anlatılmıştır.

3.1 Kamusal Alan Kavramı ve Nitelikleri

Kamusal alanlar herkesin kullanımına açık, kolay erişilebilen, insanların rutin işlerini ya da şenlik, kutlama gibi dönemsel etkinliklerini gerçekleştirdikleri, her türlü sınıftan ve kültürden insanı bir araya getiren, sınırları tanımlanmış topluma ait mekânlardır (Kostof [21]).

Kamusal alanlar doluluk-boşluk ilişkisinin kentsel ölçekte gözlenebilmesini sağlayarak, sahip olduğu nicelik ve niteliklerle görsel olarak şehrin kimliği oluşturan en önemli kent parçalarından biridir. Şehri ağ gibi saran kamusal mekânlar, sosyal hayatı görünür hale getirerek de oluşturduğu bölgenin toplumsal kimliğinin özelliklerinin anlaşılmasını sağlar (Madanipour [22]).

Toplumsal ihtiyaçlara göre kamusal mekânlardaki doluluk-boşluk ilişkisi, işlevsel ve boyutsal açıdan doğru oluşturulması gerekir. Aksi olduğu takdirde, parçaların meydana

getirdiği bütün anlamsızlaşmaya başlar ya da mekân amacının dışında kullanılır. Düzgün oluşturulmuş kamusal mekânlar ise büyük kitleleri bir araya getirerek, kentsel belleklerde farkındalık yaratmaya başlar ve mekân şehir için simgesel bir tamamıyet haline gelir. Çünkü bütünlük nesne ve insan arasında ilişkiyi kuvvetlendiren en önemli etkenlerden biridir.

Kamusal mekânlar, yapıların arasında sahip olduğu işlevlerle sosyal bir doku oluşturur. Sosyal dokunun barındırdığı kültürel, ticari ve benzeri etkinlikler meydanların etkili ve devamlı bir biçimde kullanılmasını sağlayarak, onları topluluklar için bir çekim noktası haline dönüştürür. Talep görmeye başlayan sosyal dokuya dâhil olan insanlar aktif ve pasif iletişimle zamanla mekâna özgü ve sürekli güncellenen ortak bir kimlik meydana getirir (Gehl [23]).

Bir kamusal mekânda olması gereken 7 temel nitelik, Bentley vd. tarafından [24] aşağıdaki başlıklar altında tanımlanmıştır:

- Geçirgenlik: Mekâna giden ve mekân içinde dolaşımı sağlayan her türlü yolun hareket kolaylığı sağlaması, insan ölçeğine göre uygun olması, fiziksel ve görsel açıdan da erişilebilir olması gerekir.
- Okunaklılık: Mekânı çevreleyen ve onu tanımlı hale getiren yapıların oluşturduğu bütünlük ve bütünlüğün yansıttığı kimliğin anlaşılır olması gerekir.
- Kullanışlılık: Mekân zaman içinde değişen toplumsal, kültürel ve ticari ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olmalı ya da beklentileri karşılayacak biçimde kendini dönüştürebilmesi gerekir.
- Görsel bütünlük: Mekânı oluşturan parçalar bir araya geldiği zaman görsel olarak uyum içinde olmaları gerekir.
- Çeşitlilik: Mekân fonksiyonel açıdan pek çok işlev ile kullanıcıya seçenekler sunmalıdır.
- Algısal zenginlik: Mekâna ait doluluk-boşluk ilişkisi kullanıcılarına algısal çeşitlilik sunmalıdır.

- Kişiselleştirme: Mekân, kullanıcı ile arasında etkileşim yaratması için belli uyarıcılara sahip olması gerekir.

Newman'a göre [25] dış mekân kavramı içinde yer alan kamusal alanlar, kamusal ve yarı-kamusal mekân olarak iki ayrılırlar. Kullanıcılara ait her türlü fiziksel ve görsel erişimin engelsiz bir biçimde sağlandığı, ihtiyaçlarımızı ortaklaşa karşıladığımız alanlar kamusal mekân olarak tanımlanır. Bu tür yerlerin, kişiler üzerinde korku yaratmaması, aksine çeperindeki yapılarla ve sahip olduğu karakteristik özelliklerle güven hissi oluşturması gerekir. Mekânsal geçirgenlikte görsel ya da dolaşımsal belli denetimlerin oluşması kamusal mekânları, yarı kamusal hale dönüştürür. Büyük yapıların dış mekânla birleştiği giriş kısımları ya da kullanıcı çeşitliliğinin azaldığı yerler yarı-kamusal olarak kabul edilebilir.

Kostof [26] ise Newman'ın aksine kamusal mekânları hiyerarşik olarak değil algısallığı açısından sınıflandırmıştır. Onun tanımına göre kamusal alanlar ulaşılabilir, geçilmek veya bulunulmak istenen kentin ana merkezleridir. Kullanıcılar için sokaklar ve meydanlar bir bütündür ve bireyler amacına uygun olarak kamusal alanda varlığını sürdürür.

3.1.1 Kamusal Mekânın Gelişim Süreci

İlk kamusal mekânlar Antik Yunanlılar zamanında, toplanma amaçlı kullanılan akropollerdir. Yukarıdaki şehir anlamına gelen akropoller, kent saldırıya uğradığında halkın sığındığı, etrafında bir takım yapıların bulunduğu alanlardı. Akropollerin yerini zamanla siyasetin, felsefenin tartışıldığı, ticaret ve eğlence gibi faaliyetlerinin yapıldığı agoralar almıştır. İlk agoralar düzen olarak oldukça basittir. Agoralar genellikle çeşitli amaçlar için kullanılan üstü açık stoa denilen sütunlu bir galeriden, bir kürsüden ve oturma yerlerinden meydana gelmekteydi. Agoraların temel oluşturduğu, Antik Roma zamanında ortaya çıkan forumlar ise agoralara göre siyasi amaçlı kullanımlardan uzak ticaretin, ibadetin ve eğlencenin merkezi haline dönüşmüştür (Sennett [27]).

Ortaçağ döneminde merkezi otoritelerin zayıflaması ve ortaya çıkan feodal düzen, siyasi yönetimlerin kent merkezlerinden uzaklaşmasına yol açmıştır. Sınıfsal farklılıkların belirginleşmesi kamusal mekânların varlığını olumsuz etkilemiştir.

Rönesans zamanında şehircilik ve planlama politikalarının yeniden şekillenmesi ile ortaya çıkan kamusal mekânlar ise toplumsal ihtiyaçlara göre değil sanatsal kaygılara göre tasarlanmıştır (Gökgür [28]).

18. yüzyılın ortalarında başlayan sanayi devrimi ile sınıfsal durumlarda ve kent yaşamında köklü değişiklikler meydana gelmeye başladı. Sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan hızla büyüyen ve gelişen kentlerde kamusal kavramı yeniden ele alınarak şehir dokularında farklılıklar oluştu. Bunun en büyük sebeplerinden birisi elit kesime ait olan opera ya da endüstriyel devrimin kentlere kazandırdığı sinema, tren istasyonu gibi yeni büyük yapılara ait iç ve dış mekânların kitlelerin bulunduğu noktalara dönüşmesidir. Sanayi devrimiyle beraber, günümüzdeki kamusal alanlar, Antik Yunan veya Roma zamanından farklı olarak benzer kesimlerden meydana gelen toplulukların bulunduğu mekânlar olmaktan çıkarak, farklı değerlere sahip, kent yaşamına alışmış her türlü sınıfın yeri haline gelmiştir (Sennett [27]).

20. yüzyılda işlevsel farklılıklarına göre bölünen kent parçaları ortaya çıkmıştır. Bu duruma bağlı olarak kent içindeki mesafelerin artması ve devamında otomobil kullanımındaki artış kamusal alanlara duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Çözüm olarak modernizm akımının ortaya attığı işlevselcilik gibi kavramlarla, planlı ve akılcı kamusal alanların üretilmesine rağmen mekânların içerdiği canlılık, her türlü kente ait fonksiyona kolayca ulaşılabilen eski kent merkezlerindeki oranla toplum için yetersiz kalmıştır (Gehl [29]).

Yüzyılın ortalarına doğru ise otomobilin çalışan kesim içinde yaygınlaşması sonucu orta sınıf kenti terk ederek kent dışında bulunan banliyölere yerleşmeye başladı. Ortaya çıkan alışveriş merkezi, eğlence parkları gibi kamusal mekânların birbirleriyle bağlantısız olarak gelişmesi harekete ait algısallığın ölçeğini değiştirmiştir (Venturi vd. [30]).

1960'lerden sonra ise taşıt yoluna dönen kamusal mekânlar, insan ölçeğine göre yeniden planlanarak kentliler ve ziyaretçiler için cazibe alanlarına dönüşmeye başladı. Günümüzde ise bu anlayış hizmet sektörüne verilen önemin artmasıyla gelişerek devam etmiştir (Gökgür [28]).

3.1.2 Kamusal Mekânın Temel Bileşenleri

Tezin bu bölümünde kamusal mekânları oluşturan temel bileşenlere ait tanımlar, sınıflandırmalar, tarihsel süreçle ilgili tipomorfolojik veriler ve kent kullanıcıları üzerine algısal, sosyal ve fiziksel anlamda etkileri, sokak, meydan ve cephe başlıkları altında ifade edilmiştir.

3.1.2.1 Sokak

Sokaklar, düz bir aks boyunca uzanan, etrafı yapılarla çevrili kamusal boşluklardır. Boyutsal ve işlevsel niteliklerine göre cadde, bulvar gibi isimler alan sokaklar oluşturdukları dolaşım ağı sistemi ile kent içinde işlevsel, sosyal ve kültürel bakımdan birbirinden farklı parçaları bir araya getirerek sosyal yaşamın sürekliliğini sağlarlar (Marshall [31]).

Geçmişten günümüze sokak morfolojisi oldukça farklılaşmıştır. Ortaçağ'da dar ve kıvrımlı olan sokaklar, Rönesans'la birlikte kentsel ölçekli sanat eserleri haline gelerek dönem içinde gelişen, oran, perspektif gibi estetik kavramlara göre biçimlenmeye başlamışlardır. Sonraki yıllarda, gelişen kentlerdeki atlı araba sayısının artması, sokaklarda yaya kaldırımı olmasını zorunlu kılmıştır. Araç ve yaya trafiğinin ayrılması yüzünden genişleyen sokaklarda gölgelik alanlar oluşturmak için peyzaj kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi devrimi ile gerçekleşen teknolojik gelişmeler ise sokakları boyutsal anlamda daha da büyütmüş ve motorlu araçların yayalara karşı hâkimiyetini kuvvetlendirmiştir. 1950'lere gelindiğinde korumacılık, sosyal yaşam gibi kavramlar önem kazanarak, sokak içindeki yaya hareketliliği yeniden canlanmaya ve gelişmeye başlamıştır (Şekil 3.1) (Gökgür [28]).

Sokaklar, sahip oldukları karakteristik özelliklerle (hareketli-durgun, kapalı-açık, uzun-kısa, geniş-dar, düz-kıvrımlı, mimari açıdan resmi ya da resmi olmayan) kent içindeki görsel algının en temel unsurlarından biridir. Jane Jacobs'a göre [33] sokaklar, en önemli kamusal alanlardır. Çünkü mekânsal etkileriyle kent kimliğini biçimlendirirler. Buna bağlı olarak sokakların, fiziksel ve algısal ilginçlikleri şehri hareketlendirirken sıradanlıkları ise şehri donuklaştırır.

Şekil 3.1 Yayaların hâkim olduğu geniş alanlar (Alexanderplatz, 1979) [32]

Sokaklar, fiziksel nitelikleri dışında kültürel özellikleriyle de toplumu şekillendirirler. Birbirinden farklı yaşam alanlarının birleşimi sonucunda oluşan sokaklar, aslında insanların bir yerden bir yere giderken yönlendirildikleri ve her noktasında toplumsal gösterilerin yapıldığı, anlık olayların, eğlencelerin ve üzüntülerin yaşandığı toplumsal paylaşım alanlarıdır. (Gehl vd. [34]). İnsan hareketliliği, sosyal etkileşimin oluşmasına bağlı olarak insan davranışlarını biçimlendirir ve toplumsal gelişimi sağlayacak sokak kültürünün oluşmasına zemin hazırlar.

3.1.2.2 Meydan

Meydanlar, sınırları yapısal elemanlarla tanımlanmış geniş kentsel boşluklardır. Buldukları bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel merkezi olmaları dışında barındırdıkları algısal unsurlarla, sosyal yaşamın cadde ve sokaklara göre daha fazla yansıtıldığı mekânlardır (Carmona vd. [35]).

Tarihte bilinen meydan kavramı ilk olarak Yunan kentlerinde toplanma amaçlı kullanılan agoraların oluşması ile başlar. Etrafı dükkânlar ve stoalarla çevrili agoralar, insanlığın gelişimine bağlı olarak her türlü kamusal yapının bulunduğu kent merkezlerine dönüşmüşlerdir. Helenistik dönemde forum adını alan meydanlar, toplanma merkezi olma niteliği dışında dönemin iktidar gücünü simgeleyen mekânlar haline gelmiştir (Gökgür [28]). Günümüzde ise kullanıcılar için meydanlar şehrin sorunlarından ve stresinden uzak, dinlenme, sosyalleşme gibi kamusal gereksinimlerin karşılandığı mekânlardır.

Meydan tipolojisi hakkında yapılan en kapsamlı araştırmalar Camillo Sitte ve Paul Zucker'e aittir. Camillo Sitte, meydanı etrafı yapılarla çevrili alan olarak nitelendirmiştir. Bu yüzden meydanları sınıflandırırken mekânda baskın bulunan binanın yükseklik-genişlik oranısını dikkate almıştır. Meydanın cinsini, ana binanın cephesi uzun ve alçaksa derin tipli, dar ve yüksekse geniş tipli olarak tanımlamıştır (Carmona vd. [35]).

Meydan tipolojisinde, yapıların boyutları kadar mekân içindeki konumları ve bir araya geliş biçimleri de önemlidir. Paul Zucker, bu etkenleri göze alarak beş farklı meydan tipi oluşturmuştur. Birinci grup kapalı meydanlardır. Mekânın etrafı tamamen binalarla çevrilidir. Alan ile görsel temas sadece sokaklarla sağlanır. İkinci grup yönlendirici meydanlardır. Yapısal özellikler kullanılarak alan içinde oluşturulmuş kuvvetli mekân hissi ile bir binaya veya bina grubuna doğru yönlendirme yapılır. Üçüncü grup çekirdek meydanlardır. Mekân etkisi bir merkez etrafında biçimlenir. Dördüncü grup birleştirilmiş meydanlardır. Boyutsal ve biçimsel olarak birbirinden farklı meydanlar bir araya gelerek algısal ve estetik açıdan anlamlı bir bütün ortaya çıkarır. Beşinci grup ise biçimsiz meydanlardan oluşur. Bu tür kamusal alanların sınırları belirsiz olup içinde veya çevresinde algıyı dağıtacak birden fazla yapı bulunur (Carmona vd. [35], Gökgür [28]).

3.1.2.3 Cephe

Cepheler kamusal mekânları tanımlı hale getiren, çeperinde bulunduğu alana sahip olduğu nicelik ve niteliklerle kimlik kazandıran kent parçalarından biridir. İnsan ve yer arasındaki etkileşimin oluşması, cephenin fiziksel ve algısal özelliklerinin farkındalığına

bağlıdır. Cephelerin okunabilirliği arttıkça mekânların kullanıcıları üzerindeki etkisi de orantılı olarak artar.

Kentsel alanda mekânsal bütünlüğü oluşturan etkenlerden biride cephelerdir. Yapılardaki işlevsel farklılıkların, Krier'e göre [36] iç mekân ve dış mekân arasında iletişimi sağlayan cephelere aktarılması, binanın dış yüzeylerine kentsel bir anlam kazandırır. Ortaya çıkan her cephenin kendine özgü biçimsel kimliği, etrafındakilerle iletişim kurarak kent için yere ait mimari bir dil oluşturur.

Cephelere ait yapısal elemanların, sonradan eklemlendikleri kent dokusunda bulunanlarla, ortak karakteristikte olmaları fiziksel çevreyi görsel olarak bütünleştirir. Ortaya çıkan uyum beraberinde mekânsal sürekliliği getirerek bölgede var olan algısal etkileşimi çeşitlendirir ve geliştirir (Krier [36]). Şekil 3.2'de anlaşılacağı üzere ön tarafta bulunan, 1930'larda inşa edilmiş Alexanderhaus ve Berolinahaus, arka tarafta görülen 1960'lara ait binalarla bütüncül bir algı oluşturmaktadır.

Şekil 3.2 Alexanderplatz'da cephelerle sağlanan görsel bütünlük [37]

Cepheler tanımladığı alanlardaki toplumsal yaşantının her türlü sosyal ve kültürel boyutunu üzerinde yansıtarak yatayda bulunan kent parçalarını anlamlaştırır. Böylece fiziksel ve psikolojik manada farklılaşan şehir dokusu gelişimini sürdürerek kendine ait çekim noktaları oluşturur. Görsellik bazen algısal olarak yanıltıcı olsa da kent örüntülerinde dolaşan insanlar, mekân okumalarında cepheleri bir araç olarak kullanırlar.

3.2 Kamusal Arayüz Kavramı

Gordon Cullen'a göre [38] bir araya gelmiş yapıların oluşturduğu doluluk ve boşluklar kendi aralarında kentsel mekâna ait bir düzen meydana getirmektedir. İnsanın, oluşan düzen veya düzenler ile etkileşimi, kamusal arayüzü oluşturur.

İnsanın yapı ile arasındaki mesafesi ve bulunduğu konumu, oluşan düzeni tanımlamasında onu etkileyen en önemli unsurlardır. Buna bağlı olarak insan dolu veya boş olan bir mekâna yaklaştıkça ona dair özellikleri, detayları ve farklılıkları daha iyi keşfederken, bütüne dair olan algısını orantılı olarak kaybetmeye başlar (Cullen [38]).

Kentler, kamusal arayüzleri sınırlarını tanımladığı boşluklarla oluşturur. Sınırlanmış boşluklar tek bir fonksiyona ait olabileceği gibi pek çok farklı işlevi de içerebilir. Boşluğa karakteri veren ise onu tanımlı hale getiren kentsel yapıların ve nesnelerin bir araya geliş biçimi, nesnelerin birbirleri ile ve boşluk ile kurdukları oran, boşluğun çeperindeki ve üzerindeki nesnelerin boyutları ve yapıların zemin ile kurdukları ilişkidir (Trancik [39]).

Kamusal arayüzler tarafından tanımlanan kentsel boşluklar insanlar ve taşıtlar için hareket ve etkinlik alanları oluşturan bir gel git bölgesidir. Bu alanda kişisel ve kamusal dünyalar bir araya gelir ve iletişim kurar. İlişkilerin süresi ise etkinliğin türüne bağlı olarak değişir (Lozano [40]).

Kamusal arayüzler, işlevsel ve görsel sürekliliği sağlarken aynı zamanda boşluğun ve doluluğun bir bütün olarak algılanmasını sağlar. İnsanlar için kent dâhilinde hareket ve etki alanları oluşturduğu gibi meydanlara ve kentsel avlulara ayırıcı nitelikler kazandırır. Kamusal arayüzler içinde barındırdığı ticari, sosyal ve kültürel işlevler ile meydanları ve yolları bir duraklama, paylaşma ve buluşma noktası haline getirmektedir (Krier [36]).

Bir mekânın algılanması sadece sınırlarının belirginliğine bağlı değildir. Kişinin anlık duyguları görüntüyü farklılaştırarak alanın sınırlarını değiştirebilir. Eşikler anlık duyguların meydana geldiği bir geçiş noktasıdır. Geçiş noktaları ise kentsel boşluklar arasında bir kamusal arayüz oluşturur (Watson vd. [41]).

3.3 Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan ve Tanımlayan Nitelikler

Kamusal mekânların, kent dokusunda tanımlı hale getirdikleri boşluklarla meydana gelen arayüzlerin okunabilirliği, fiziksel çevrenin sahip olduğu algısal, fiziksel ve kavramlar nitelikler ile kullanıcıların beklentilerine bağlı olarak gerçekleştirilir.

3.3.1 Kullanıcı Gereksinimleri

Mekân kullanıcısının bulunduğu ortamda algısal ve fiziksel olarak ihtiyaç duyduğu belli gereksinimleri vardır. Kamusal arayüzün, kullanıcılar tarafından tanımlanmasını sağlayan bu gereksinimler konfor, güvenlik, rahatlama, sosyalleşme, keşfetme, estetik ve kişisel alan başlıkları altında açıklanmıştır.

3.3.1.1 Konfor

Konfor, kamusal mekânlarda kullanıcıların gereksinimleri arasında ilk şarttır. Görsel ölçüm olarak, kamusal mekânların kullanım süreleri, konfor seviyeleri ile doğru orantılıdır. Konfor gereksinimi fizyolojik olarak gözükse de duyuların vücuda olan etkilerinden dolayı aynı zamanda zihinsel bir ihtiyaç olarak da kabul edilir. Bu sebeple konfor, toplumun en küçük parçası olan bireyin bedensel ve psikolojik özelliklerindeki değişkenliklere bağlı olarak farklılıklar gösterir (Şekil 3.3) (Lang [42]).

Konfor algısı çevresel faktörlere (ör. Güneş, rüzgâr v.s.), mekânın fiziksel özelliklerine (ör. döşeme malzemesi, riht yüksekliği v.s.), sosyal çevresine, psikolojik etkilerine ve son olarak da ambiyansına bağlıdır (Carmona vd. [35]). Kullanıcının yaşı, cinsiyeti, konfor duygusu ve mekânla ilgili yaşamışlığı da konforu etkileyen önemli unsurlardandır (Carr vd. [44]). Örneğin, kamusal mekânlarda, oturma eylemi için yaşlı kişilere, uygun ergonomik kentsel mobilyalar gerekse de genç kullanıcılar böyle bir ihtiyaç bulunmamaktadır. Genç kullanıcılar oturma alanları sahip olduğu görüş alanına ve hava şartlarına karşı korunaklılığına göre tercih etmektedirler (Gehl [29]).

Bundesarchiv, Bild 183-1987-0727-005
Foto: Hirdorf, Heinz | 27. Juli 1987

Şekil 3.3 Konfora bağlı kullanıcı-meydan ilişkisi (Alexanderplatz) [43]

Kamusal mekânlar, konfor hissinin bağlı olduğu unsurlar göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Mekânı saran dişey ve yatay yapı elemanlarını oluşturan bileşenlerin malzeme, renk gibi nitelikleri bulunduğu coğrafyanın iklimsel ve kültürel özelliklerine göre belirlenmesi gerekir. Ayrıca yapı elemanlarının kullanım şeklinin de mekânlardaki aktivitelerin hareketliliğine, türüne ve zamanına uygunlukları konfor düzeyi bakımından önemlidir (Carr vd. [44]).

3.3.1.2 Güvenlik

Güvenlik, bir insanın veya topluluğun tehlikelere karşı korunma hissini ifade eder. İnsanların oluşturdukları yaşam alanlarının düzgün bir biçimde gelişebilmesi, mekânın güvenlik hissi yaratmasına bağlıdır. Güvenlik eksikliğinden doğan tehlike algısı toplumsal ilişkileri zedeler ve mekânın kamusallaşması engeller (Carmona vd. [35]).

Kentlerde yaşayan insanlar, günlük hayatlarında suç, hızlı hareket eden taşıtlar, hava kirliliği gibi birçok tehlike ile yüz yüze kalırlar. Bu tehlikeler fiziksel çevredeki güvenlik eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Güvenlik hissinin diğey bir türü ise kişinin zihinsel

olarak duyduğu güvenlik ihtiyacıdır. Yaşam alanlarında duyulan yabancılik duygusu ve kaybolma korkusu psikolojik açıdan hissedilen güvenlik ihtiyaçlarından bazılarıdır (Carmona vd. [35]).

Güvenlik ihtiyacının karşılanması için alınan tedbirlerin düzeyi iyi belirlenmelidir. Alınan önlemlerin yoğunluğu kamusal mekânda güvenlik duygusu kuvvetlendirirken başka sorunların oluşması sağlar. Özellikle özgürlük hissini yok eden problemler toplumsal etkileşimin oluşmasındaki en önemli engeldir (Lang [42]).

Kamusal alandaki yapı elemanlarının konumları, bir araya geliş biçimleri ve topoğrafya ile kurdukları ilişki güvenlik hissini oluşmasında etkilidir. Jacobs'a göre [45] mekân üzerindeki özel, yarı kamusal ve kamusal alanlar arasındaki sınırların tanımlı olması ve görsel kontrolü engelleyecek unsurların bulunmaması ortamdaki güvenlik hissini arttırır. Tarihi bina çeperleri ve alanda bulunan kentsel referans noktaları da zihinsel olarak kullanıcıların belleklerinde aidiyet duygusunu oluşturur. Mekâna aşinalık, alanın boyutsal olarak kavranmasını sağlayarak, yabancılik hissinden kaynaklanan korkuları yok etmektedir (Lynch [46], Lang [42]).

3.3.1.3 Rahatlama

Psikolojik konfor, rahatlama kavramının sadece bir kısmını ifade etmektedir. Rahatlama sözcüğü, tam olarak kişinin bedensel ve zihinsel olarak dinlenmesidir (Carr vd. [44]). Kamusal alanın sahip olduğu fiziksel özellikleri, kullanıcı profili, işlevleri ve bulunduğu bölgeye göre konumu rahatlama ihtiyacının karşılanması açısından önemli unsurlardır. Özellikle kent meydanı gibi birçok hareketli ve hareketsiz eylemi içinde barındıran kamusal alanlarda farklı kullanıcı toplulukları olacağından, grupların farklı gereksinimleri arasında alan yüzeyinde rasyonel bir denge oluşturulmalıdır.

Kamusal mekânlar, insanların yoğun şehir yaşamından ve kentlerin en büyük problemleri olan ses ve gürültü kirliliğinden uzaklaştıkları alanlar haline gelmiştir. Bu sebeple, özellikle yeşil dokuya ve su öğelerine sahip kentin yoğun trafiğinden uzaklaşmış kamusal mekânlar rahatlamanın sağlandığı başlıca kent parçalarıdır (Carr vd. [44]).

3.3.1.4 Sosyalleşme

Sosyalleşme, belirli bir süre aynı ortamda bulunan kişiler arasında doğrudan veya dolaylı olarak etkileşim gerçekleşmesidir. Dolaylı olarak gerçekleşen etkileşim pasif sosyalleşme, doğrudan gerçekleşen etkileşim ise aktif sosyalleşme olarak adlandırılır (Carr vd. [44]).

Pasif sosyalleşme bir çeşit rahatlama biçimidir. Kişi, çevresindekilerle sözlü veya hareketli bir temas kurmadan, bulunduğu yerden gözlemleyerek sosyalleşebilir. Çevreyi gözleme, başlıca pasif ilişkilerden biridir (Whyte [47]). Kamusal mekânlarda her zaman, en çok kullanılan oturma eylemi, yaya akışına bitişik bulunan, görsel kontakın kurulmadığı ve yapılan aktivitelerin izlenebileceği kısımlarında yapılmaktadır. Ayrıca seyir terasları, sokak gösterileri ve kentsel su öğelerinin bulunduğu yerlerde pasif sosyalleşme yapılmaktadır (Şekil 3.4) (Carmona vd. [35]).

Bundesarchiv, Bild 183-10708-0001-005
Foto: Spremberg, Joachim | 8. Juli 1971

Şekil 3.4 Alexanderplatz, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) [48]

Bazıları için pasif sosyalleşme, bir gruba ait olma ihtiyacı için tatmin edici olsa da bir kısım insanlar için yeterli olamamaktadır. Bu durum kişinin karakteristiğine bağlı olarak değişiklik gösterir. İnsanların buldukları ortamlarda gerçekleşen faaliyetlere

katılması aktif sosyalleşme olarak ifade edilmektedir (Carr vd. [44]). Gehl vd.'ne göre [34] ise aktif sosyalleşme, ortak ilgi alanları olan veya birbirini tanıyan insanlar arasındaki ilişki biçimidir. Ortak faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği yerler daha çok açık spor alanları, bisiklet yolları ve koşu parkurlarıdır.

Kamusal alanlarda gerçekleşen sosyal aktivitelerin kişi veya topluluklar arasında birleştirici bir özelliği vardır. Kamusal mekânda gerçekleşen sanatsal gösteriler, çeşitli performanslar veya toplumsal olaylar kullanıcıların alan üzerinde geçirdikleri süreyi uzatacağı gibi etkileşim düzeyini de artırır. Aktivitelerin insanlar üzerindeki etkisi kuvvetlendikçe pasif sosyalleşme, aktif sosyalleşmeye dönüşmeye başlar (Carmona vd. [35]).

Kamusal mekânın sosyalleşmedeki başarısı her düzeydeki ilişki biçimine ait alt mekânlar barındırmasına bağlıdır. Whyte'a göre [47] kamusal alanlarda nirengi (triangulation) adını verdiği birbirini tanımayan kişiler arasında ilişki başlatan veya oluşabilecek etkileşimi engelleyen yapısal objeler bulunmaktadır. Banklar, telefon kulüpleri, büfeler, çeşitli makineler, heykeller ve kentsel su öğeleri sosyal etkileşimi başlatacak veya bitirecek unsurlar olabilir. The Project for Public Space'in (1999) araştırmasına göre sanatçılar tarafından yapılan ilgi çekici heykeller, insanlar arasında diyalog başlatacak önemli nirengi elemanlarının başında gelmektedir.

Konfor, güvenlik ve rahatlama gereksiniminde olduğu gibi sosyalleşmede de kamusal mekânın fiziksel, psikolojik ve kültürel özellikleri belirleyici rol oynamaktadır. Pasif ve aktif toplumsal ilişkilerin oluşturduğu sosyal ortam da kamusal niteliğini, oluşturduğu mekâna kazandırır (Gehl vd. [34]). Carmona vd.'ne göre [35] birbirini tanıyan veya tanımayan insanların rahat bir şekilde etkileşim haline geçebildiği ortamlar kullanıcılar üzerinde aidiyet hissini kuvvetlendirmektedir.

3.3.1.5 Keşfetme

Keşfetme ihtiyacı, kişinin sahip olduğu merak duygusundan kaynaklanır. İnsanın, bilinmeyen anlama ve öğrenme isteği kamusal mekânların değişmesini ve gelişmesini sağlayan en önemli unsurlardan biridir.

Mekânın çekiciliği, toplum üzerinde oluşturduğu merak etkisini ile doğru orantılıdır. Kentin coğrafik yapısı ve sokak örüntüsünün yarattığı değişik perspektifler bahsedilen çekiciliğin kaynaklarıdır. Görsel algı, insan üzerinde merak duygusunun aktifleşmesini sağlar. Kişinin alanı dolaşarak onu keşfetmesine teşvik eder. Keşfetme ihtiyacını karşılayan yapısal niteliklerden biride mekânın kendini özelleştirmesidir. Alexanderplatz'da olduğu gibi (Şekil 3.5) kamusal alanlar sahip oldukları tarihi doku, sanatsal objeler ve nirengi noktaları ile farkındalık yaratmaktadırlar (Moughtin [49]).

Şekil 3.5 Alexanderplatz, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunner der Völkerfreundschaft) [50]

Kentsel mekânlarında merak duygusu uyandıran unsurlardan biride alan üzerinde gerçekleşen kültürel ve toplumsal olaylardır. Belirli aralıklarla yapılan sokak gösterileri, çeşitli etkinlikler ve festivaller insanları alana çekerek başta sosyalleşme gibi gereksinimlerinde karşılanmasına yardımcı olurlar (Carmona vd. [35]).

3.3.1.6 Estetik

Estetik sözcüğü, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre [1] güzelliğin insan duyuları üzerindeki etkisi olarak tanımlanır. Güzellik kavramı ise nesne ve insan duyuları arasında meydana gelen fiziksel ve psikolojik etkileşimin, insan hareket ve davranışları ile uyumluluğunu ifade eder. Bu yüzden toplumların ve çevrenin karakteristik özellikleri estetik ihtiyacının farklılaşmasını sağlar.

Estetik gereksinim karşılanması, insan bilincinin mekânsal bütünü anlamasını gerektirir. Fiziksel ortamda var olan nesnelere sahip oldukları nitelikler ile çevresel bir düzen oluşturur. İnsan bilincinde algısal bir bütün meydana getiren düzen ise yapıların ölçek-boyut ilişkileri, mekânların doluluk-boşluk oranları ve mekân hacimleri aralarındaki hiyerarşik düzen ile ortaya çıkan ritimle sağlanmaktadır (Madanipour [22]).

İnsanın estetik ihtiyacı, modernleşmeye bağlı olarak zaman içinde sürekli değişim ve gelişim gösterir. Bu sürece bağlı olarak insanın fizyolojik özellikleri ile yaşanan ortamın kültürel, sosyal ve ekonomik şartları da çevresel algının kalitesinin belirlenmesinde etkilidir. Çünkü kullanıcı, bulunduğu yer ile kurduğu ilişki ve bunun sonucunda oluşan algıyla çevresini değerlendirir. (Madanipour [22]).

İnsan ve çevre arasında kurulan etkileşimde mekânın estetik kalitesi oldukça önemlidir. İnsanın mekân hakkındaki düşünceleri ilk olarak, görsel olarak elde ettiği verileri yaşam tecrübelerine göre değerlendirmesi ile başlar. Bu durum mekânın kentsel örüntüdeki yerini, karakterini ve kullanıcı kalitesini etkileyecek en önemli etkenlerden biridir (Lang [7]).

3.3.1.7 Kişisel Alan

Kişisel alan, insanın zihinsel olarak etrafında oluşturduğu boşluktur. İnsanın ihtiyaçlarına, karakterine ve ruhsal durumuna bağlı olarak değişkenlik gösterir. Westin'e (1967) göre kişisel alanın üç farklı boyutu vardır. Birinci boyut yalnız olmandır. Kişi çevresi ile etkileşim halinde değildir. İkinci boyut yakın çevre ile sınırlı birbirini tanıyan insanlardan meydana gelir. Üçüncü boyutun sınırı ise yoktur. Rastlantı sonucu meydana gelmiş toplulukların, etkileşim içinde oldukları alanın tamamını tanımlamaktadır. Bu yüzden kamusal alanların, bahsedilen yakınlık derecelerine göre

alt mekânlara sahip olması, toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi açısından önemlidir.

Kişisel alanın sınırları, toplum davranışlarına ve yaşayış biçimlerine göre şekillenir. Çeşitlilik gösteren kişisel alanların bir araya gelebilmesi, fiziksel çevrede tanımladıkları mekânların algısal olarak birbirlerini rahatsız etmeden uyum içinde olmalarını gerektirir. Lang'a göre [42] kamusal alanı oluşturan alt mekânlar, kişisel alanın sınırlarını tanımladığı gibi bütünün görsel ve işitsel olarak da ayrışmasını kolaylaştırır.

3.3.2 Kamusal Alanda “Arayüzü” Tanımlayan Algısal Nitelikler

Kamusal alanın sahip olduğu fiziksel ve görsel karakteristik özellikleri kullanıcının mekân algısı üzerinde oldukça etkilidir. Kamusal mekânda, arayüzü tanımlayan algısal nitelikler, okunabilirlik, işlevsel tanımlılık ve çeşitlilik, düzen ve bütünlük, oran, ölçek, ritim, renk ve doku başlıkları altında incelenmiştir.

3.3.2.1 Okunabilirlik

Kevin Lynch'e göre [46] bir mekânın okunabilir olması, sahip olduğu yapısal özelliklerin görsel olarak kolayca gruplandırılabilmesine bağlıdır. Krier [51] ise okunabilirliği, bir dış mekânın sahip olduğu fiziksel niteliklerle bilinçli olarak kente ait hissedilmesi olarak tanımlamıştır.

Okunabilir bir kentin bir takım karakteristik özelliklerinin (sokak dokusu, toplumsal yapı, kent ve kullanıcı kimliği, kent tarihi) kullanıcılar tarafından anlaşılabilir olması gerekir. Mekânı tanımlı hale getiren unsurlar, onu çevreleyen yapılar ve barındırdığı imgelerdir. Yapıların fiziksel nitelikleri arasındaki uyum, görsel bütünlüğün oluşmasını sağlar. Mekânın bütüncül olarak algılanması ise kullanıcılar için kente dair bir takım kültürel, tarihi ve toplumsal ilişkiyi belirginleştirir.

Kent örüntüsü, kullanıcıları bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yönlendirerek görsel hafızada bir süreklilik oluşturur. Bellekteki imgelerin oluşturduğu sıralı ilişkiler zamanla zihinde kente dair bir anlam meydana getirir. İmgeler netleştikçe çevrede bulunan dokular, görsel ve algısal olarak farklılaşarak şehre dair mekânlar ile arayüzlerin okunabilirliğini kolaylaştırmaktadırlar (Lang [42]).

3.3.2.2 Düzen ve Bütünlük

Mekânın, kullanıcıları tarafından algılanması, onu oluşturan yapı elemanları arasındaki düzen ve bütünlüğe bağlıdır. Lynch, Alexander ve Norberg-Schulz'un araştırmalarına göre düzen ve bütünlük kavramlarının anlaşılabilmesinde insan algısı en önemli unsurdur. Algı, yaş ve cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak farklılıklar gösterir. Örneğin, yapı elemanlarının sadeliği ve birbirleriyle uyumu, mekân hissini yaşlı kullanıcılar için olumlu yönde kuvvetlendirirse de, fiziksel çevrede farklılığın oluşturduğu canlılığı tercih eden genç kullanıcılar için olumsuz yönde etkilemektedir (Holland vd. [52]).

Algıyı farklılaştıran bir diğer unsurda yapıların görsel nitelikleridir. Bina cephelerinin oluşturduğu algının seviyesini, tasarıma bağlı simetri, denge, ritim, renk seçimi, detay v.b. özelliklerin sahip olduğu uyum veya uyumsuzluklar belirler. Yapı yüzlerinin, demografik özelliklere göre farklı şekillerde anlamlandırılmasına bağlı olarak rasyonel bir mekân kurgusu oluşturmak için mimari elemanlar arasında dengeli bir düzen bulunmalıdır. Düzenin sade olması, psikolojik olarak mekânın kolay anlaşılması sağlar. Fakat tekdüzeliğin fazlalığı, alan kullanımını azaltabilir. Düzenin karmaşıklığı ise ortamda uyumsuzluk oluşturarak kullanıcı memnuniyetsizliği doğurur (Ching [53], Moughtin [49]).

3.3.2.3 Oran

Oran, bir nesneyi oluşturan parçaların kendileri arasında ve bütün ile kurdukları ilişkidir. Mimari elemanlarla rasyonel ve görsel bir düzen oluşturmak için kullanılan etkili bir yöntemdir. Örneğin, kamusal mekânı oluşturan binaların bir bütün oluşturması için cephelerindeki açıklık ve kapalılık oranlarının birbirleriyle görsel olarak tutarlılık göstermesi gerekmektedir (Carmona vd. [35]).

Kamusal mekânların okunabilirliği, onu oluşturan yapısal objelerin alan ile oluşturduğu bütünsel oranla ilişkilidir. Alanı çevreleyen yapıların mekâna göre yüksek olması veya tersine kamusal mekânın anlamsız genişliği mekânın doluluk-boşluk ilişkisini bozarak alanın bir bütün olarak algılanması zorlaştırır (Gökgür [28]).

Oran, algısal bir kavram olduğu kadar kişinin antropometrik özelliklerine ve konumuna göre farklılık gösterir. Çünkü eylemler için gerekli mekânsal ölçüler, insan bedeninin boyutlarına göre belirlenir. Mekân ise, içinde barındıracağı fonksiyonlara göre hacim kazanır. Bu yüzden, bir mekânda gerçekleşecek eylemlerin dinamik veya durağan olması, o mekânın eni, boyu ve yüksekliği arasındaki boyutsal ilişkiye bağlıdır. Kenar uzunlukları birbirine yakın küpe benzeyen mekânlar hareketi yavaşlatırken, eni ve boyu arasında büyük farklara sahip mekânlar çizgiselleşerek hareketi hızlandırır (Ching [53]).

3.3.2.4 Ölçek

Boyut, bir nesneye ait gerçek uzunlukları ifade eder. Ölçek ise birbirinden farklı iki nesnenin boyutları arasındaki matematiksel orandır. Boyutların kıyaslanması, bir mekânın görsel olarak algılanabilmesini kolaylaştırır ve mekânın hissedilmesini sağlar. Küçük ölçekli yapılar, insana mahremiyet ve güven duygusunu verirken, büyük ölçekli yapılar ise insan üzerinde baskı kurarak onu zihinsel olarak güçsüzleştirir.

Mekanik ve görsel olmak üzere iki farklı ölçek türü vardır. Mekanik ölçü bir nesnenin standartları bilinen bir başka nesneye göre oranıdır. Bu yüzden ergonomik olarak tasarlanan mimari elemanlar, boyutları belli olduğundan mekanik ölçü için referans oluştururlar. Görsel ölçek ise bir nesnenin, boyutları tahmin edilen bir başka nesneye göre oranını ifade eder. Görsel ölçek için insan figürü kullanılır. Çünkü yapıların içinde veya etrafında bulunan insanın, beden ölçüleri doğru bir şekilde tahmin edilebilir (Ching [53]).

Kamusal mekânlar, çevrelerini saran yapılarla ölçek kazanır. Boyutsal olarak yapıların büyüklük hissi, açık alanın büyüklük hissi ile ters orantılıdır. Büyük yapılar alanı algısal olarak küçültürken, küçük yapılar ise büyültür. Açık alan ve onu çevreleyen yapısal elemanlar dışında farklı mekân hisleri yaratan ve ölçek oluşturan bir başka unsurda görüş mesafesidir. Uzaktan kolayca algılanabilen büyük ölçekli yapılar mekânı boğucu hale getirirken, uzaktan algılanamayan küçük ölçekli yapılar ise mekânın bir bütün olarak anlaşılmasını engeller. Yapılar arasındaki ilişkisizlik onları görsel olarak tekilleştirir (Yürekli [54]).

Basamaklı veya eğimli bir zemine sahip açık mekânlarda ölçek ilişkisi, düz zeminli alanlara göre daha farklıdır. Zemin kotlarındaki değişimlerin normal ölçekli yapıları algısal olarak küçültmemesi veya rasyonel mekân etkisini yok etmemesi için ölçeğin kademelendirilmesi gerekir. Kademelendirme, alan üzerinde etkin noktalarda oluşturulacak geçiş elemanlarıyla ve alanı çevreleyen cephelerin boyutsal olarak farklılaşmasıyla sağlanabilir (Yürekli [54]).

3.3.2.5 Ritim

Ritim, boyutsal veya işlevsel olarak birbirine benzeyen parçaların bir bütün oluşturmaları için belirli aralıklarla tekrar ederek ortaya koydukları düzendir. Bina cephelerinde düşeyde ve yatayda olmak üzere iki farklı ritim algısı vardır. Yatayda tekrar eden nesnelere baskınlığı, göz takibinde sınırları ortadan kaldırdığı için görsel algının azalmasına sebep olur. Bu yüzden, düşeydeki yapısal elemanlar arasında oluşturulacak düzen, görsel algıyı arttırdığı gibi yataydaki ritmi de daha okunur hale getirmektedir (Carmona vd. [35]).

Bina cephelerinde tasarlanan kapalılık ve boşluk arasındaki oran ile pencere boşluklarının veya bina strüktürünün yatayda ve düşeyde oluşturdukları algısal etki kentsel örüntüde sürekliliği oluşturarak insan ve araba ölçeğinde, birbirinden farklı biçimler ve yapılar arasında görsel bir bütünlüğün oluşmasını sağlar (Moughtin [49]).

Kentsel sürekliliğin sağlanmasında dış mekânlarda görünen yapısal elemanlarının boyutsal özellikleri dışında, niteliksel özellikleri de etkilidir. Bu yüzden, bina cephelerinde kullanılan yapısal elemanların renk, doku veya işlevsel özelliklerinin bina yüzlerindeki konumlarıyla ilişkili olarak tekrarlamaları görsel bir düzenin oluşmasını sağlar (Altın [55]).

3.3.2.6 Renk

Renklerin insanlar üzerinde algısal bir etkisi vardır. Renkler insan zihninde ışığa göre, türüne göre ya da kullanıldığı yüzeye göre pek çok farklı etki yaratabilir. Örneğin kare bir hacim, bazı renkler ile dikdörtgen olarak görülebilir (Güngör [56]).

Renkler sıcak renkler ve soğuk renkler olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Sıcak renkler kırmızı, sarı ve turuncudan, soğuk renkler ise mavi ve yeşil arası renklere oluşturmaktadırlar. Sıcak renklerin aktifleştirici, canlılık verici gibi etkileri insanların kan basıncını yükseltir ve çevrelerine olan ilgilerini arttırarak belli eylemlere daha kolay katılmalarını sağlar. Soğuk renkler ise ışık alan yerlerde kullanıldıklarında da insanlar üzerinde pasifleştirici ve sakinleştirici bir his uyandırır (Güngör [56]). Sıcak renkler nesnelere olduğundan daha büyük ve yakın gösterirken, kullanıldıkları iç mekânın daha küçük algılanmasını sağlarlar. Soğuk renkler ise nesnelere küçük ve uzak, mekânları da olduğundan daha geniş gösterirler (Roth [57]).

Renk gruplarının psikolojik ve görsel etkilerini arttıran veya azaltan bir başka durum ise uyumlu ve zıt olarak oluşturdukları bütünlüktür. Renklerin uyumlu bir biçimde kullanıldığı mekânlarda huzur ve güven hissi artar. Zıt renkler ise hacim için algıda uyarıcı etki yaratır (Şekil 3.6). Birbiriyle uyumlu renklerin hâkim olduğu çevre, kullanıcılar tarafından bir bütün olarak algılanırken, zıt renklerin baskınlaşması görsel anlamda bölgesel tamamıyeti bozabilir (Meerwein [58], Faulkner [59]).

Şekil 3.6 Alexanderplatz'daki renk uyumu (1 Şubat 2010)

İnsana ait yaş, cinsiyet gibi özellikler ile kişinin renk ile karşılaştığındaki ruh hali, deneyimleri ya da yetiştiği ortam renk algısında fiziksel çevre kadar önemlidir (Roth, 2002). Bir örnekle açıklamak gerekirse, batı ülkelerinde siyah renk ölümü çağrıştırırken, uzak doğuda ölümün rengi beyazdır.

3.3.2.7 Doku

Her nesnenin bir dokusu vardır. Dokular temasla hissedileceği gibi görsel olarak da algılanabilir. Dokunsal algılama haptik, görsel algılama ise optik olarak adlandırılmıştır. Fiziksel olarak dokular doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılırlar. Doğal doku nesnenin yüzeyinde dokunarak hissedilir. Yapay doku ise bir takım renk ve ışık oyunları ile oluşturur ve sadece görsel olarak algılanır (Güngör [56]).

Doğal ve yapay dokuların fiziksel çevrede insan üzerinde algısal bir etki yaratabilmesi için ışık ve renk gerekmektedir. Işığın şiddeti, geliş yönü ve kaynak sayısı ile rengin türleri dokunun belirginliğini artırır veya azaltır. Aynı zamanda doku-renk ilişkisi kişi ve nesne arasındaki uzaklık-yakınlık hissini belirler. Sert dokulu yüzeylerde kırmızı, sarı gibi sıcak renklerin kullanılması nesnelere olduklarından daha yakında gösterir. Mavi, yeşil gibi soğuk renkler ise yumuşak yüzeylerde kullanıldıklarında nesnelere konumlarından, görsel olarak uzaklaştırırlar (Güngör [56]).

Dokunun okunabilirliği insan ve cisim arasındaki uzaklığa göre değişir. İnsan dokudan uzaklaştıkça doku algısal olarak zayıflar ve görsel olarak daha az pürüzlü bir hal alır ve yumuşak yüzeyli görünür. Bu bilgi mekânsal deneyimler sonucu elde edildiğinden, bazı durumlarda kullanıcıların çevreye dair algılarını değiştirebilir. Örnekle açıklamak gerekirse, aynı mesafede bulunan sert dokulu yüzeyler, yumuşak dokulu yüzeylere göre görsel olarak daha yakında hissedilirler (Güngör [56]).

Kentsel ölçekte dokular, renklerde olduğu gibi yapılar arasında görsel olarak birleştirici bir etki yapabilir. Boyutsal anlamda birbirinden farklı yapılar sahip oldukları benzer dokularla algısal bir bütün oluştururlar (Meiss [60]).

3.3.2.8 İşlevsel Çeşitlilik ve Kullanım

Kamusal alanı çevreleyen yapıların sahip olduğu fonksiyonlar, mekân kullanımını doğrudan etkiler. Kamusal mekânın işlevsel çeşitliliği, farklı kullanıcı gruplarını farklı zaman aralıklarında kendisine çekmesini sağlar. Alanın az ya da çok sürekli kullanılması, mekân canlılığını gün içinde her daim devam ettirir (Gehl [29]).

Kamusal mekânlar da kullanıcılar alana dair algılarını ve anılarını, en çok kamusal arayüzü oluşturan cephelerle kurdukları ilişkiye göre oluştururlar. İnsanlar bina

cephelerinin yanında yürürler, birbirleriyle sohbet ederler, beklerler, dükkânlara ait vitrinleri seyrederek, alışveriş yaparlar, yemek yerler, otururlar, dinlenirler kısacası kamusal alana dair birçok etkinliği bina cephesinde ve yapıların zemin katında gerçekleştirirler (Şekil 3.7). Bu yüzden cephelerin ve zemin katların algısal, ergonomik ve fiziksel açıdan kullanıcı gereksinimlerine cevap vermesi gerekir. Sokak yaşamı dikkate alınarak tasarlanmış cepheler ve zemin katlar kullanıcılarına sağladıkları konfor şartlarıyla ve aktivitelerle kamusal mekânın kullanımını ve kullanım çeşitliliği arttırarak, mekânı olumlu bir biçimde etkilerler (Gehl vd. [34]).

Şekil 3.7 Cephe ve insan ilişkisi (Alexanderplatz) [61]

Canlı sokak ve kent ortamı oluşturmak için cephe algısı üzerinde yapılan bir araştırmaya göre cephe tasarımına etki edecek bir takım kullanıcı gereksinimleri belirlenmiştir. Sonuçlara göre:

- Mağazaların ve yiyecek-içecek servis eden dükkânların zemin katlarındaki açıklık en az 5 metre ya da kapılı kısımlarına göre 4 kat fazla olması gerekir.
- Bir sokağa sonradan eklenen bir cephede kullanılan renkler ile sahip olduğu detaylar, pencere ve kapı açıklıkları, diğer cephelerle uyum içinde olmalıdır.
- Cephelerde yayaların ilgisini çekecek malzeme kullanılmalıdır.
- Cephelerin mimari açıdan sade ve detaysız olmaması gerekir.
- Tabelalar yapısal çevreyle ve cepheyle uyum içinde olmalıdır.
- Cephelerde şeffaf cam kullanılmalı ve gece aydınlatması düşünülerek tasarlanmalıdır.
- Cephelerde güvenlik amacıyla kullanılan sistemlerin yayalara iyi bir görüş sağlayacak biçimde tasarlanması gerekir (Gehl vd. [34]).

3.3.3 Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan Fiziksel Nitelikler

Kamusal mekânda arayüzü oluşturan fiziksel nitelikler mekân sınırı, yollar, detay ve topoğrafya başlıkları altında incelenmiştir.

3.3.3.1 Mekân Sınırı

Tanımsız boşluklar bir takım doğal ve yapay ögeler ile sınırları belirginleştirilerek tanımlı mekânlar haline gelirler. Doğal ve yapay ögeler konumlarına (yatay, düşey, eğik ve hareketli unsurlar), işlevlerine (ayırıcı, birleştirici ve belirginleştirici unsurlar), ölçülebilir (fiziksel olarak algılanan unsurlar) olmalarına ve algılanabilir (fiziksel olarak algılanmayan, duyuyla hissedilen unsurlar) olmalarına göre mekânın bileşenleri olarak dört farklı şekilde ele alınabilirler (Ataç [62], Yücel [63]). Tanımlayıcı bir öge ise bir veya birden fazla grupta yer alabilir. Örneğin bir ağaç sırası, konum olarak düşey, fiziksel olarak ayırıcı ve gerçekte var olan, ölçülebilen bir nesne olarak kabul edilir.

Mekânı tanımlayan elemanlar arasında görsel olarak zihinde daha çok algılanan düşey unsurlar yataylara göre daha etkilidirler. Göz önünde bulunmak, düşey elemanları, hacimsel anlamda bir alanı belirginleştirme ve mahremiyet hissi sağlama konusunda daha baskın bir hale getirmiştir. Düşey elemanlar yatay hareketleri ya da ışık ses gibi

doğal oluşumları denetleyip yönlendirerek, fiziksel anlamda da iç ve dış mekân ayrımını kuvvetlendirirler (Ching [53]).

Algılanabilir mekân bileşenleri, bir başka sınıflandırmaya göre mekânda çevrelenmiş hissi veren ve sadece duyularımızla hissedebileceğimiz boşluk tanımlayıcılarına subjektif ögeler denmektedir. Bu ögelerin algısal olarak oluşturduğu sınır etkisi, kişiden kişiye göre değişir. Düzenli bir biçimde mekânı sınırlayan ve fiziksel olarak hissedilen nesnelere ise objektif ögeler olarak tanımlanmıştır. Objektif ögeler sahip oldukları geometrik formlar ile iç ve dış mekân kavramlarını oluşturularak belirginleştirdikleri mekânlar da kullanıcılarına güven hissi verirler (Ataç [62]).

3.3.3.2 Yollar

Mekânlar arası hareket, yollarla sağlanır. İnsanlar ve araçlar, çeperinde ardı sıra gelen bir takım düzenli veya düzensiz oluşmuş mekânların ve boşlukların yanından çizgisel bir şekilde ilerlerler. Bir insan boyutsal sebeplerden yolda hareket ederken yön olarak araca göre daha fazla değişkene sahiptir. Yayalar karşılaştıkları her kesişim noktasında amaçlarına göre farklı bir yol seçebilirlerken, araçlar genişlik olarak kendilerine uygun olan yolları kullanmak zorunda kalırlar (Ching [53]).

Mekânsal dizilimi ve buna bağlı olarak yayaların yönelimini etkileyen unsurlardan bir tanesi de yolların sahip oldukları boyutsal ve şekilsel özelliklerdir. Yayaların hareketleri çizgisel olarak düşünüldüğünde, yollar dört farklı biçimde meydana gelmektedir. Çizgisel düzen bir takım mekânları sıralı olarak bir araya getirir ve farklı yolların kesişim ya da başlangıç noktasını oluştururlar. Işınsal düzende birden fazla yol, tek bir noktadan yayılır. Gridal düzen iki farklı yönde birbirine paralel yolların kesişiminden meydana gelir. Ağ düzeni ise rastlantısal olarak birleşen yollarla oluşur (Ching [53]).

Hareket alanları ulaştıkları merkezlerin kentsel anlamdaki önemine göre kullanıcıların doğru bir karar verebilmesi için dereceli olarak farklılıklar içermelidir. Çünkü yolların görsel ayrımı kullanıcıların mekânlar arası ya da mekân içindeki tercihlerini belirlemelerinde oldukça etkilidir. Bu sebepten kent merkezine giden bir yolun, sıradan bir yere giden yoldan, algısal olarak büyük olması gerekir. İki yol arasındaki farkın ayırt

edilemeyeceği durumlarda ise kesişim noktaları, yayaların durup karar verebilecekleri alanları oluşturmalarıdır (Ching [53]).

3.3.3.3 Detay

Detay, kamusal alanın kullanımını etkileyen unsurlardan biridir. Düşünülmeden tasarlanmış detaylar kullanıcıların dış mekân ve iç mekândaki olağan hareketlerini zorlaştırarak ya da kullanıcıların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamayarak kamusal alan memnuniyetini düşürebilir (Gehl [29]).

İnsanların, kamusal mekânla en çok etkileşim kurdukları noktalar cepheler ve binaların zemin katlarıdır. Yapılara ait bu kısımların insanın yürüme hızına göre detaylandırılması gerekir. Bu yüzden cephelerdeki kapalılık ve açıklık oranı iyi ayarlanmalıdır. Gereğinden fazla kapalı yüzeyler kullanıcı ve mekân arasındaki etkileşimi azaltırken bu durumun aksine, çok fazla açıklığı olan yüzeyler ise fiziksel olarak yürüyüş ritmini bozabilir. İyi düşünülmüş bir cephe sahip olduğu detaylarla kamusal alanı hareketlendirerek kullanıcıların alanda daha çok vakit geçirmelerini sağlar (Gehl vd. [34]).

Kolonlar kullanılarak belli aralıklarla bölünmüş saydam yüzeyli cepheler, şehre ait dikey elemanlarda açılan nişler, kamusal merdivenler veya düşünülerek konulmuş kent mobilyaları kullanıcılarının dinlendikleri, oturdukları, manzara seyrettikleri, bekledikleri, pasif veya aktif sosyal ilişki kurdukları ya da yemek yedikleri alanlardır. Bu tür detaylar fiziksel anlamda kamusal alanı oluşturan unsurların küçük bir kısmını oluştursa da insanların mekânı daha etkin kullanmalarını ve buna bağlı olarak daha iyi deneyimlemelerini sağlarlar (Gehl vd. [34]).

3.3.3.4 Topoğrafya

Topoğrafya mekânın tanımlandığı yatay bir zemindir. Mekân olarak adlandırılan düzlemler topoğrafyada doğal bir şekilde bulunabilir veya yapay olarak farklı biçimlerde oluşturulabilir. En basit şekliyle bir düzlem, belli bir yüksekliğe çıkarıldığında veya alçaltıldığında, görsel ve fiziksel anlamda oluşan değişiklikler mekânın belirginleşerek tanımlanmasını sağlar.

Topoğrafyada oluşturulan seviye farkları mekânsal ve görsel sürekliliğe göre üç farklı şekilde oluşur. Birinci seviyede görsel ve mekânsal akış kesilmez. Buna bağlı olarak alan üzerindeki fiziksel hareketler de engellenmez. Kamusal alanlardaki kot farklarının oluşturduğu sorunlar genelde bu prensibe göre çözülmektedir. İkinci seviye de görsel süreklilik kısmen devam etmektedir ama mekânsal hareket sadece merdiven ve rampanın kullanılmasıyla sürdürülebilir. Üçüncü ve son seviyede ise yükselen düzlem artık farklı bir zemin olarak algılanmaktadır. Görsel ve fiziksel anlamda herhangi bir devamlılık oluşturan ilişki yoktur (Ching [53]).

Zeminleri yükseltmek veya alçaltmak, iç ve dış mekân arasındaki geçiş alanlarını belirginleştirir ama bu durum aynı zamanda algısal açıdan mekânları da farklılaştırır. Yükselen düzlemlerin ilişkili olduğu alanların çevrede oluşturduğu görsellik ve buna bağlı oluşan algısallık, alçaltılmış düzlemde bulunanlara göre daha fazladır. Çünkü alçaltılmış düzlemler içe kapanık, yükseltilmiş düzlemler ise dış çevreyle ilişkili mekânlar oluşturur. (Ching [53]).

3.3.4 Kamusal Alanda “Arayüzü” Oluşturan Kavramsal Nitelikler

Kamusal arayüzün kent parçalarına getirdiği anlamlar arasında oluşan ilişkiler zinciri, yere ait yaşanmışlıkla, kullanıcıların zihninde mekâna dair bir aidiyet hissi meydana getirmektedir. Aidiyet duygusu beraberinde farklı karakteristik özelliklere sahip kullanıcılar ile mekân arasında güçlü bir ortak bağ kurarak alanda kentsel bir kimlik oluşturur. Bu yüzden toplulukların belleklerinde yer eden kimlik, kentsel hafızayı şekillendiren ve farklılaştıran en önemli etkenlerin başında gelmektedir.

3.3.4.1 Anlam, Bağlam ve Örüntü

Kişinin etrafını tanıma ve keşfetme arzusu, insanlığın varoluşundan beri sahip olduğu en temel bedensel ve ruhsal güdülerin başında gelir. Bir insanın çevresiyle bağ kurup uyum sağlayabilmesi için ilk önce bilincinde güven duygusunun oluşmalıdır. Güven duygusu arttıkça insan ve mekân etkileşimi kuvvetlenir. Ortaya çıkan ilişkiye zamanla eklenen yaşanmışlık ise aidiyet hissini meydana getirir (Lang [42]).

İnsan bulunduğu çevreyle bir bütündür. İnsanı çevreden bağımsız olarak düşünmek mekân kavramını anlamsızlaştırır ve zayıflatır. Mekânı tanımlı hale getiren ise kişinin bilincidir. İnsan bilinci ile yerin sahip olduğu nitelikleri anlayarak ve onları zihninde değerlendirilerek mekân ile arasında bir bağ kurar. Bu durum kişinin çevresinden gelen verilere dayanan aidiyet, güven ve konfor gibi hislerinin oluşmasını, biçimlenmesini ve onları geliştirmesini sağlar (Carr vd. [44]).

Kamusal alanı biçimlendiren ve çeperini oluşturan yapılar, mimari özellikleri ve işlevsellikleri ile kullanıcılar tarafından algılanarak bir anlam kazanmaya başlar. Mekânın taşıdığı anlam ise kullanıcılar ile mekân arasındaki ilişkiyi doğrudan etkiler. Çünkü ortaya çıkan semantik değerler insan ve mekân arasındaki etkileşimi farklılaştırabilir veya dönüştürebilir. Kentsel bağlamı oluşturan kamusal mekâna ait yatay ve düşey bileşenlerin taşıdıkları fiziksel ve algısal nitelikler, kişinin çevre ile intibakını sağlar (Gökgür [28]). Lynch'e göre [46] kamusal bir mekânda bulunan görsel olarak ayırt edilebilecek öğeler, insanları kendisine çekerek sosyal ilişkilere dayalı kentsel bir bağlamın meydana getirebilir.

İnsan ve kamusal mekân arasında oluşan bağ kişiye ve yere ait karakteristik özelliklerden dolayı birçok şekilde ortaya çıkabilir. Yaşanmışlık ve toplumsal kimlik, ilişkinin düzeyini belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Bir insan kamusal alanı ne kadar çok deneyimlirse o oranda kendisini mekânın bir parçası olarak kabul eder. Ya da kişi benimsediği kültüre ve tarihe ait bir mekâna geldiğinde, mensubu olduğu toplumdaki elde ettiği yaşanmışlığa dair bilgilerle de alanı kendisiyle kolayca özdeşleştirebilir (Carr vd. [44]).

3.3.4.2 Kimlik, Aidiyet ve Kentsel Hafıza

Nasar'a göre [64] kamusal mekânlar ve toplum arasındaki ilişki yaşanmışlığa ve tarihten gelen bir bilinçle dayanmaktadır. Farklı kültüre ve karaktere sahip bireylerden oluşan topluluklar, kamusal alanlarda bir araya gelerek pasif veya aktif etkileşimde bulunurlar. Mekâna ait fiziksel ve işlevler özellikler zamanla toplumsal ilişkileri etkileyerek kullanıcıların zihninde alana dair alışkanlıklar ve kişisel anılar meydana getirir. Mekânsal deneyimler sonucu gelişen aidiyet hissi, kullanıcıların yerle ilgili kişisel ve ortak tanımlamalar yapmasını sağlayarak kamusal mekânda bir kimlik oluşturur.

Kamusal mekâna ait yönlendirici ve simgesel değeri olan nesnelere kişiler üzerinde algısal etki yaratarak, onları bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde bulunduğu alana yönlendirir. Ortaya çıka çekim etkisi kamusal mekânın kullanıcı türünü belirlediği gibi alanın kimliği üzerinde de çeşitli sonuçlar doğurabilir. Özellikle mekânda baskın hale gelen grubun davranışları kamusal alanı başkaların gözünde ötekileştirerek ona dair bir takım karakteristik niteliklerin kaybolmasına neden olabilir (Carmona vd. [35]).

Kamusal alanın akılcı yaklaşımlarla tasarlanması ya da işlev olarak gününün her türlü ihtiyacına cevap verebilmesi, mekânsal kalite açısından önemlidir. Bir alanın aidiyet hissi oluşturarak, kentsel hafızada yer alabilmesi için varlığının sadece fiziksel olarak değil sosyal ve kültürel anlamda da çevresi tarafından hissedilmesi gerekmektedir. Topluma ve kültüre ilişkin etkileşimin zayıf olduğu kamusal alanlar genellikle kent dokusundan kopuk bir biçimde gelişen değil geliştirilen mekânlar da görülmektedir (Carmona vd. [35]).

Lynch'e göre [46] bir insanın yönünü bulabilmesi için çevresinde belirlediği imgeler arasında bir sistem kurması gerekmektedir. Çünkü imgeler algısal olarak mekânda sınırlar oluşturur ve kişiyi yönlendirir. Kamusal alanda yer alan bir imgenin insan bilincinde farkındalık yaratabilmesi ise boyutsal ve görsel anlamda ayırt edilebilmesine bağlıdır. Algısal olarak farklılaşan imgeleri ile mekânlar, kentsel bellekte daha çok yer tutar.

Kentin algılanması, bir yapının ya da nesnenin algılanmasından daha farklıdır. Birtakım görsel ve fiziksel sınırlar, algının kesintili bir şekilde oluşmasını sağlar. Kentin okunabilirliği, imge ve yer arasında kurulan ilişkiyi güçlendirerek mekânsal deneyimlerle kazanılan anıları insan bilincinde bir araya getirir. Lynch'e göre [46] bir kentin okunabilirliği beş farklı fiziksel unsurdan oluşan, hareketin sağlandığı yollara, mekânlar arası sürekliliği kesen ve sınırlar oluşturan kenarlara, farklı bina öğelerini ve kent parçalarını barındıran bölgelere, şehrin yoğunlaştığı düğüm noktalarına ve bulunduğu mekânı özelleştiren nirengi noktalarına bağlıdır.

BERLİN-ALEXANDERPLATZ'DAKİ KAMUSAL ARAYÜZLERİN TARİHSEL ve MEKÂNSAL GELİŞİM SÜRECİ

Bu bölümde, çalışma alanı olarak seçilen Berlin-Mitte bölgesinde yer alan Alexanderplatz'ın yakın çevresiyle ilişkili olarak, kamusal arayüzlerinin tarihsel süreçte biçimsel anlamda geçirdiği gelişim ve dönüşüm, doluluk-boşluk ve işlev analizleriyle birlikte Alman tarihinin dört farklı dönemine (1. Prusya Krallığı, Alman İmparatorluğu ve Weimar Cumhuriyeti, 2. İkinci Dünya Savaşı ve öncesi, 3. İkinci Dünya Savaşı sonrası, 4. Demokratik Almanya Cumhuriyeti) göre incelenmiştir.

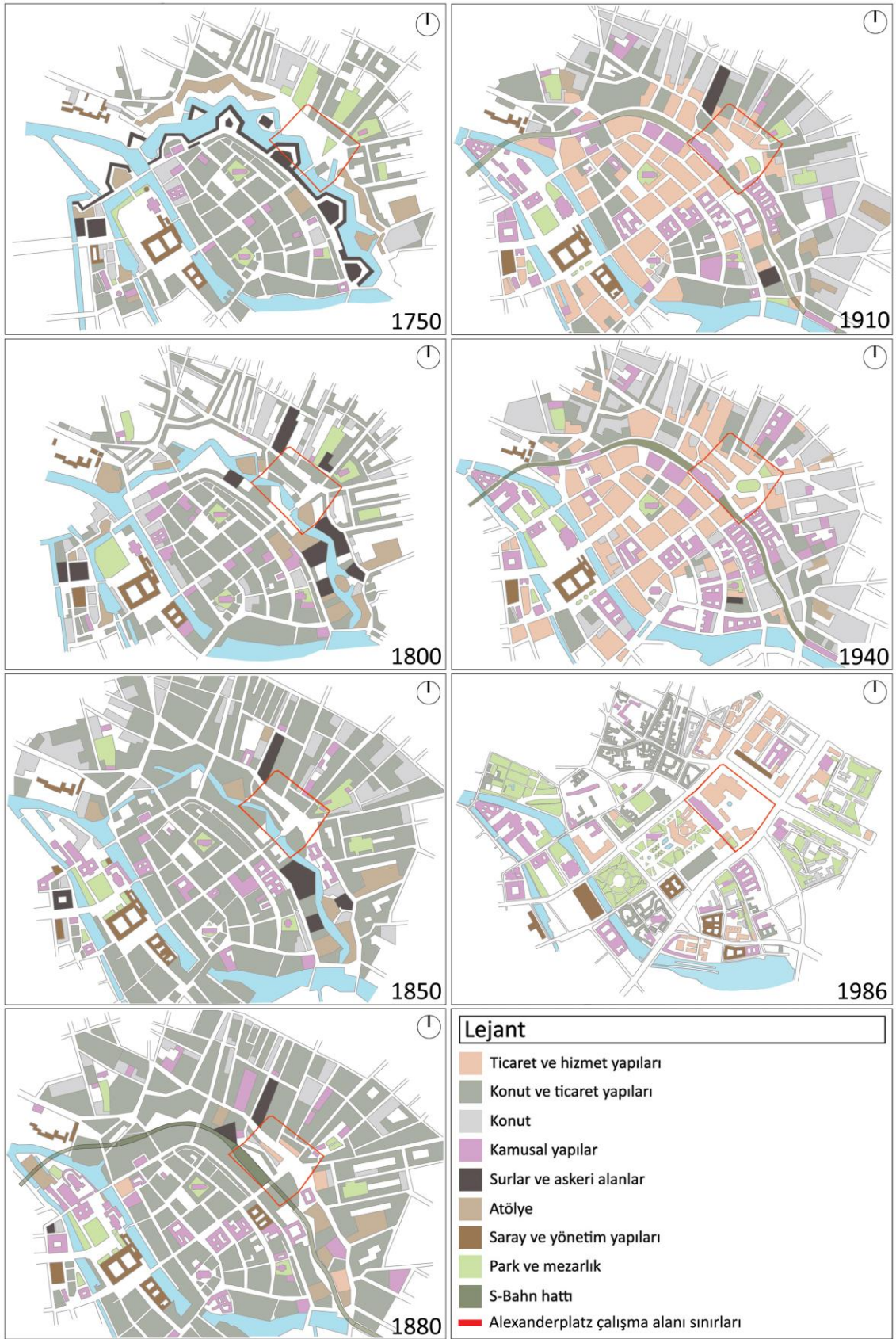
4.1 1850 – 1920 Arası Dönem (Prusya Krallığı, Alman İmparatorluğu ve Weimar Cumhuriyeti)

19. Yüzyıl boyunca Alexanderplatz ve çevresindeki kent dokusu sanayi devrimi ile beraber büyük ölçekli bir değişim geçirmiştir (Şekil 4.1, Şekil 4.2). Endüstrileşme ile birlikte şehirde oluşmaya başlayan yeni iş imkânları kırsal alanlardan kente göçü hızlandırmış ve 19. yüzyılın ortalarında 450 bine yaklaşan Berlin kent nüfusu, yüzyılın sonlarına doğru bir milyonu aşmıştır. Kentte yaşanan nüfus patlaması, büyük bir konut ihtiyacı ortaya çıkarmıştır [65].

Yüzyılın başlarında binaların ortalama kat sayısı üç iken yüzyılın ortalarında dört, sonlarına doğru ise beş katlı binalar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu duruma bağlı olarak binaların, yapı parsellerinde kapladıkları alan kat sayılarına orantılı olarak büyümüştür [65].

Şekil 4. 1 Parsel döngüsü (1750 ve 1986 arası)

Şekil 4. 2 Mekân döngüsü (1750 ve 1986 arası) [66]

Özellikle 1871 yılında Alman İmparatorluğu'nun kurulmasından sonra başkent ilan edilen Berlin'de yapılaşma artarak devam etmiş ve kent Berlinliler tarafından taş şehir olarak anılmaya başlanmıştır [65].

Bölgede bulunan yapı yoğunluğundaki artışa rağmen eski kente ait surların yıkılması ve hendeğin zamanla doldurulması dışında sokak örüntüsünde köklü bir değişiklik meydana gelmemiştir. 1750 yılında (Şekil 4. 4) var olan kent surları ve hendek 1850'ye (Şekil 4. 8) gelindiğinde yapısal işlevlerini büyük oranda kaybetmişlerdir. 1880'de (Şekil 4. 10) ise hendek ve kent surları tamamen yok olmakla beraber, kent örüntüsündeki izleri yapı parsellerinde görülmeye devam edilmiştir. Hendeğin doldurulmasına bağlı olarak da kent içindeki ve dışındaki sokakların birbirine bağlanması ile oluşan yapı adaları, Alexanderplatz'ı fiziksel olarak ortaya çıkarmaya başlamıştır. Ayrıca büyük yapı adaları bölünmüş ve Alexanderplatz çevresindeki sokak dokusu orantılı hale gelmiştir.

Askeri ve büyük endüstriyel üretim yerleri, 1750 ve 1880 yılları arasında kentin dış çeperlerine taşınmışlardır. Surların yıkılmasından sonra kentin merkezi ile görsel ve fiziksel olarak birleşen Alexanderplatz etrafında zamanla çeşitli ticaret, hizmet ve küçük atölyeler toplanmaya başlamıştır. 1850'lere kadar kent merkezi ve Alexanderplatz'daki konut alanları, konut ve ticaret alanlarına dönüşmeye başlamış, 1880'ler de ise tamamen ticaret ve hizmet alanları haline gelmişlerdir (Şekil 4. 4, Şekil 4. 8, Şekil 4. 10).

Şekil 4. 3 Alexanderplatz, 1885 [65]

Şekil 4. 4 İşlev analizi, 1750 [66]

Şekil 4. 5 Doluluk-Boşluk analizi, 1750

Şekil 4. 6 İşlev analizi, 1800 [66]

Şekil 4. 7 Doluluk-Boşluk analizi, 1800

Şekil 4. 8 İşlev analizi, 1850 [66]

Şekil 4. 9 Doluluk-Boşluk analizi, 1850

Şekil 4. 10 İşlev analizi, 1880 [66]

Şekil 4. 11 Doluluk-Boşluk analizi, 1880

Bölgenin asıl gelişimini ve meydanın kente bağlanmasını sağlayan durum ise tren istasyonunun (Stadtbahn) 1886'da hizmete girmesiyle başlamıştır. Yükseltilmiş demir yolu hattı için kent surlarının önünde yer alan hendeklerin doldurulmasından elde edilen alan kullanılmıştır. Zamanla raylı sisteme paralel olarak geliştirilen şehir planları dâhilinde de Alexanderplatz'ı işlevsel olarak geliştirecek Grand Hotel (1883-1884) (Şekil 4. 12), polis merkezi ve yerel mahkeme binası (1886) gibi önemli yapılar inşa edilmiştir (Şekil 4. 14) [65].

Şekil 4. 12 Alexanderplatz ve Grand Hotel, 1884 [67]

1895 yılında Alexanderplatz'a bölgenin nirengi noktası olacak bronzdan yapılmış 7,5 metre yüksekliğinde Berolina heykeli yerleştirilmiştir (Şekil 4. 13). Meydanda yer alan ilk büyük mağaza ise 1905'te Berolina heykelinin kuzey ucuna inşa edilmiştir. Tietz mağazası (Kaufhaus Hermann Tietz) 250 metre uzunluğundaki cephesiyle Alexanderplatz'ın zamanla baskın bir simgesi haline gelmiştir. Beroline heykeli kentsel hafızada önemli bir yer elde etmesine rağmen, 1925 yılında metro çalışmaları sırasında meydandan kaldırılmış, 1934 yılında yeniden konulmuş ve son olarak 1944'te silah üretimi için eritilmiştir [65].

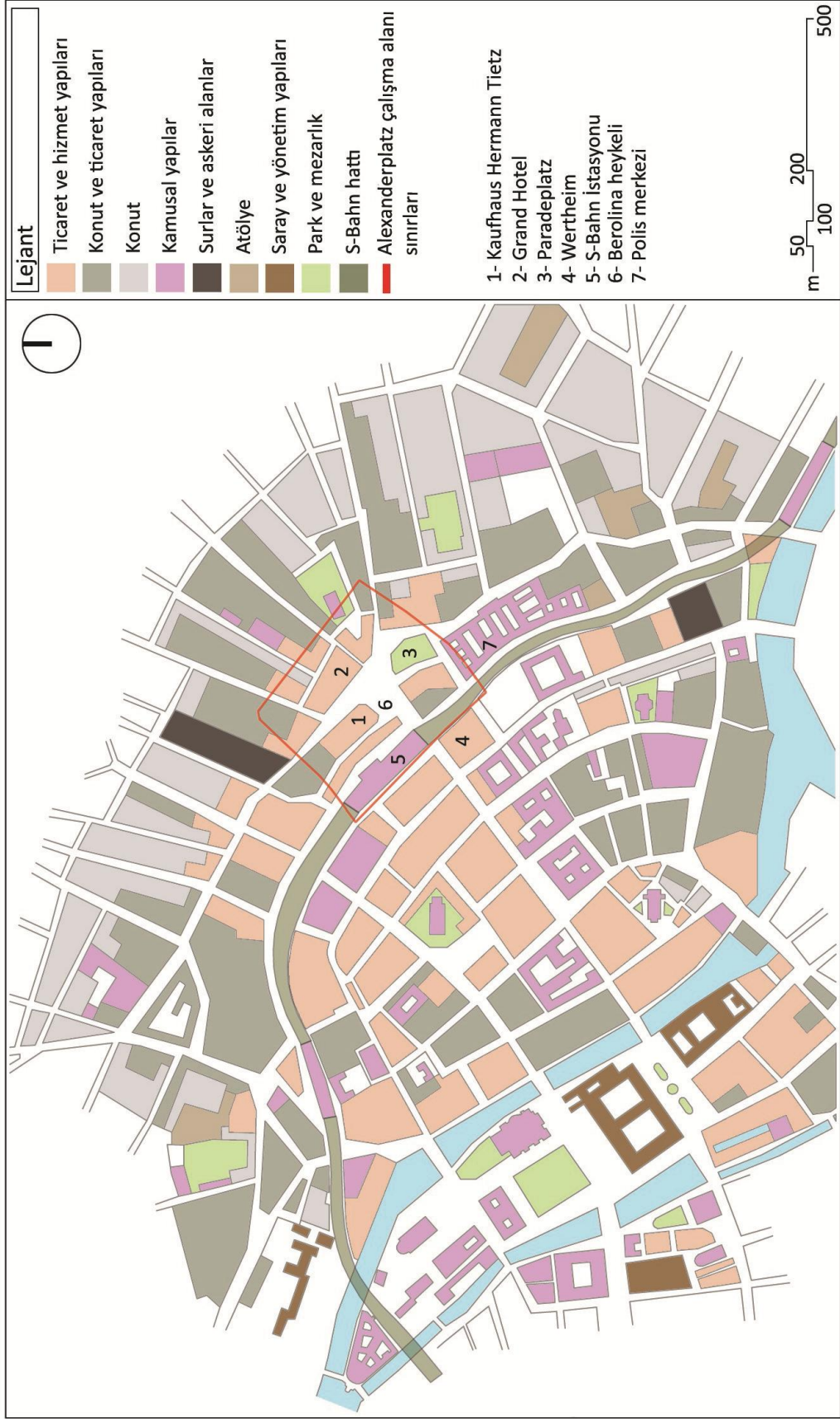

Şekil 4. 13 Berolina Heykeli, 1896 [68]

19. yüzyılın sonlarına doğru kentsel ölçekte ulaşım merkezlerinden biri haline gelen Alexanderplatz'da atlı tramvayların bölgede oluşturduğu trafiği düzenlemek için 1889 yılında meydanın güneyinde kalan alanda (Paradeplatz) yeşilin hâkim olduğu kentsel ölçekte bir yol düzenlemesi yapılmıştır (Şekil 4. 14) [65].

20. yüzyılın başlarında modern ulaşım sistemlerinin ve bölgenin konumunun sağladığı avantajlar meydanın çevresinde Hahn, Wertheim gibi Tietz'e benzeyen büyük mağazaların inşa edilmesini sağlayarak meydanı kentin en önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmiştir (Şekil 4. 14) [65].

Yeni yapılan yer altı metrolarını da kapsayan ulaşım sistemlerinin eskilerle entegre olacak biçimde bölgeden geçmesi ve meydanın kent merkezine olan yakınlığı Alexanderplatz'ı 1920'lerin sonuna doğru pek çok sinemayı, tiyatroyu, oteli, restoranı ve mağazayı içeren ticari ve kültürel bir kent merkezine dönüştürmüştür.

Şekil 4. 14 İşlev analizi, 1910 [66]

Şekil 4. 15 Doluluk-Boşluk analizi, 1910

Şekil 4. 16 Alexanderplatz'daki trafik manzarası [69]

1918 yılında günlük 1200 taşıtın geçtiği Alexanderplatz, 1939'a gelindiğinde günlük 229.000 aracın geçmeye başladığı Avrupa'nın en yoğun taşıt trafiğine sahip meydanlardan biri haline gelmiştir (Şekil 4. 16) [65].

Şekil 4. 17 Martin Wagner'in Alexanderplatz için yaptığı tasarım [70]

1920'lerin sonunda mimar ve şehir plancısı Martin Wagner Alexanderplatz'daki taşıt ve yaya trafiğini düzenlemek için mekânsal tutarlılığa sahip bir öneri geliştirdi. Bu öneri aynı zamanda sonraki planlamalarında temelini oluşturmuştur. Wagner'in tasarımı, gridal olarak oluşmuş kent örüntüsünün içinde çok sayıda trafik akışını etkin bir

biçimde dağıtacak at nalını andıran 100 metre çapında bir trafik adası oluşturmaktı. Planın uygulanmasıyla kaybolacak meydan ve kent arasındaki algısal bütünlüğün yatayda ve düşeyde sürekliliği sağlamak için de meydanın çeperine yerle orantılı olarak yeni yapılar tasarlamıştır (Şekil 4. 17)[69].

4.2 1920 – 1945 Arası Dönem (İkinci Dünya Savaşı ve Öncesi)

Alexanderplatz'da ilk uygulanan öneri Peter Behrens'in Martin Wagner'in planını temel olarak oluşturduğu tasarımıdır. Proje 1930'ların başında uygulanmaya başlanmış ama bir takım parasal sorunlardan ötürü yol düzeniyle birlikte, meydan çevresindeki yapılardan sadece Alexanderhaus ve Berlinahaus inşa edilmiştir. 8 katlı olan bu binalar taşıyıcılarında çeliğin kullanıldığı, zamanın modern mimarlığı için öncü yapılar arasında yer almışlardır. Çalışmalar sırasında Alexanderplatz'da meydana gelen değişikliklerden dolayı kentsel hafızada yerini alan Königsstädter Tiyatrosu, Aschinger ve Haus zum Hirschen gibi restoranlar yıkılmak zorunda kalmıştır (Şekil 4. 18, Şekil 4. 19) [69].

Şekil 4. 18 Peter Behrens'in Martin Wagner'in planını temel olarak oluşturduğu tasarım, 1935 [69]

Şekil 4. 19 İşlev analizi, 1940 [66]

Şekil 4. 20 Doluluk-Boşluk analizi, 1940

4.3 1945 – 1949 Arası Dönem (İkinci Dünya Savaşı Sonrası)

İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük hasar gören Berlin, şehir meclisi tarafından atanan Hans Scharoun'un idaresinde 17 Mayıs 1945'te yeniden inşa edilmeye başlandı. Scharoun bu durumu Berlin için hızlı gelişen kentlerde görülen trafik sıkışıklığı, otopark sorunu gibi her türlü kentsel probleminden kurtulmuş modern bir şehir tasarlamak adına bir fırsat olarak görmüştür [71].

Kentsel peyzaj fikri ilk kez 1946 yılında Scharoun'un başkanlığında toplanan bir grup uzman tarafından kolektif plan "Planungskollektiv" adıyla hazırlanmış ve bu proje Berlin yönetiminin bölünmesine kadar uygulanmıştır. Kolektif plan, tarihi kent planının hacimsel ve morfolojik özelliklerinden farklı olarak radikal bir çözüm önermiştir. Öneriye göre şehir, temel işlevler için çekirdek alan, bilimsel ve sosyal kurumlar için kültürel alan, iskân için konut alanı ve çalışanlar için ofis alanı olmak üzere 4 farklı işlevsel alana bölündü [71].

4.4 1949 – 1990 Arası Dönem (Demokratik Almanya Cumhuriyeti)

Almanya'nın bölünmesinden sonra Doğu Almanya tarafında kalan Alexanderplatz, 23 Ağustos 1950'den sonra kabul edilen Berlin imar kanununda yer alan kentsel tasarımın on altı ilkesine göre yeniden planlandı. Bu projeye göre kent, merkezinden geçen bir aks üzerine oturtuldu. Kent aksı, Alexanderplatz çeperinde birleşecek biçimde Unter den Linden Caddesi ile 90 metre genişliğinde yapılması planlanan Karl-Marx Caddesi'nden (Frankfurter Caddesi) meydana getirildi. Ayrıca Alexanderplatz'ın kent üzerindeki konumu, yapılacak yüksek yapılar ve kamusal binalar ile güçlendirilmesi düşünüldü [72].

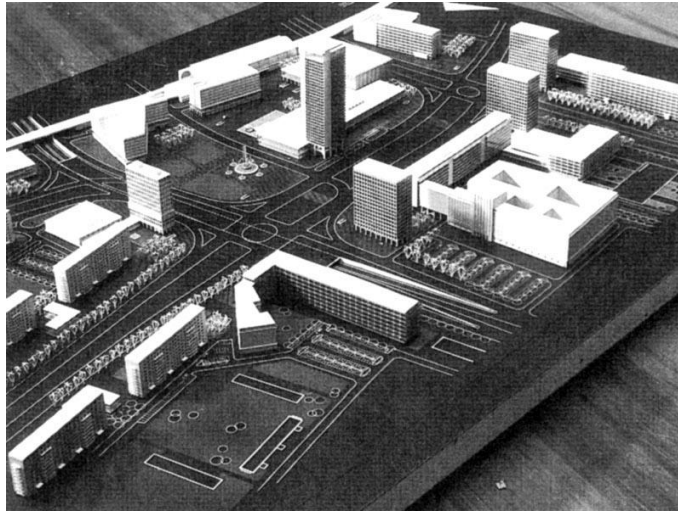
1954 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti halkın konut ihtiyacını karşılamak amacıyla Karl-Marx Caddesi etrafında geniş yeşil alanlara sahip otopark ihtiyacı karşılanmış düşük yoğunluklu, prefabrik tek tip yapıların oluşturduğu kent parçalarının inşasına başladı. Proje 1964'te Hermann Henselmann ve Josef Kaiser gibi çeşitli mimarlar tarafından tasarlanan Alexanderplatz'ın çeperindeki 12 katlı öğretmenler evi (Haus des Lehrers) ile 2 katlı kongre salonunun yapımıyla tamamlandı [72].

1964 yılında kentin ve Alexanderplatz'ın simgesi olacak ve bölgenin kentle bütünleşmesini sağlayacak ikonik bir yapının inşasına karar verildi. Bu amaçla 1965-1969 yılları arasında Berlin'in ana aksı üzerinde her yerden algılanan, Fritz Dieter ve Günter Franke tarafından tasarlanan bir televizyon ve radyo kulesi inşa edildi (Şekil 4. 21) [73].

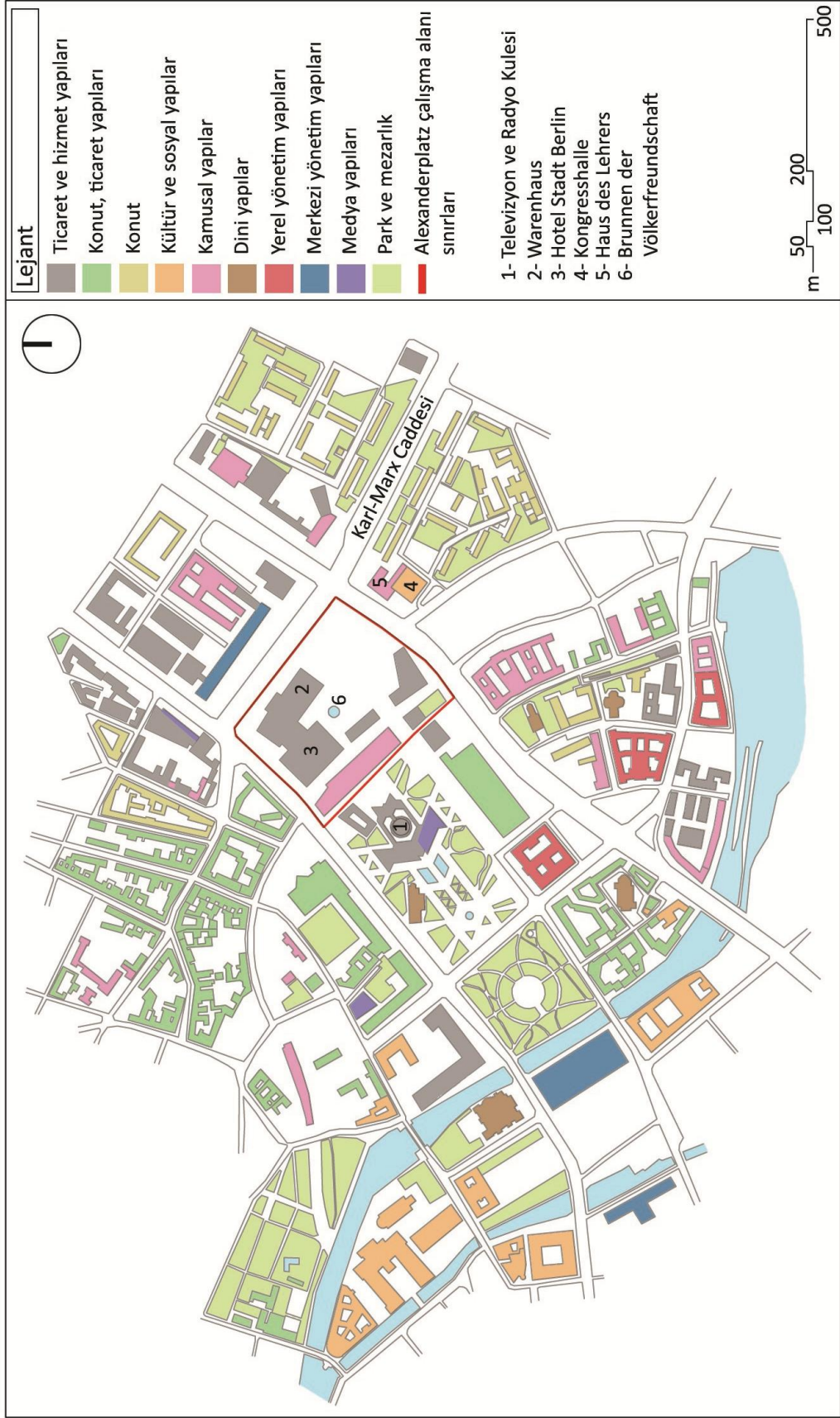

Şekil 4. 21 Alexanderplatz ve Televizyon-Radyo Kulesi, 1969 [74]

1964 yılında Alexanderplatz'ı yeniden kentin ticaret merkezi haline getirmek için birincilik ödülünü Peter Schweizer, Dorothea Tscheschner, Dieter Schulze ve Erwin Schulz'ın kazandığı bir yarışma düzenlendi. Kazanan proje kapsamında Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin en büyük alışveriş merkezi olan Centrum Warenhaus ile Berlin Oteli (Hotel Stadt Berlin) inşa edildi (Şekil 4. 22, Şekil 4. 23) [73].

Şekil 4. 22 Kazanan yarışma projesinin modeli, 1964 [73]

Şekil 4. 23 İşlev analizi, 1986 [66]

Şekil 4. 24 Doluluk-Boşluk analizi, 1986

1970'lerde inşaatların tamamlanmasından sonra Alexanderplatz Berlinliler tarafından etkin bir biçimde kullanıldı. Zamanla meydan, turizm ve ticaret gibi amaçlar dışında kitlesel gösterilerin yapıldığı, protesto hareketlerinin başlatıldığı ve çeşitli kutlamaların yapıldığı cazip bir merkez haline geldi [50].

Şekil 4. 25 Alexanderplatz ve çevresi, 1973 [50]

1980'lerde meydanı daha işlek hale getirmek için Berlin'in kuruluşunun 750. yıl kutlamaları adına Alexanderplatz yeniden düzenlendi. Alanda kentsel canlılığı geliştirmek için yaya akışı üzerinde bulunan Karl-Liebknecht Caddesi'nin ve Rathaus Caddesi'nin çeperleri kafe ve dükkânlarla donatıldı (Şekil 4. 26). 1987 yılında ise eski kent merkezi olan Nikolaiviertel'deki restorasyonun tamamlanması turizmi ve ticareti arttırarak bölgenin kalkınmasını olumlu bir biçimde etkiledi [50].

Şekil 4. 26 Berlin'in kuruluşunun 750. yıl kutlamaları [75]

Alexanderplatz'da gerekleſen ve Berlin tarihine gemiſ son büyük kentsel katılımlardan biride, 4 Kasım 1989 yılında bir milyon Berlinlinin rejimi protesto etmek amacı ile bir araya gelmesi sonucunda gerekleſtirildi (Œekil 4. 27) [50].

Œekil 4. 27 Protesto gösterisi, 4 Kasım 1989 [50]

ALEXANDERPLATZ'DA, KAMUSAL ARAYÜZLERİN FİZİKSEL ve KAVRAMSAL NİTELİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

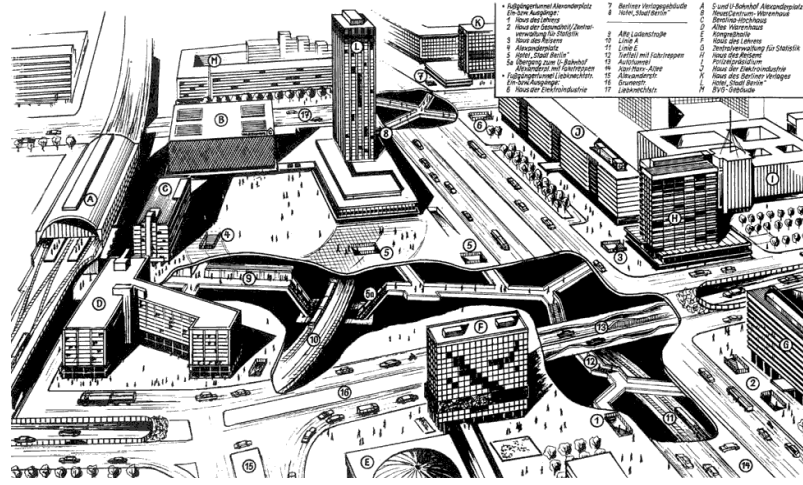
Tezin bu bölümünde Alexanderplatz ve yakın çevresinin mekânsal yoğunluğu, ulaşılabilirliği, yeşil alan kullanımı, simgesel yapıları, cepheleri ve imgeleri ile meydanın bulunduğu kent dokusuna ait yapıların, yaşları, işlevleri ve kat adetlerine dair bilgiler, güncel ve geçmişe ait veriler kullanılarak hazırlanmış üst ve alt ölçekli analizlerle anlatılmıştır.

5.1 Berlin-Alexanderplatz Üst Ölçek Kent Dokusu Analizleri

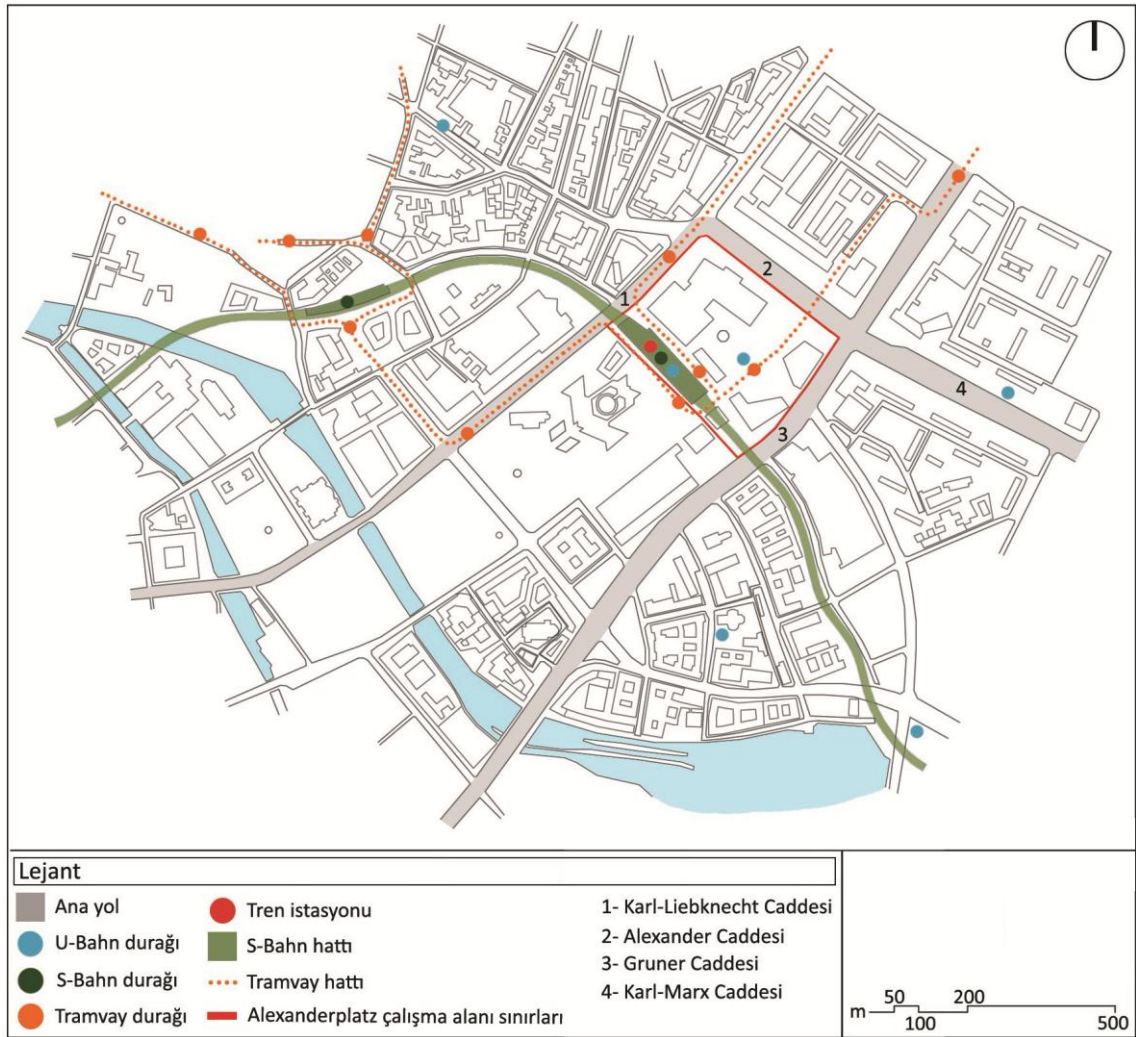
Berlin Mitte bölgesinin merkezinde yer alan Alexanderplatz, zamanla şehre ait her türlü ulaşım sisteminin ve ana yolun kesiştiği bir nokta haline gelmiştir. Günümüzdeki Alexanderplatz'ın bulunduğu yapı adasının sınırlarını ise alanın kuzeybatısında bulunan Karl-Liebknecht Caddesi (Unter den Linden Caddesinin Devamı), kuzeydoğusunda bulunan Alexander Caddesi (Karl-Marx Caddesinin devamı), güneybatısında bulunan S-Bahn hattı ve güneydoğusunda bulunan Gruner Caddesi oluşturmaktadır.

Kent içindeki ulaşımın büyük bir kısmını gerçekleştiren U-Bahn (yer altı metro sistemi), S-Bahn (hafif metro) ve tramvay ağlarının merkez duraklarından biride Alexanderplatz'dır. Bu sayede raylı sistemler meydanın farklı noktalarına direk bağlanarak kullanıcıların Alexanderplatz'a aktarmasız olarak ulaşmaları sağlanmaktadır. Meydanın güneybatısında bulunan S-Bahn istasyonu sadece şehir içi ulaşımına değil, aynı

zamanda şehirlerarası trenler tarafından da bir durak olarak kullanılmaktadır (Şekil 5. 1, Şekil 5. 2).

Şekil 5. 1 Alexanderplatz U-Bahn (yer altı metro sistemi) istasyonu [50]

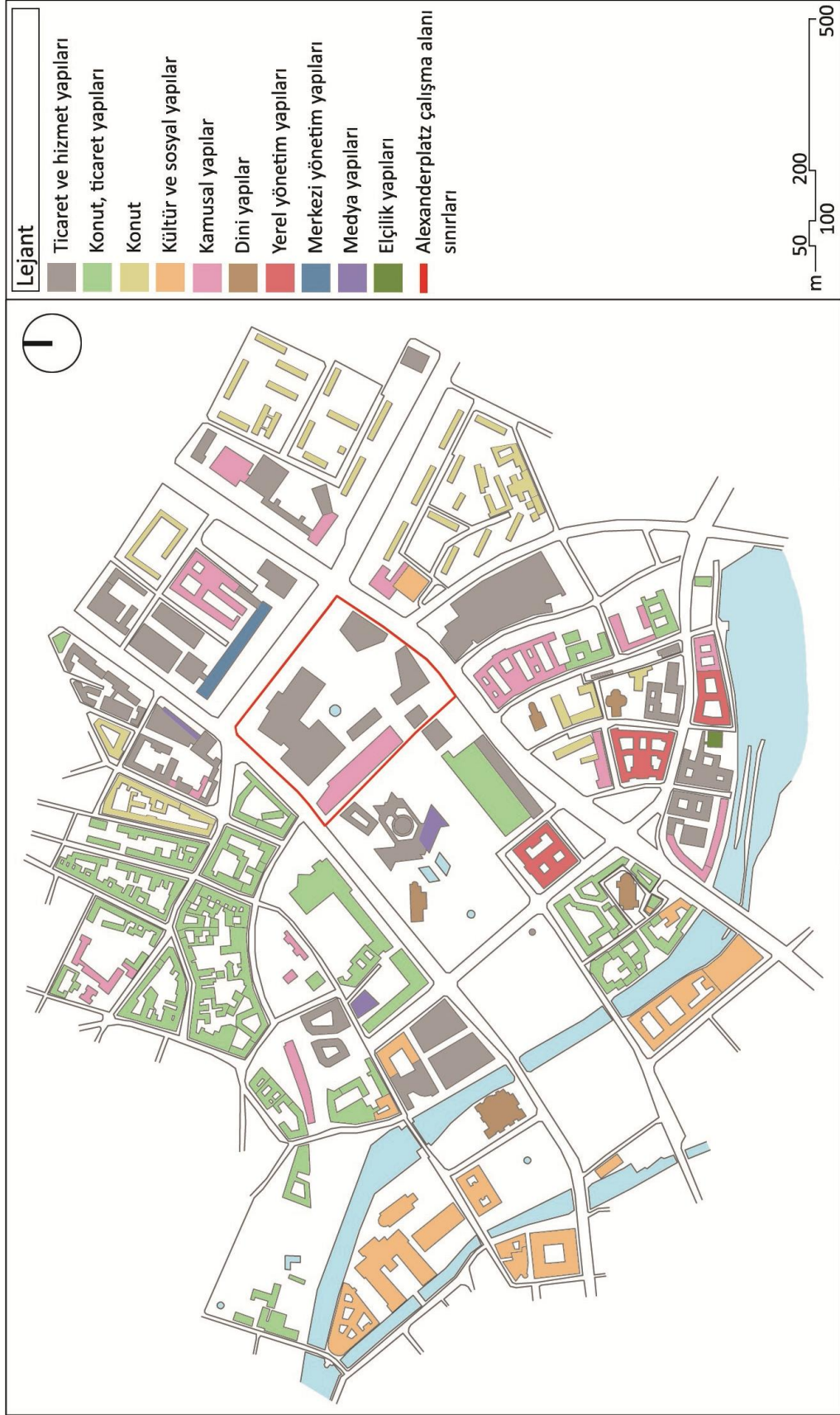

Şekil 5. 2 Alexanderplatz ve çevresi ulaşım analizi

Kentliler ve ziyaretçiler tarafından şehirde en çok kullanılan ve ziyaret edilen Müze adası, Nikolaiviertel gibi alanlar ve yoğun kullanılan çeşitli işlevlere sahip yapıların birçoğu Alexanderplatz'a bir km uzaklıkta bulunmaktadır. Bu durum meydanın, şehrin diğer kısımlarına göre daha aktif bir biçimde ve farklı amaçlarda kullanılmasını sağlayarak mekânsal canlılığı arttırmaktadır.

Alexanderplatz'da yapılan işlev analizine göre (Şekil 5. 3) meydan ve S-Bahn istasyonu çevresinde bulunan yapıların çoğu, alanın kent merkezi olmasından dolayı ağırlıklı olarak ticaret, hizmet, konut-ticaret, kamusal ve yönetimle ilgilidirler. Bu sebepten dolayı işlevsel olarak Alexanderplatz ve çevresinde bulunan yapıların çoğunda, zemin kat ve birinci kat genellikle dükkân ve ofis olarak kullanılmaktadır. Kültür ve sosyal yapılar daha çok müze adası çevresinde toplanmıştır. Konut kısımlarının ise büyük bir kısmı Demokratik Alman Cumhuriyeti zamanında yapılan düşük yoğunluklu, orta ve az katlı yapılardan oluşmaktadır. Konut alanları, yoğun olarak Alexanderplatz'ın güney doğusunda kalan Karl-Marx Caddesi boyunca çoğalarak devam etmektedir.

İşlev analizine (Şekil 5. 3) genel olarak bakıldığında fonksiyonların, Alexanderplatz ve çevresinde bulunan yapı adalarına orantılı olarak dağılmadıkları görülmektedir. Yapı adalarındaki fonksiyonlar arasında belli noktalarda keskin sınırlar oluşmuştur. Bu durumun en büyük sebeplerinden biri İkinci dünya Savaşı'nın kentte oluşturduğu yıkımlar ve buna bağlı olarak kent örüntüsünün yüzyıllar boyunca süren gelişimi neticesi meydana gelen kentsel dokunun ve öğelerin kaybolmasıdır. Savaş sonrası kentin ihtiyaçlarını sağlamak için yapılan tasarımlarda daha çok işlevselliğe önem verilmiş ve sosyal anlamda kente kazandıracakları ve kaybettirecekleri fazla değerlendirilmemiştir. Uygulanan projeler kente ait ulaşım, otopark ya da yeşil alan ihtiyacı gibi sorunları çöze de kent için çok önemli olan alanlar, büyük ölçekli ele alınmış ve tasarımlar Berlin kentine ait karakteristik özelliklerle boyutsal ve algısal olarak ilişkisiz bir şekilde oluşturulmuştur.

Şekil 5. 3 Alexanderplatz ve çevresi işlev analizi

Şekil 5. 4 Alexanderplatz ve çevresi doluluk-boşluk analizi

Yapılar işlevlerine ve yapım tarihlerine orantılı olarak belirli yüksekliklere sahiptirler. Alexanderplatz ve çevresinde bulunan hizmet ve ticaret işlevine sahip, 1961 ve sonrası yapılan binalar, genel olarak sınıflandırmaya göre 7-10 kat arası ve 10 kat üzeri bölümlerde yer almaktadırlar. Yönetimle ilgili yapılar haricinde 1961 yılından önce yapılan, günümüzde kültürel ve sosyal amaçlı kullanılan yapılar ise büyük oranda 3-4 kat ve 5-6 kat bölümlerinde bulunurlar. Yapı kat analizinde Alexanderplatz ve çevresine genel olarak bakıldığında bina yükseklikleri Alexanderplatz'a doğru hiyerarşik olarak yükselmektedir (Şekil 5. 7, Şekil 5. 8). Kentin en yüksek yapısı olan 368 metre yüksekliğindeki televizyon ve radyo kulesi (Fernsehturm) de Alexanderplatz'ın bitişiğinde bulunmaktadır (Şekil 5. 5, Şekil 5. 6).

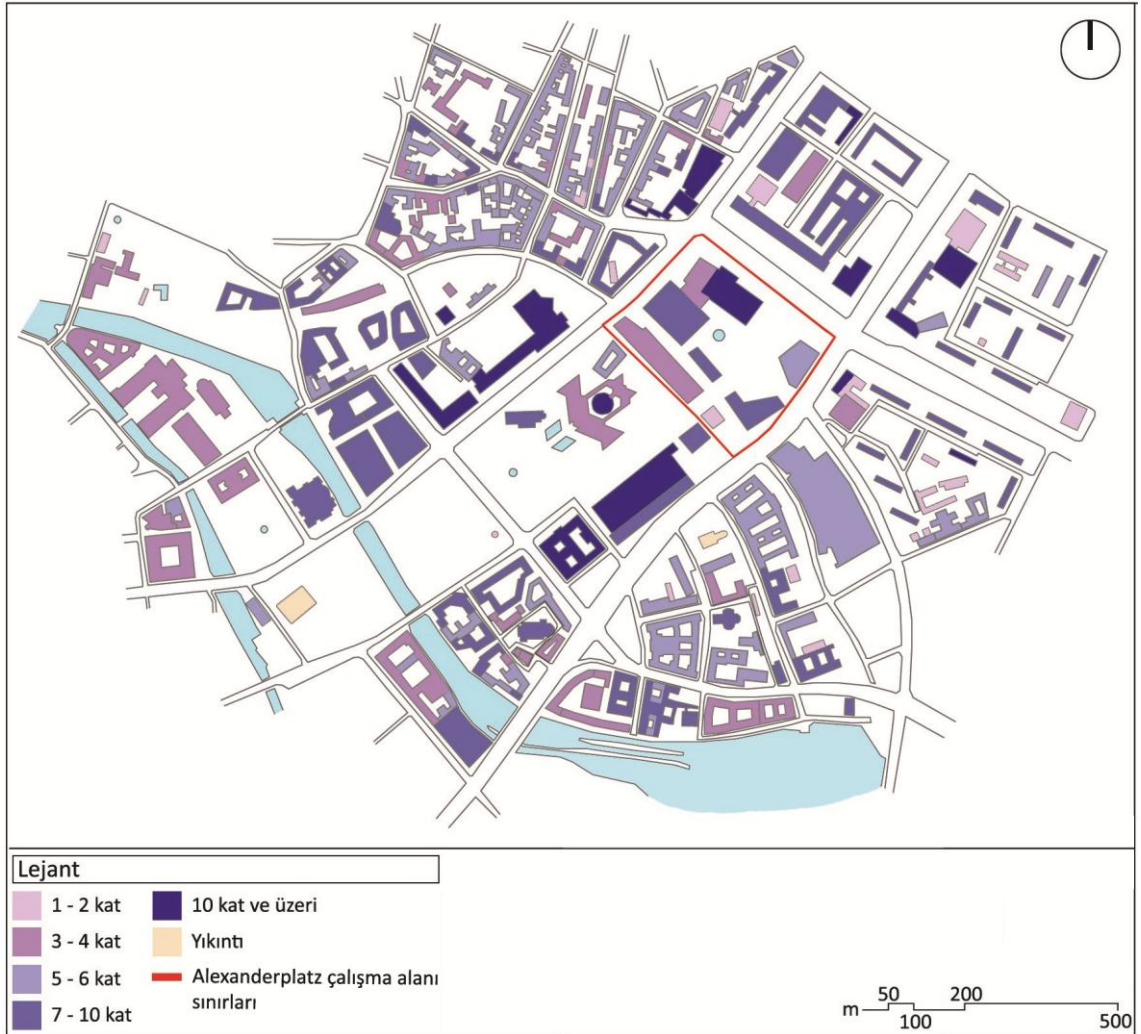

Şekil 5. 5 Alexanderplatz ve çevresi [76]

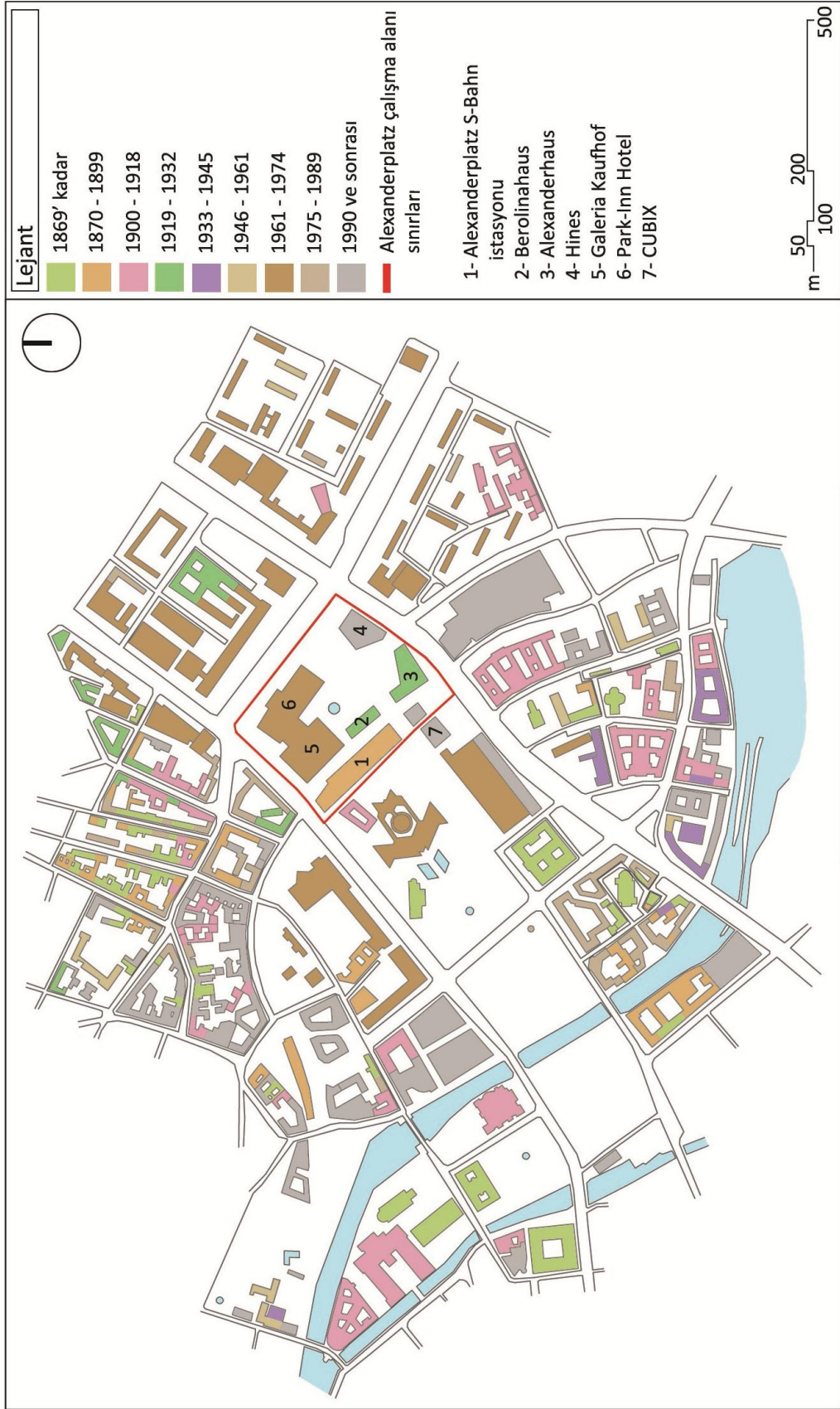

Şekil 5. 6 Televizyon ve Radyo Kulesi [77]

Yapı yaşlarını gösteren analiz (Şekil 5. 8) incelendiğinde, Alexanderplatz ve bazı bölgeler haricinde yapı parsellerinde bulunan binaların inşa edildikleri dönemler arasında genel olarak büyük bir farklılık yoktur. Çoğu yapı adası yakın tarihlerde, ortak bir mimari anlayışla yapılmış binalardan oluşmaktadır. Sadece meydan çevresindeki yapı adalarında, ana cadde çeperlerinde bulunan yapılar sene olarak daha çok 1961'den sonra inşa edilmiştir. Alanın kuzeybatısından şehrin iç kısımlarına doğru gidildikçe ise 1961 yılı öncesi binaların oranı alanın kuzeydoğusunda bulunanlara göre yoğunlaşmaktadır. Alexanderplatz'ın çeperinde bulunan yapılar ise dört farklı döneme aittir. Alexanderplatz S-Bahn istasyonu 1870 ve 1899 yılları arası yapılan binalar içinde yer alırken Alexanderhaus, Berolinahaus 1919 ve 1932, Galeria Kaufhof ve Park-Inn Hotel 1961 ve 1974 ve CUBIX ile Hines ise 1990 sonrası dönemi içinde yapılmıştır (Şekil 5. 8).

Şekil 5. 7 Alexanderplatz ve çevresi yapı kat analizi [78]

Şekil 5. 8 Alexanderplatz ve çevresi yapı yaş analizi [66]

Şekil 5. 9 Alexanderplatz S-Bahn İstasyonu [79]

İşlevsel olarak ise Alexanderplatz ve çevresindeki yapılar birbiri ile oldukça ilişkilidir. Şekil 5. 8'deki numaralandırılmış binaların (Alexanderplatz S-Bahn İstasyonu, Galeria Kaufhof, Park Inn-Hotel, Alexanderhaus, Berolinahaus, CUBIX ve Hines) sahip oldukları fonksiyonlara göre;

S-Bahn istasyonunun sadece üst katı peron olarak kullanılmaktadır. Bunun dışındaki katlarda ise çevreleriyle ilişkili olarak birçok farklı dükkân ve restoran bulunmaktadır (Şekil 5. 9).

Alexanderplatz'da geçmişte Kaufhaus Hermann Tietz binasının bulunduğu yerde inşa edilmiş olan Galeria Kaufhof, ilk olarak 1970 yılında Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin en büyük alışveriş merkezi olarak Centrum Warenhaus adıyla açılmıştır. Meydanda cephesiyle farklı bir algı yaratan Galeria Kaufhof, gününün ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte daha etkin bir biçimde kullanılabilmesi için 2004 ve 2006 yılları arasında cephesi dâhil olmak üzere yeniden ele alınmış ve şuan ki durumuna getirilmiştir (Şekil 5. 10) [80].

Şekil 5. 10 Galeria Kaufhof, 1970 [81] ve günümüz [82]

Park Inn-Hotel, Centrum Warenhaus ile birlikte aynı tarihlerde Stadt Hotel Berlin adıyla inşa edilmiştir. Günümüzde bile 128 metre boyu ile Almanya'nın en büyük otellerinden

biridir. 2000'li yıllardan sonra zemin katı alışveriş mekânlarına uygun olarak tekrardan tasarlanmış ve cam yüzeyler ile zemin kat şeffaflaştırılarak otel yapısı Alexanderplatz'la daha ilişkili hale getirilmiştir [83].

Alexanderhaus ve Berolinahaus 1929 yılında Peter Behrens'in geliştirdiği planlar sonucunda inşa edilmişlerdir. 8 katlı inşa edilen ve U-Bahn ile doğrudan bağlantısı olan Alexanderhaus ile Berolinahaus'un ilk zemin ve birinci katlarında restoran ve çeşitli dükkânlar bulunmaktadır. Üst kısımlarında kalan katlar ise ofis olarak kullanılmıştır. Her iki bina çelik konstrüksiyonundan dolayı İkinci Dünya Savaşı'nda çok büyük bir hasar almamıştır ve savaştan bir süre sonra Alexanderhaus ilk olarak posta binası ve daha sonrada Landesbank Berlin'in yönetim merkezi olarak kullanılmıştır. Görsel olarak ise iki binanın yapıldığı yıldan beri özgün tasarımı korunmuştur (Şekil 5. 11) [84].

Şekil 5. 11 Alexanderhaus ve Berolinahaus [69]

CUBIX ile Hines binaları Alexanderplatz'da yapılmış en son yapılardır. Bu yapıların inşaatı ile meydan biçimsel gelişimindeki en son halini almıştır. İlk olarak Alexanderplatz'ın güneybatı çıkışında bulunan alana 2001 ve 2002 yılları arasında CUBIX inşa edilmiştir. Binanın zemin ve birinci katı çeşitli mağazalar, restoranlar ve bir

sergi mekânı barındırmaktadır. Üst katlarında ise en büyük kapasitesi 720 kişilik olan farklı büyüklüklerde sinema salonları bulunmaktadır (Şekil 5. 12) [85]. 2007 ve 2009 yılları arasında da meydanın doğusunda, Alexanderplatz'a yeni ofis alanları kazandırmak amacıyla Hines yapısı inşa edilmiştir (Şekil 5. 13) [86].

Şekil 5. 12 CUBIX [85]

Şekil 5. 13 Hines [86]

Alexanderplatz'da Hines binasının yapımından sonra meydana yeşil dokunun özel olarak kullanıldığı bir kısım kalmamıştır. Alexanderplatz ve çevresine ilişkin yeşil alan analizi (Şekil 5. 14) genel olarak incelendiğinde ise boyutsal anlamda yeşil alanların kapladığı yüzeyler, yapı alanlarının kapladıkları yüzeylerin yarısında fazla olduğu saptanmıştır. Alexanderplatz'ın güneybatısında kalan televizyon ve radyo kulesinin

24 saat dilimi gösterilmektedir. Walter Womacka yürütücülüğünde tasarlanan Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ise 1970 yılında meydana yerleştirilmiştir. 23 metre çapında ve 6.2 metre yüksekliğindeki çeşme mekanın yaya akışını kontrol etmesi dışında, Alexanderplatz'ın mekân kalitesini de sahip olduğu estetik değerler ve kullanıcılara sağladığı oturma alanlarıyla oldukça yükseltmektedir [87].

Şekil 5. 15 Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr) [88]

Bundesarchiv, Bild 183-1987-0727-004
Foto: Himdorf, Heinz 127. Juli 1967

Şekil 5. 16 Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) [89]

5.2 Berlin-Alexanderplatz Alt Ölçek Kent Dokusu Analizleri

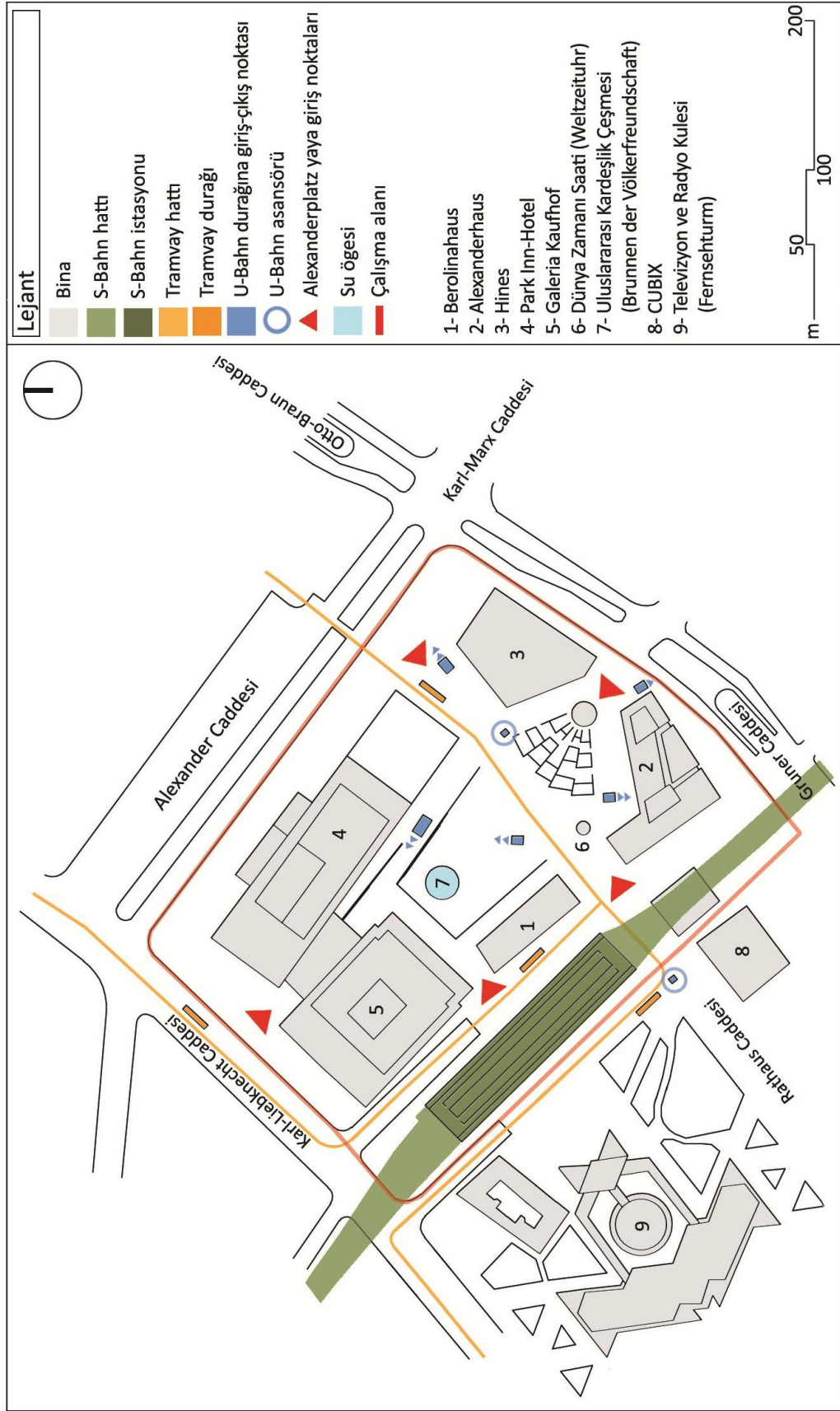
Bu bölümde, Alexanderplatz'a ait yaya ulaşımı, bina cepheleri, mekân kullanımı ve simgesel yapıların oluşturduğu imgelerle ilgili analizler alt ölçekte incelenmiştir.

5.2.1 Yaya Ulaşım Analizi

Alexanderplatz'a yapılan giriş-çıkışların toplam beş farklı noktadan gerçekleştiği tespit edilmiştir. Birinci giriş, Karl Liebknecht Caddesi'de bulunan tramvay durağıyla ilişkili olarak meydanın kuzey batısında bulunan Galeria Kaufhof ve Park Inn-Hotel yapıları arasında yer alır. İkinci ve üçüncü girişler Alexanderplatz'ın kuzeydoğusunda bulunan Hines binasının meydana bakan her iki cephesinin yanında, Karl-Marx ve Alexander Caddeleri'nin bitişiğinde bulunmaktadır. Son iki giriş ise alanın güneybatısında kalan Galeria Kaufhof, Berolinahaus ve Alexanderhaus'un aralarından gerçekleşmektedir. Bu girişlerden bir tanesi S-Bahn istasyonunun çıkışıyla ve bu noktada yer alan tramvay durağıyla doğrudan ilişkilidir. Diğer giriş ise S-Bahn istasyonu çıkışının yakınında olmasına karşın asıl olarak Rathaus Caddesi'nden gelen yaya akışını meydana almaktadır. Alexanderplatz'a genel olarak bakıldığında ise Müze adası, Televizyon ve radyo kulesi (Fernsehturm) ve Mark-Engels Forumu gibi yayaların yoğun bir şekilde kullandığı bölgelere bakan ve kenti Alexanderplatz'a bağlayan S-Bahn istasyonunun ve tramvay duraklarının yoğunlaştığı alanda iki giriş noktasının bulunması, meydana yaya hareketinin kullanıcılar açısından düzgün bir şekilde gerçekleşmesine olanak vermiştir (Şekil 5. 17).

Alexanderplatz'ın içinde yer alan raylı sistemlerin (U-Bahn ve Tramvay) bir adet tramvay durağı, beş adet U-Bahn giriş-çıkış noktası ve bir adet U-Bahn durağına bağlı engelli asansörü ile meydan üzerinde dengeli bir biçimde dağılımları kullanıcıların etkili bir şekilde alana yayılarak mekânı düzgün ve orantılı bir biçimde kullanmaları sağlanmıştır (Şekil 5. 17).

Şekil 5. 17'da yer alan ulaşım analizinde, Alexanderplatz ve çevresinde bulunan yaya giriş noktaları ile raylı sistemlere ait duraklarının, giriş-çıkış noktalarının yerleri, sayıları, meydan içindeki dağılımları ve birbirleri ile olan ilişkileri harita üzerinde şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 5. 17 Alexanderplatz yaya ulaşım analizi

5.2.2 Cephe Analizi

Meydanı tanımlayan yapılar arasında boyutsal ve geometrik açıdan birbirine benzer oranlar bulunmaktadır. Yapıların görsel olarak oluşturdukları orantısal ilişkileri incelemek için Şekil 5. 18’de görüldüğü üzere meydana bakan cephelere dik olacak biçimde meydana 4 adet kesit çizgisi belirlenmiştir. Oluşturulan kesitlerle meydanın her bir kenarında bulunan yapıların algısal olarak birbirleri ile uyumu ve cephelerinde yer alan doluluk-boşluk oranları şu şekilde ifade edilmiştir;

A-A kesitinde (Şekil 5. 19) bulunan Alexanderhaus ve Berolinahaus binaları ortak bir mimari tasarıma sahip olduklarından dolayı boyutsal, görsel ve geometrik açıdan meydanın güneybatısında tam bir uyum sağlanmıştır. Cephelerinde kullanılan pencere boyutları, arkalarında yer alan S-Bahn istasyonunun dış çeperinde kullanılan pencere boyutlarıyla benzerdir. Zemin kat yüksekliği açısından da meydana bulunan her iki yapının sahip olduğu yükseklik, S-Bahn istasyonunun ve tren yolu hattının yüksekliği ile algısal olarak eşit ölçülere sahiptir. Bütünlük açısından bakıldığında ise S-Bahn istasyonu ile Alexanderhaus ve Berolinahaus’un cephe oranlarında algısal bir fark bulunmamaktadır (Şekil 5. 20).

Alexanderhaus ve Berolinahaus’un zemin ve birinci katlarında şeffaf cam yüzeylerin kapalı yüzeylere göre baskın olması, yatayda algısal bir süreklilik yaratarak iki binayı görsel anlamda birleştirmektedir. Üst katlarda baskın olan düşeylik ise yatayın oluşturduğu devamlılığı algısal olarak dengeler. Birinci katlarda cam malzemesi kullanılarak oluşturulan yatay şeritler aynı zamanda, binaların yaya ölçeğinde algılanan katlarını üst katlarından ayırarak, psikolojik olarak kullanıcılar için yapıların meydan üstündeki hacimsel baskınlıklarını azaltmaktadırlar.

İşlevsel açıdan yapılar incelendiğinde ise, zemin ve birinci katlarda yer alan ticaret ve hizmet amaçlı dükkânlar ile üst katlarda bulunan ofislerin fonksiyon olarak birbirinden ayrımı, yapıların cephelerinde kullanılan malzemeye ve doluluk-boşluk oranına dayalı zıtlıkla, kullanıcılar tarafından meydana anlaşılabilir.

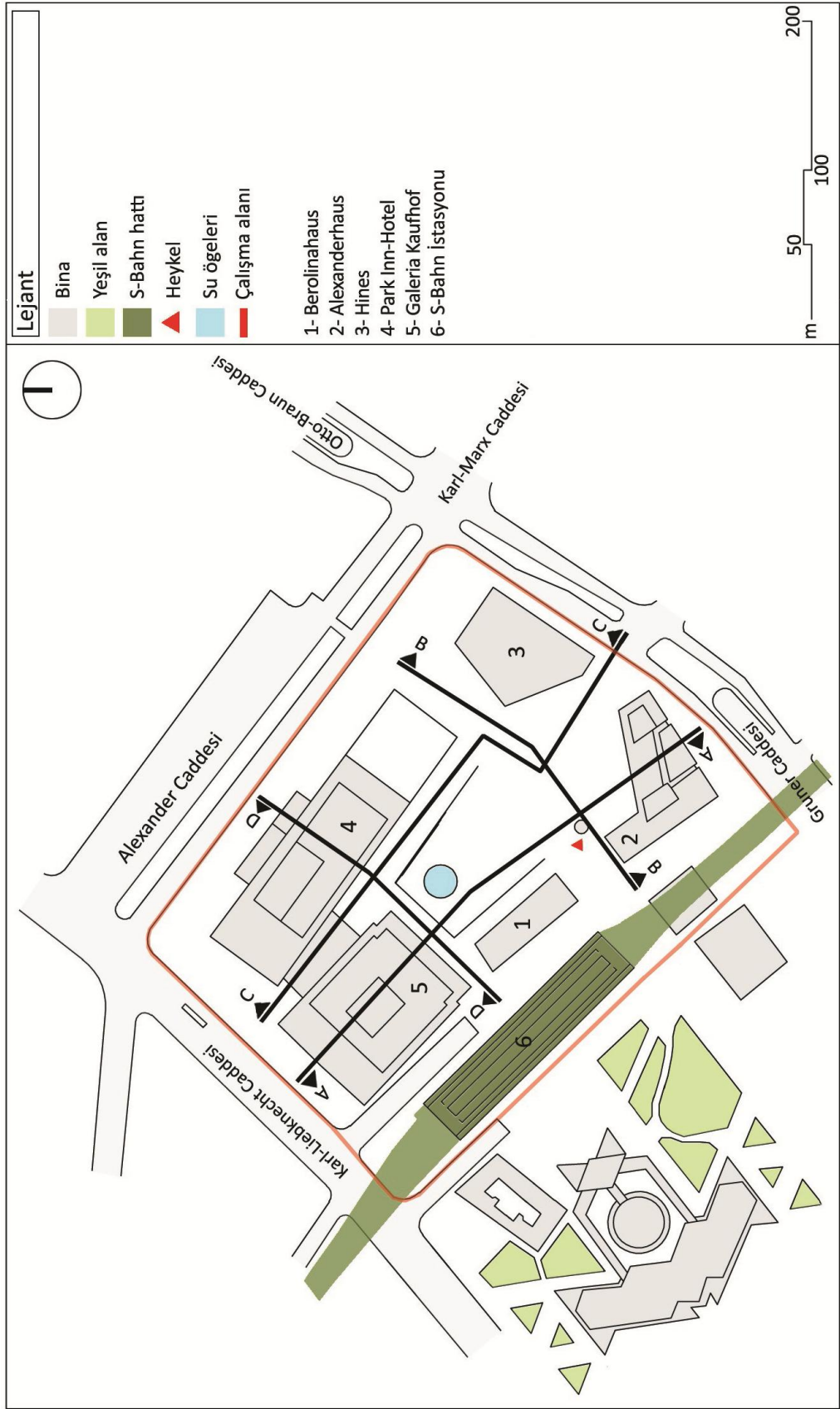
B-B kesitinde (Şekil 5. 21) yer alan Hines ve Alexanderhaus binalarının zemin kat ve yapı yükseklikleri görsel anlamda birbirine yakındır. Bu duruma bağlı olarak Berolinahaus’dan başlayan yataydaki süreklilik meydanın güneydoğusunda da devam

etmektedir. Yapıların üst katlarındaki doluluk-boşluk oranları ise birbirlerine göre benzer olmasa da cephe malzemelerinde ortak renk tonlarının kullanılması algısal bir zıtlık yaratmamıştır.

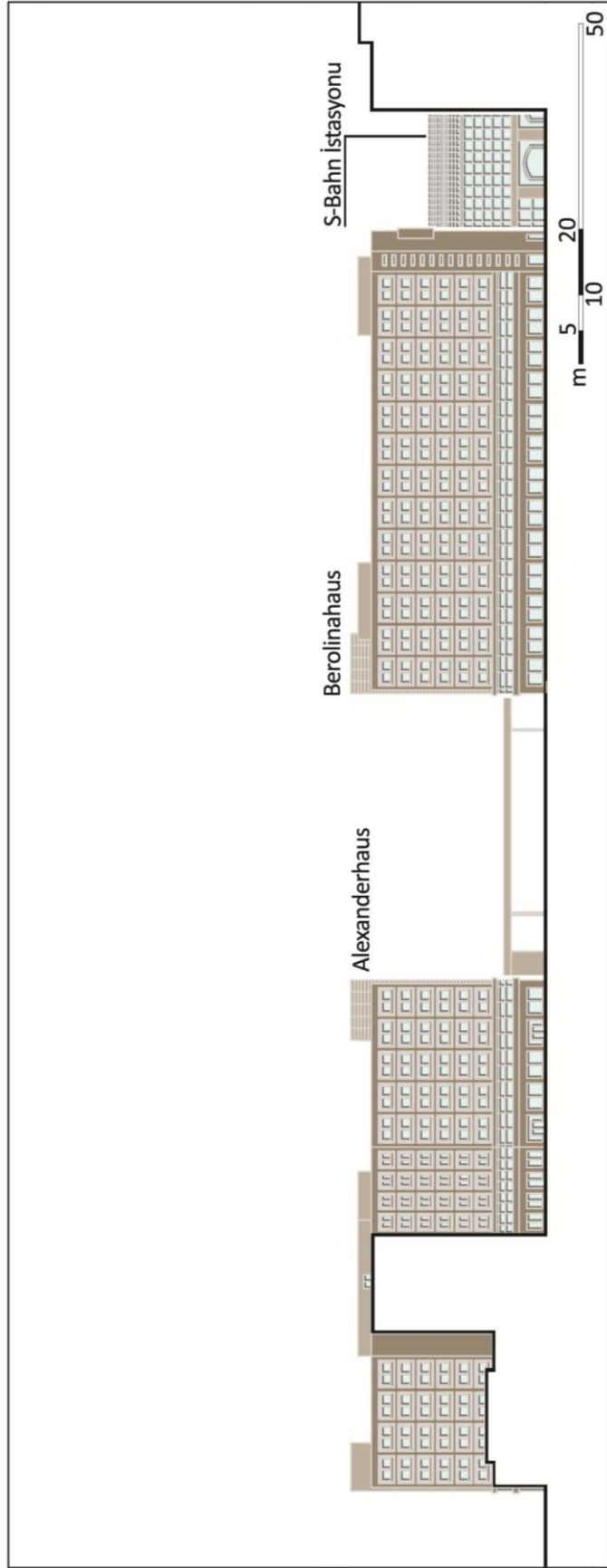
Her iki binanın dış yüzeyleri, kullanıcılar açısından okunabilirliği karşılaştırıldığında, Hines yapısının cephesindeki yapısal parçalar Alexanderhaus'un cephesindekilere göre daha basit bir şekilde bir araya gelerek zihinde daha kolay tanımlanmaktadır.

C-C kesitine (Şekil 5. 22) bakıldığında, Berolinahaus, Alexanderhaus ve Hines yapıların zemin katlarındaki ilişki Park Inn-Hotel'in cephesinde de devam etmesine rağmen, bütünlük açısından cephelerdeki orantısal farklar ve meydana göre iki bina arasındaki uzaklığın fazla oluşu, algısal açıdan yataydaki sürekliliği kesintiye uğratmaktadır. Geometrik açıdan ise Park Inn-Hotel ve Hines yapılarının yüzeylerini oluşturan oranların arasında benzerlikler olsa da Park Inn-Hotel'in cephesinde yer alan doluluk-boşluk oranındaki dengesizlikler, meydan çeperinde algısal farklılıklar yaratmaktadır. Bu duruma bağlı olarak görsel ayrımın kullanıcılar açısından belirginleşmesi, otel yapısının yüksekliğinden kaynaklanan tezatlıkların psikolojik anlamda meydana daha fazla hissedilmesini sağlamaktadır (Şekil 5. 23).

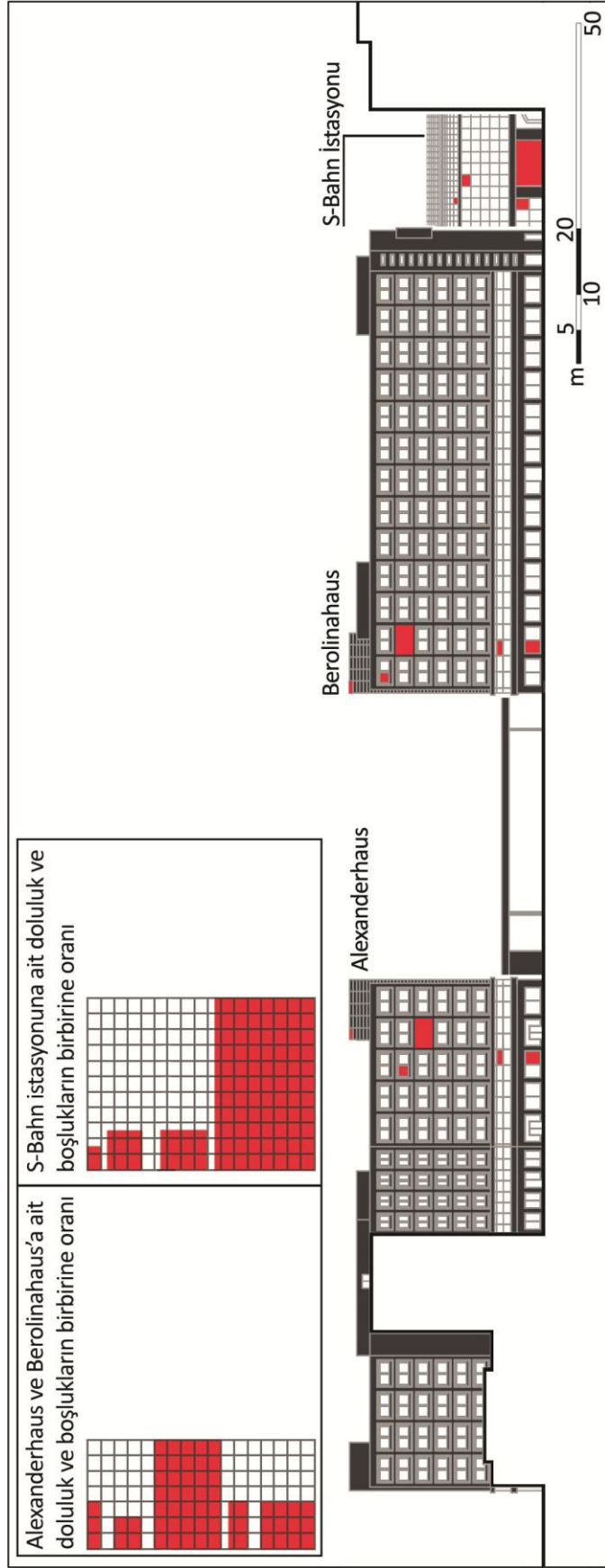
D-D kesiti (Şekil 5. 24) incelendiğinde ise Galeria Kaufhof ve Park Inn-Hotel arasındaki uyum diğer yapıların otelle kurduğu görsel ilişkiye göre daha fazla olduğu görülmüştür. Galeria Kaufhof'un cephesindeki dolulukların boşluklara göre fazla olması, Park Inn-Hotel'in yüksekliğini ve şeffaf yüzeylerin fazlalığından dolayı otel yapısının cephesinde oluşan orantısızlığı görsel açıdan dengelemektedir. Her iki yapı boyutsal anlamda birbirine çok fazla benzemese de, tasarımlarında kullanılan oranlar arasında benzerlikler bulunmaktadır (Şekil 5. 25).

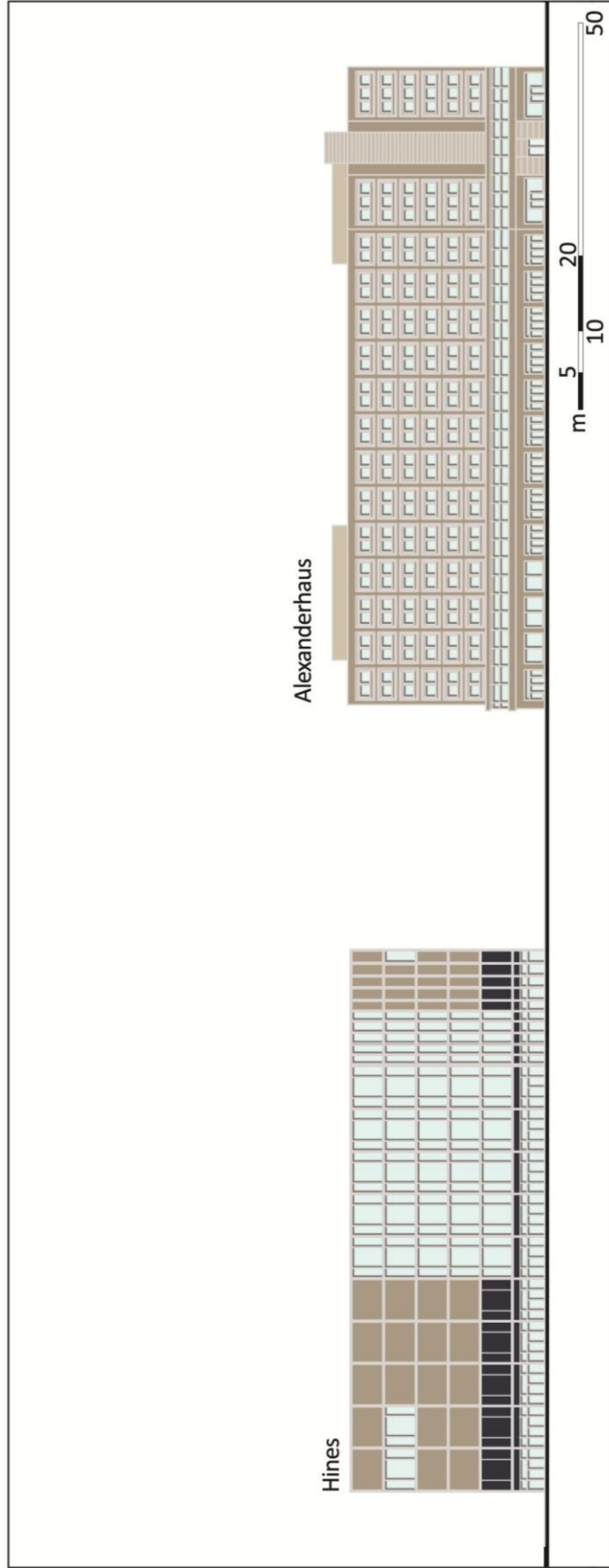
Şekil 5. 18 Alexanderplatz haritası ve kesit çizgileri

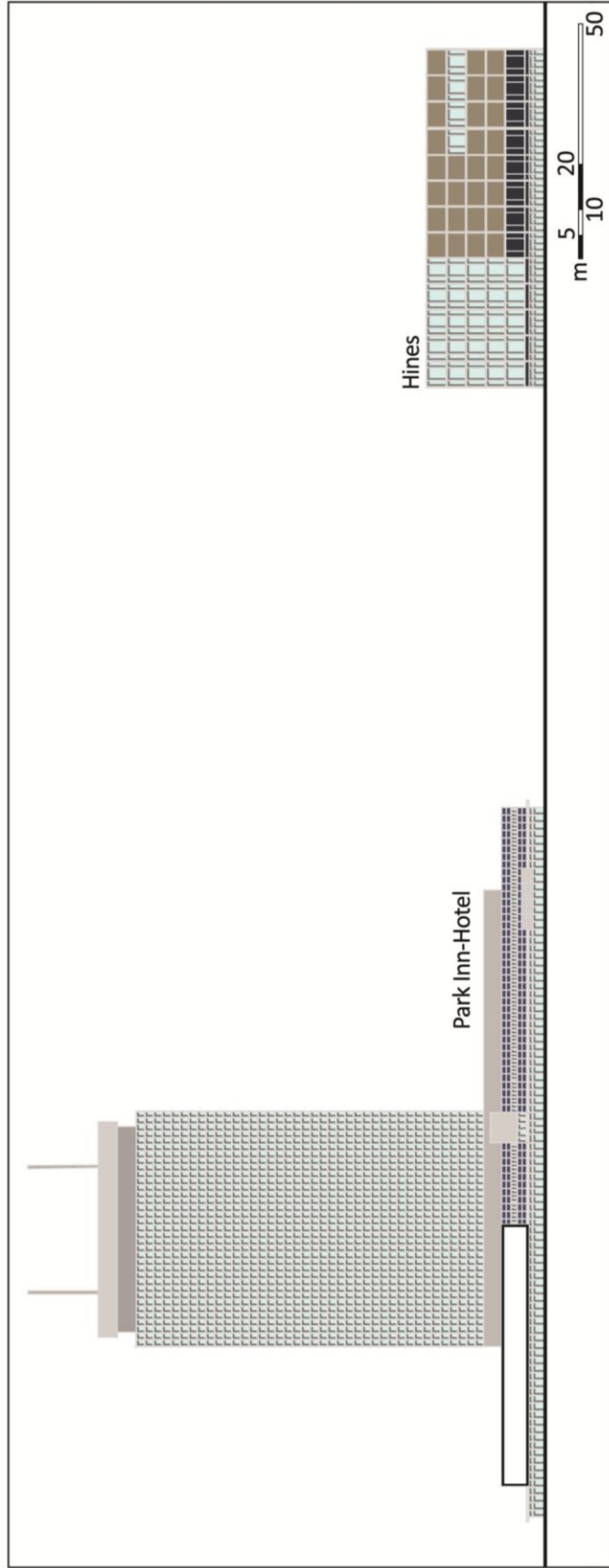
Şekil 5. 19 A-A kesiti

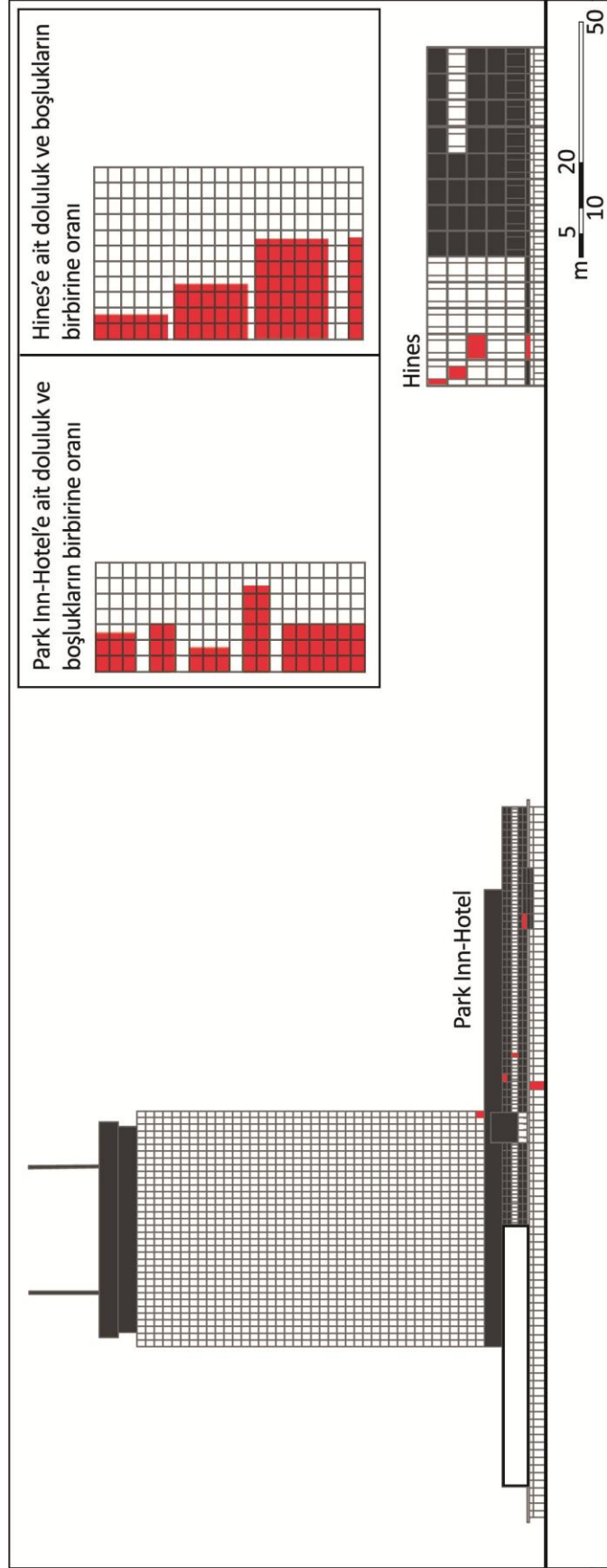
Şekil 5. 20 A-A kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi

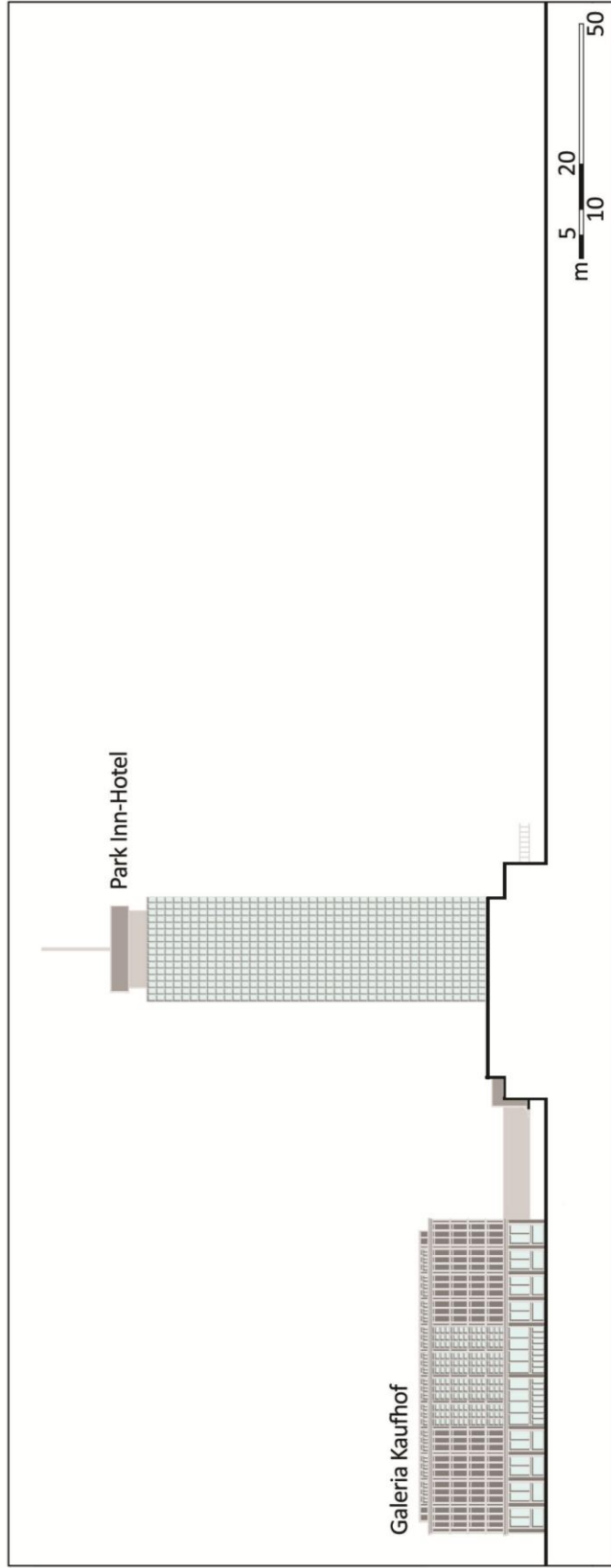
Şekil 5. 21 B-B kesiti

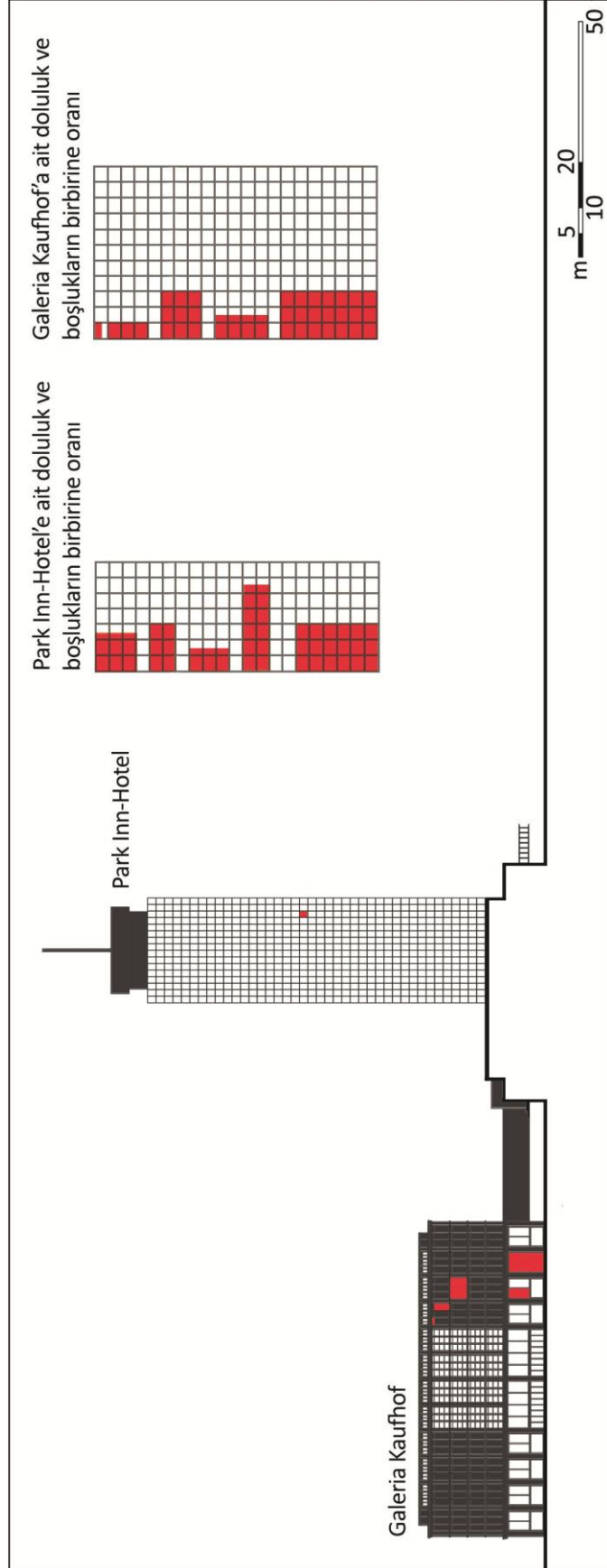
Şekil 5. 22 C-C kesiti

Şekil 5. 23 C-C kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi

Şekil 5. 24 D-D kesiti

Şekil 5. 25 D-D kesiti, cephelerdeki doluluk-boşluk ilişkisi

5.2.3 Mekân Kullanım Analizi

Alexanderplatz'daki Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi'nin (Brunnen der Völkerfreundschaft) ve metro giriş-çıkışlarının kenarları, sergi mekanı ve Alexanderhaus arasında bulunan banklar, otel yapısının önündeki merdivenler ve bu noktada var olan restoranların dış mekanlarındaki masalar, kullanıcılar için oturma alanları oluşturmaktadır. Meydanda oturma alanlarının yoğunlaştığı noktalar ise daha çok Berolinahaus, Galeria Kaufhof ve Park Inn-Hotel'in tanımladığı kısımda yer almaktadır. Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr), sergi mekânı ve Alexanderplatz içinde ve çevresinde yer alan Tramvay durakları ise meydanda insanların belli amaçlar için bir araya geldikleri ve anlık buldukları belirli noktalardır (Şekil 5. 26).

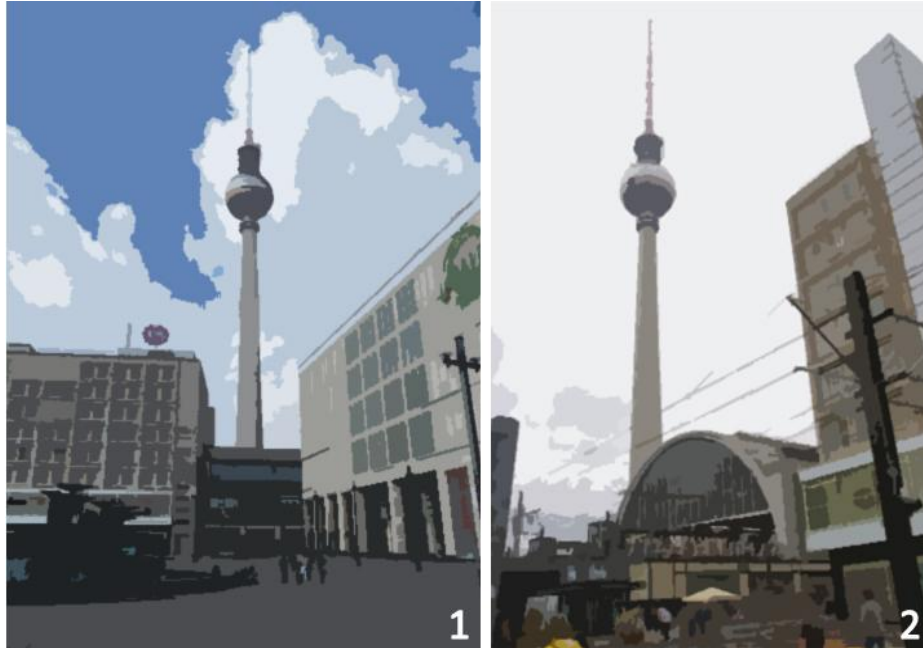
Şekil 5. 26 Tramvay durağı, Alexanderplatz (1 Şubat 2010)

Cam yüzeyler, yaya ölçeğinde binaların içinde yer alan mağaza ve restoranları meydan etrafında görünür kıldığından yapıların cepheleri kullanıcılar için etkileşim alanlarına dönüşmüştür. Alexanderplatz'a beş farklı noktadan girilebilmesi ve bu buruma bağlı olarak cephe analizlerinde görüldüğü üzere meydanın çeperinde yer alan yapıların zemin ve birinci katlarında, süreklilik gösteren şeffaf yüzeyin, iç ve dış mekân arasında görsel bir ilişkinin kurulmasına izin vermesi, meydanın alan anlamında dengeli ve yoğun bir şekilde kullanımı sağlar. Binaların sahip olduğu giriş-çıkış noktaları ise meydanda kullanıcı ve yapı arasındaki etkileşimin yoğunlaştığı alanları meydana getirir (Şekil 5. 27).

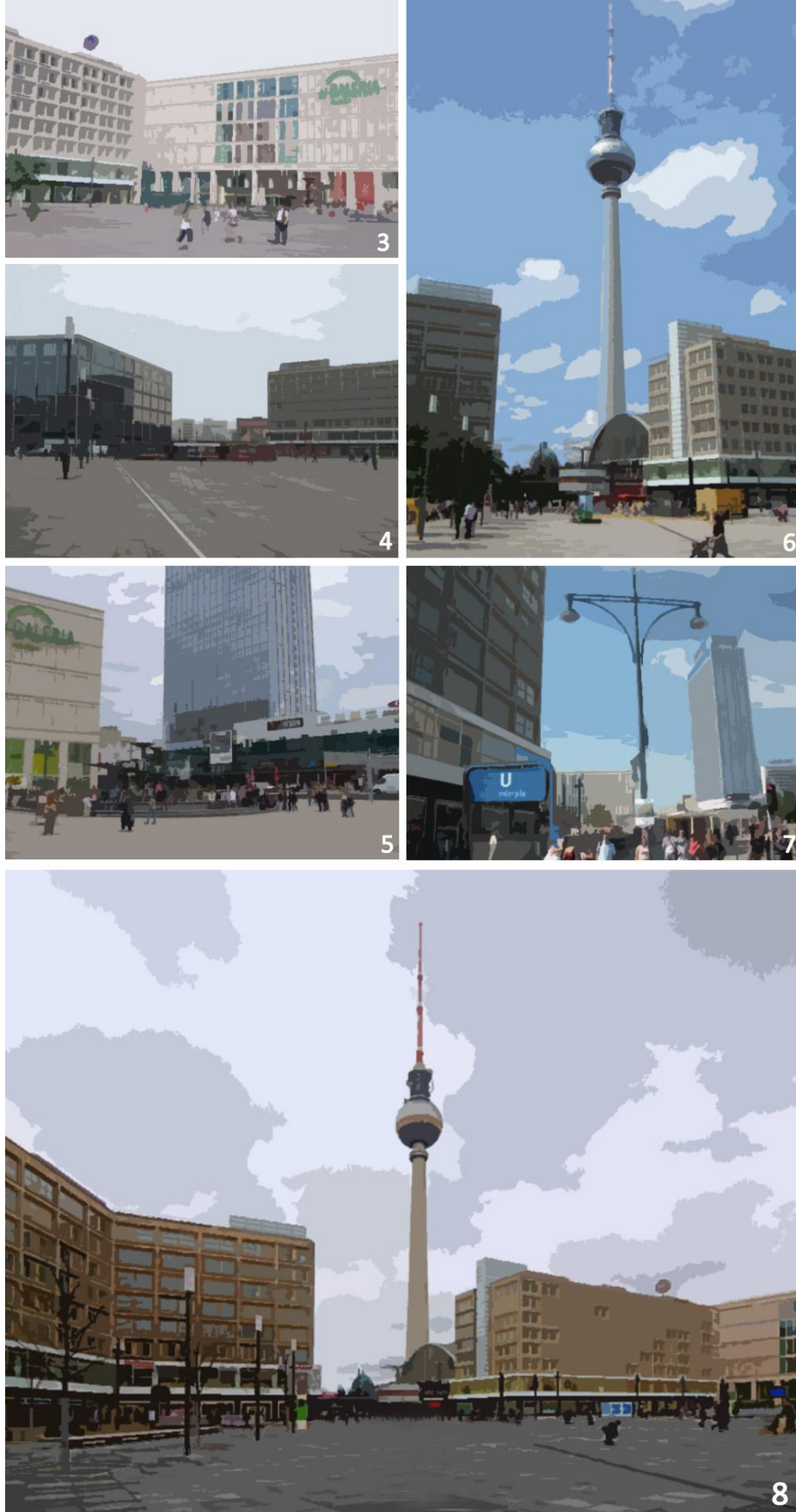
5.2.4 Simgesel Yapı ve İmge Analizi

Alexanderplatz'ın çeperindeki bulunan yapılar, sahip oldukları karakteristik özelliklerle algısal anlamda mekân kullanıcıların bilincinde belli imgelerin oluşmasını sağlamaktadırlar. Bu duruma bağlı olarak zamanın ve mekân kullanıcılarının yapılarla kazandırdığı simgesellik, meydana ait bir takım detayların daha iyi görünmesini ve hatırlanmasını sağlar. Alexanderhaus, Berolinahaus, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft), Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr) ve S-Bahn istasyonu, Galeria Kaufhof'da olduğu gibi dış görünüşlerinde fazla bir değişikliğe uğramadıklarından simgeselliklerini kaybetmemişlerdir. Bu yüzden, Alexanderplatz'ın özleştigi görsel kareler daha çok simgesel yapıların yoğunlaştığı güneybatı kısmında meydana gelmektedir. Fiziksel çevre açısından düşünüldüğünde, simgesel özelliğe sahip yapılar kadar olmasa da Galeria Kaufhof, Park Inn-Hotel ve Hines binaları sahip oldukları görsel anlamda basit geometrik formlarla, mekânın sürekli kullanımına bağlı olarak kullanıcıların zihninde ve kentsel bellekte kolayca yer almaktadırlar.

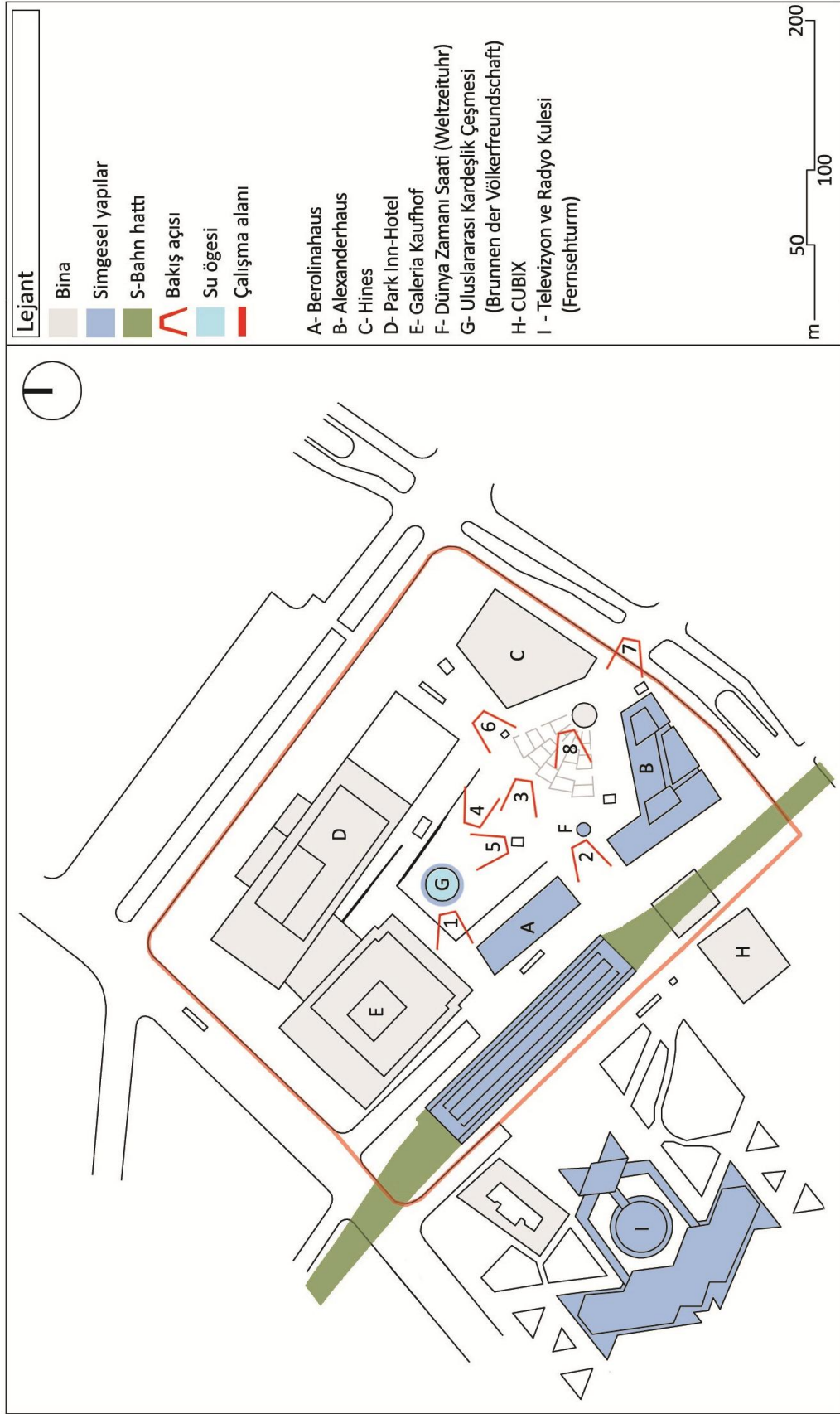
Şekil 5. 30'da Alexanderplatz'da yapılan imge analizine dair bakış noktaları bulunmaktadır. Bu noktalara göre meydanla ilgili kullanıcıların hafızalarında yer alan imgeleri içeren görsel kareler, kişilerin gördükleri bir takım nesnelere anımsayarak zihinlerinde canlandırdıkları biçimde anlatılmaya çalışılmıştır (Şekil 5. 28 ve Şekil 5. 29).

Şekil 5. 28 Bakış açısı 1 ve 2

Şekil 5. 29 Bakış açısı 3, 4, 5, 6 ve 7

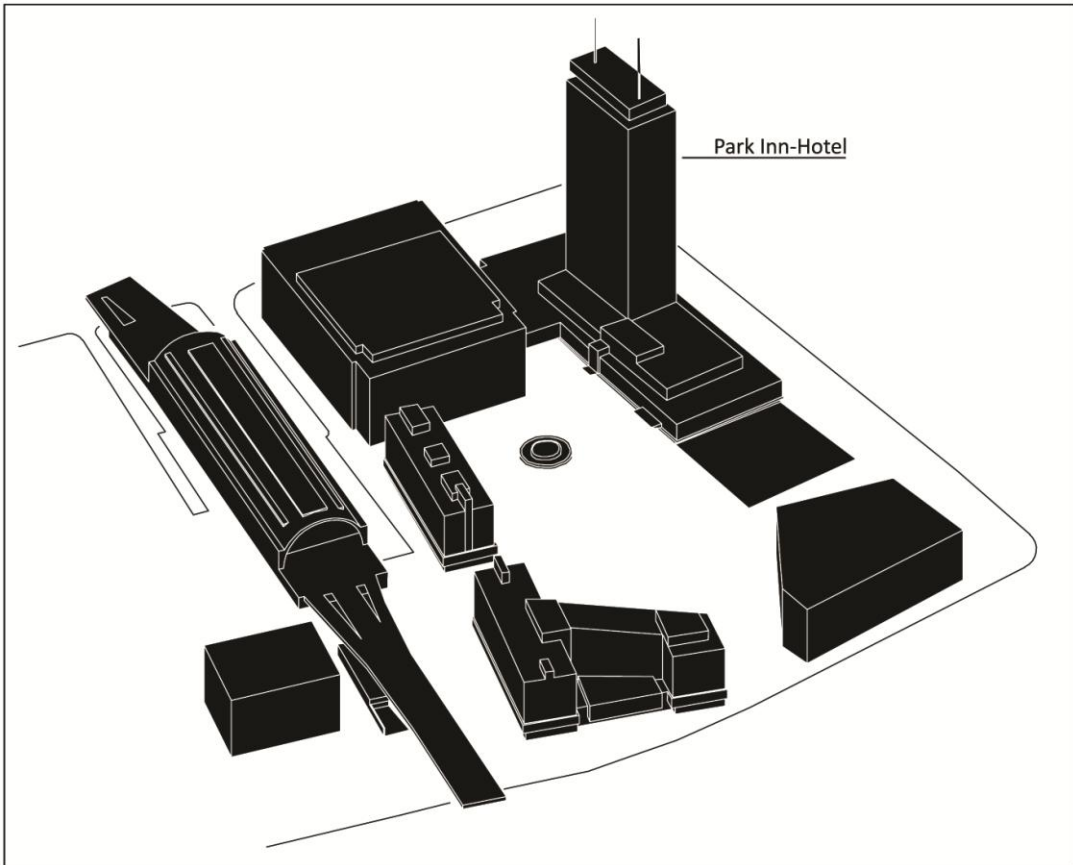
Şekil 5. 30 Alexanderplatz simgesel yapı ve imge analizi

5.3 Berlin-Alexanderplatz Üst ve Alt Ölçek Kent Dokusu Analizlerinin Değerlendirilmesi

Tezin bu bölümünde, kamusal mekânların oluşturduğu arayüzler hakkında elde edilen bilgiler ve meydana yapılan çeşitli üst ve alt ölçekli analizler, tezin üçüncü bölümünde anlatılan kullanıcı gereksinimleri ve yapısal çevreyle ilgili fiziksel ve kavramsal niteliklere bağlı olarak irdelenmiştir. Yapılan incelemeye göre;

1- Alexanderplatz, Paul Zucker'ın meydanın çeperinde bulunan yapıların boyutlarına, alan içindeki konumlarına ve bir araya geliş biçimlerine bağlı olarak yaptığı tipolojik sınıflandırmaya göre kapalı bir meydandır. Mekânın çevresi binalarla çevrili olup dış mekânlarla temas sadece sokaklar ile gerçekleşmektedir.

2- Park Inn-Hotel hariç meydanı saran yapıların cephe yükseklikleri ile meydan genişliği arasında görsel bir uyum bulunmaktadır. Binaların uyumlu kütleli ilişkileri sahip oldukları oranlarla mekân içinde fiziksel ve algısal bir süreklilik meydana getirerek Alexanderplatz'ın bir bütün olarak algılanmasını sağlamaktadırlar (Şekil 5. 31).

Şekil 5. 31 Alexanderplatz'daki kütleli ilişki

3- Alexanderplatz ve çevresindeki yapılar (Alexanderhaus ve Berolinahaus dışında) genel olarak günün gelişen inşaat tekniklerine ve malzemelerine uygun olarak geleneksel dokudan farklı bir şekilde, büyük ölçekli tasarımların içinde oluşturulmuşlardır. Kısa bir zamanda inşa edilen bu yapıların cepheleri boyutsal ve görsel olarak sonradan eklemledikleri kent yapılarının dış yüzeylerine benzemeseler de kendi aralarında ortak bir mimari dile sahiptirler. Cephelere ait yapısal elemanlarda orantısal anlamda yakın ölçülerin ve geometrik formların kullanılması, meydanadaki fiziksel çevreyi görsel olarak bütünleştirmiştir.

4- Alexanderplatz'ın bulunduğu yapı adasının düz zemin üstünde bulunması, kullanıcıların hareketlerini zorlaştıracak veya engelleyecek topoğrafyaya bağlı sorunları doğal olarak ortadan kaldırmaktadır. Görsel süreklilik ve mekânsal hareket, alanın zemin ilişkisinden değil sadece Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ve meydanın güneydoğusunda kalan sergi mekânı ile belli kısımlarda kesilmektedir. Bunun dışında belli dönemlerde yapılan etkinlikler için meydan içinde kurulan çadır türü yapılar, kullanıcı ve meydan arasındaki görsel ilişkileri belli oranlarda kısıtlamaktadırlar (Şekil 5. 32).

Şekil 5. 32 Alexanderplatz [90]

Günümüzde Galeria Kaufhof olarak anılan Centrum Warenhaus yapısının birinci katından giriş-çıkış yapılabilmesi, meydana ait mekânsal ve görsel sürekliliğin merdivenlerle birinci kata kadar devam etmesini sağlamaktaydı. Bu duruma bağlı olarak birinci kat zemini, kullanıcılara meydan ile ilgili farklı bakış açıları oluşturmakla beraber binanın dış mekânında bulunan merdivenleri insanlara oturabilecekleri ve pasif veya aktif sosyal ilişkiler kurabilecekleri fiziksel olanaklar sunmaktaydı. 2004 ve 2006 yılları arası yapılan tadilatlarda, yapının iç mekânını genişletmek için bu bölüm ortadan kaldırılmıştır ve aktif meydan kullanımı belli ölçüde azalmıştır (Şekil 5. 33).

Şekil 5. 33 Centrum Warenhaus, 2006 öncesi ve sonrası [91]

5- Alexanderplatz'ın çevresindeki binaların yayalar ile etkileşim kurdukları zemin ve birinci katların dış yüzeyleri genel olarak kullanıcılara bekleyebilecekleri, sohbet edebilecekleri, sosyal ilişki kurabilecekleri ve mağazaları inceleyebilecekleri alanlar oluştururken, cephelerin yapısal olarak dinlenip, yemek yenilebilecek nişleri bulunmamaktadır. Oturma alanları cephelerden çok Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ve U-Bahn istasyonlarının çevresinde bulunarak, meydana ait fiziksel kullanıcı gereksinimleri karşılanmaya çalışılmıştır (Şekil 5. 34).

Şekil 5. 34 U-Bahn giriş-çıkış noktaları [92]

Bunun dışında cephelerdeki açıklıkların 5 metreden fazla oluşu, cephelerin birbirleriyle uyum içinde olmaları, saydam yüzeylerin çerçeve veya kolonlarla bölümlü hale getirilmesi ve cephelerin gece için uygun görüş sağlayan ışıklandırmaları kullanıcıların algısal gereksinimlerine yeterli derecede yanıt vererek Alexanderplatz'ın daha etkin kullanılmasını, deneyimlenmesini ve kullanıcıların alanda daha çok vakit geçirmesini sağlamaktadır (Şekil 5. 35).

Şekil 5. 35 Gündüz ve gece kullanımı [93] [94]

6- Alexanderplatz sahip olduğu malzemeler, yapısal ögeler ve kentsel donatılarla her türlü kullanıcının konfor ihtiyacını sağlamaktadır. Meydanda kullanılan zemin materyalleri açık kamusal mekânlara uygun olarak kaymayan yüzeye sahiptirler. Oturma alanları, meydan çeperine giriş-çıkışlardaki zemin farklılıkları, meydanda bulunan merdivenlerin riht yükseklikleri ve yaya yolları ergonomik olarak tasarlanmıştır. Ayrıca meydanda bulunan Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) yazın kullanıcılar için Alexanderplat'da serin bir alan yaratmakta ve meydanı konfor açısından cazip bir yer haline getirmektedir. Bu durumun aksine Alexanderplatz ve çevresinde, kullanıcılar için fiziksel bir engel olmamasına karşın, oturma alanlarının kar, yağmur gibi iklimsel olaylardan korunması sağlayan kentsel saçaklar, yapı cephelerinde ve meydan üzerinde bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı iklim değışikliklerine bağlı olarak mekânın kullanımı azalmakta veya artmaktadır (Şekil 5. 36, Şekil 5. 37).

Şekil 5. 36 Alexanderplatz, Şubat [95]

Şekil 5. 37 Alexanderplatz, Haziran [96]

7- Alexanderplatz'ın kapalı bir meydan olmasından dolayı, çerperinden ana yollar geçmesine rağmen mekân, ses ve gürültü kirliliğinden kurtularak kullanıcılarında rahatlama hissi oluşturur. Buna ek olarak meydan üzerinde bulunan Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft), oluşturduğu su sesiyle ve sahip olduğu oturma alanlarıyla kullanıcıları psikolojik ve bedensel olarak rahatlatır ve alanda bulunan sergi mekânı ile hareketsiz alanlar oluşturarak mekân içindeki devinimi ve durağanlığı dengelemektedir.

Şekil 5. 38 Alexanderplatz'daki pasif ve aktif sosyalleşme [97] [98]

8- Alexanderplatz, çerperinde yer alan oturma alanları ve pek çok işlevi barındıran yapılarıyla kullanıcılarına pek çok pasif ve aktif sosyalleşme imkânı vermektedir. Özellikle pasif sosyalleşme meydana en fazla yaya akışına yakın, binaların içindeki ve dışındaki aktivitelerin göz teması olmadan izlenebileceği, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi'nin (Brunnen der Völkerfreundschaft), U-Bahn metro çıkışlarının, bina çerperlerinde yer alan restoranların oturma alanları ile Park Inn-Hotel'den çeşmeye doğru kademeli olarak ilerleyen zemin üstündeki merdivenlerde görülmektedir. Anlık beklemelere ve hareketli dolaşımın gerçekleştiği bina giriş-çıkışlarında, Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr) ve sergi mekânı etrafında ise kullanıcılar daha çok aktif sosyalleşme yapmaktadırlar (Şekil 5. 38). Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ile Dünya Zamanı Saati (Weltzeituhr) bölgesel ve kentsel nirengi noktaları olduklarından insanların devamlı olarak bir araya geldiği ve dağıldığı meydana önemli sosyalleşme noktalarıdır. Bu noktalara bağlı olarak kullanıcıların

kuvvetlenen aidiyet hissi, onların meydana daha rahat bir şekilde dolaşmalarını sağlayarak mekânda kurdukları sosyal etkileşimlerini artırır.

9- Oturma alanları, bina bitişiğindeki restoran ve kafeler ya da meydana yapılan küçük sanatsal aktiviteler ile kişisel performanslar kullanıcılar için Alexanderplatz'da sosyal alanlar oluştursa da, yoğun kullanılan bir kamusal mekân olmasından dolayı meydan, giriş-çıkışın olmadığı bina cepheleri hariç kullanıcılarına yalnız kalabilecekleri kişisel alanlar oluşturamamaktadır.

10- Alexanderplatz'ın çevresindeki yapılar pek çok işlev barındırmaktadır. Zemin ve birinci katlarda genellikle geçici mekân kullanıcılarının büyük bir bölümüne hitap eden restoranlar, kafeler, sergi mekânları ve çeşitli mağazalar bulunurken, üst katlarda ise kalıcı kullanıcıları barındıran çalışma alanları vardır. Bunun dışında meydan çevresinde yer alan otel yapısı ve yakınındaki S-Bahn istasyonu sahip oldukları kentsel boyuttaki işlevleriyle farklı kullanıcı topluluklarını diğer fonksiyonlarla beraber Alexanderplatz'a çekerek, meydanın her saat düzenli olarak kullanılmasını sağlamaktadırlar.

Şekil 5. 39 Protesto gösterisi (Alexanderplatz, 4 Kasım 1989) [99] [100]

11- Alexanderplatz, kent merkezinde bulunması ve kentin her noktasında insanların toplu taşıma sistemleriyle meydana rahatça ulaşabilmesi, mekânın pek çok sosyal aktivitenin, sanatsal faaliyetin ve çeşitli kişisel gösterilerin merkezi haline getirmiştir. Mekânsal ulaşılabilirliğinin kolay olması dışında kamusal yapıların yakınında olan ve Unter den Linden Caddesi ile Karl-Marx Caddesi'nin birleşim noktasında bulunan Alexanderplatz özellikle Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde yapılan düzenlemelerden sonra Berlin kentinin ve ülkeye ait büyük etkinliklerin, toplumsal

gösterilerin, protesto hareketlerin ve festivallerin devamlı olarak gerçekleştiği bir nokta haline getirmiştir (Şekil 5. 39).

12- İşlevlerin sağladığı kültürel, sosyal ve ticari faaliyetler, mekân kullanıcıları için meydanı bir buluşma ve toplanma alanına dönüştürmüştür. Bu duruma bağlı olarak meydanın kent ile doğrudan bağlanmasını sağlayan raylı sistemler de (U-Bahn, S-Bahn, Tramvay) Alexanderplatz'ı kentsel ölçüde bir duraklama ve geçit noktası haline getirmiştir.

13- Alexanderplatz'ın çevresinde bulunan yapıların tamamının zemin ve birinci katları sahip oldukları şeffaf yüzeylerle iç mekânlarında gerçekleşen hareketliliği dış mekânlarına yansıtmaktadırlar (Şekil 5. 40). İç ve dış mekânlar arasında ortaya çıkan bu görsel ilişki, sosyal ve psikolojik anlamda meydandaki canlılığı arttırarak, mekânı cephelerden okuyan kullanıcılar için alan içinde farklı çekim noktaları oluşturmuştur.

Şekil 5. 40 Alexanderplatz'daki iç ve dış mekân ilişkisi [101]

14- Alexanderplatz'daki binaların dış yüzeylerinde kullanılan renkler açık gri ve kahverengi tonlarından oluşmaktadır. Cephelerin üst katlarda kullanılan soğuk renkler meydana kullanıcıları psikolojik olarak sakinleştirirken, cephelerin birbirleri arasındaki uyum aynı zamanda kamusal alanda algısal bir bütünlük yaratmaktadır. Zemin ve birinci katlarda ise bir takım yapısal unsurun ve saydam yüzeylerden görünen mağaza, restoran ve dükkânlara ait sıcak renkli iç mekânlar, meydana oluşturdukları zıtlıkla

kullanıcıları kendine çekerek, onların bina çeperlerinde aktifleşmelerini ve buna bağlı bir şekilde mekânsal canlılığın artmasını sağlarlar (Şekil 5. 41).

Şekil 5. 41 Alexanderplatz içindeki kullanıcı dağılımı [102]

15- Alexanderplatz'ın sınırlarını oluşturan bina yüzeylerinin nicelik ve nitelikleri belli kısımlarda farklılık göstermektedir. Meydanda sade ve birbiriyle uyumlu malzemelerin kullanıldığı yüzeyler olduğu gibi ışığa veya bir takım teknolojik unsurlarla değişkenlik gösteren şeffaf yüzeylerde bulunmaktadır. Sadeliliğin ve farklılığın oluşturduğu alanların meydan içinde dengeli ve düzenli oluşu kullanıcı türlerinin ve mekânsal özelliklerin tekdüze olmasını ya da karmaşıklaşmasını engeller.

16- Alexanderplatz'ın çeperini saran bina cephelerine ait yapısal elemanlar arasında boyutsal, algısal ve geometrik açıdan görsel bir uyum vardır. Bu uyum, kullanıcıların zihninde algısal bir bütünlük oluşturarak Alexanderplatz'ın daha iyi okunması ve buna bağlı olarak kentsel bellekte kalıcı olarak yer etmesi sağlanmaktadır. Cepheler arasındaki ilişkiye bakıldığında yapıların zemin ve birinci katları malzeme, doku, renk ve yapısal farklılıklarla üst katlarından ayrılırlar ve bunun sonucunda oluşan cepheler arası

görsel süreklilik, meydana yaya ölçeğinde algısal bir bütünlük meydana getirmektedir. Boyutsal anlamda meydan incelendiğinde ise, Park-Inn Hotel yüksekliğinden dolayı mekân içindeki yükseklikleri eşit diğer yapıların aralarındaki orantıyı ve görsel bütünlüğü dâhil olduğu bakış açılarında bozmaktadır.

Meydanda hacimlerin oluşturduğu düzenden farklı olarak, sokakların yapılar arasında oluşturduğu boşluklar, yatayda tamamen düşeyde ise Park-Inn Hotel harici birbirleriyle benzer ölçüdedirler. Meydanın ölçülerinin bina yüksekliklerine göre orantılı olması, Alexanderplatz'ın bir bütün olarak algılanmasını sağlayarak, alanın tanımsızlaşmasını engeller. Ayrıca, Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ve sergi mekânı da meydan içindeki doluluk ve boşluğu, görsel ve fiziksel olarak dengeleyerek kullanıcıların duyduğu estetik ihtiyaç büyük ölçüde karşılanmaktadır.

17- Alexanderplatz'ın çevresinde bulunan yapıların cephelerindeki geometrik formlar, zemin ve birinci katlarda tekrarlanarak alanda algısal bir ritim oluşmaktadır. Fiziksel özellikler kadar binaların barındırdıkları işlevlerin benzerlikleri de ritmin meydana gelmesini sağlayan önemli etkenlerden biridir. Binaların üst katlarında cephelerin birbirlerinden bağımsız olarak düşeyde oluşturdukları düzenli tekrar ise, yatayda sağlanan ritmin algı üzerindeki zayıflatıcı etkisini kırarak, meydan çevresinde yatayın daha iyi okunmasını sağlar (Şekil 5. 42).

Şekil 5. 42 Alexanderhaus ve Berlinahaus arasındaki algısal ritim [103]

Alan genel olarak incelendiğinde Alexanderhaus'un cephelerindeki ritim diğer yapılardan farklı olarak, yaya ve araç hareketine göre farklılık göstermektedir. Alexanderplatz'a bakan cephelerdeki her bir gritte bulunan pencere sayısı yaya hızına bağlı olarak iki iken, Gruner Caddesi'ne bakan cephedeki gritler, araçların binayı daha iyi algılayabilmesi için üç pencere barındırmaktadır (Şekil 5. 43).

Şekil 5. 43 Alexanderhaus'un meydana (1) ve Gruner Caddesi'ne bakan cepheleri (2)
[104]

18- Alexanderplatz'ın biçimsel olarak kareye benzememesi ve eni-boyu arasındaki mesafenin birbirine yakın olması mekân içindeki hareketin yavaşlamasını veya hızlanmasını engelleyerek dolaşımın uygun bir düzeyde gerçekleşmesini sağlar. Bu durum meydana yapılacak aktivitelerin çeşitlerini ve sayılarını artırır. Ayrıca meydana bulunan Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) ve Dünya Zamanı Saati'nin (Weltzeituhr) meydanla oluşturduğu görsel ilişkinin orantılı olması, bütüne ait algısal birlikteliği kuvvetlendirmektedir.

19- Alexanderplatz sahip olduğu mekânsal düzen, kentsel objeler ve etrafında barındırdığı televizyon ve radyo kulesi (Fernsehturm) gibi simgesel unsurlarla, mekânı kullanıcılar için tanımlı hale getirmekte ve bilinçlerinde güven hissi oluşturmaktadır. Ayrıca mekân içindeki kamusal ve yarı-kamusal alanların tanımlı olması ve görsel sürekliliği böylece herhangi bir unsurun meydan çeperinde ve üzerinde bulunmaması kullanıcılardaki yere ait güven duygusunu arttırmaktadır.

20- Alexanderplatz'daki giriş çıkışı sağlayan eşik noktaları kullanıcıların bilinçlerinde mekânla ilgili değişik imajların meydana gelmesini sağlamaktadır. Anlık oluşan bu görüntüler özgünlüklerinden ve farklılıklarından dolayı kullanıcı belleklerinde yer alarak meydana dair aidiyet hissi oluştururlar. Akılda kalan detaylar, kullanıcının mekânı farklı özellikleriyle tanımlayabilmesine olanak verir. Kişide meydana gelen aidiyet hissi, devamında güven duygusu oluşturularak kullanıcı ve meydan arasındaki bağı kuvvetlendirir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Alexanderplatz'da geçmişten günümüze birbiri ardı sıra gerçekleşen önemli tarihi olaylarla pek çok biçimsel farklılaşma yaşanmıştır. Meydan için her bir dönüşüm, bir öncekinin fiziksel ve toplumsal anlamda sahip olduğu nicelik ve niteliklerden izler taşıyarak gerçekleşmiştir. Bu durum beraberinde, meydanın kente dair toplumsal kimlikteki yerini büyülterek kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkinin daha kolay ve güçlü olmasını sağlamaktadır. Kullanıcının yerle kurduğu güçlü bağlar ise meydanın sahip olduğu her türlü fiziksel yapının ve nesnenin Berlin kentiyle özdeşleşmesine neden olmuştur.

Alexanderplatz'ın tarihsel geçmişi dışında, Berlin kenti içindeki konumu, etrafında ve çevresinde pek çok farklı işleve sahip olması ve bulunduğu noktada kentin her tarafına yayılmış raylı sistemlerin bir araya gelmesi, kentte yaşayan insanların ve ziyaretçilerin bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde meydanı kullanmaları sağlamıştır. Ayrıca meydan içinde ve yakınında bulunan televizyon ve radyo kulesi (Fernsehturm) gibi simgesel yapılar ile kent içinde farklılaşan fonksiyonlara sahip binalar, alanın kullanımını ve kullanıcı türünü arttırmaktadır. Bu duruma karşın 2000'li yıllardan beri meydan çevresinde inşa edilen CUBIX ve Hines gibi yapıların çoğunlukla genç kullanıcılara hitap etmesi, bu grubun meydanda baskınlaşmasını sağlayarak ilerleyen yıllarda mekânda bulunan orta yaş ve üstü kullanıcıların sayısında azalma gözlenebilir.

İşlev açısından Alexanderplatz'ın çevresinde bulunan yapılar her türlü kullanıcının ihtiyacına cevap vermektedirler. Meydanın farklı fonksiyonları barındırması

beraberinde farklı kullanıcı türlerini, gün içinde değişen zaman aralıklarında alana çekerek mekâna ait canlılık sürekli hale gelmektedir. Meydanın yoğun bir şekilde kullanılması da pek çok aktivitenin ve sanatsal gösterinin geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bu sebepten Alexanderplatz'ın Berlinliler için tercih edilebilir bir mekân olmasında, alan içinde gerçekleşen sosyal ve kültürel faaliyetlerin etkisi oldukça büyüktür. Her türlü faaliyet, insanların meydana daha çok vakit geçirmesini sağlayarak, kullanıcıların bilincinde yere ait ortak bir güven duygusu oluşturur. Zamanla gelişen güven duygusu, belleklerde meydana getirdiği aidiyet hissiyle Berlinliler için Alexanderplatz'ı Berlin kent dokusunun sadece yapısal anlamda değil algısal olarak da bir parçası haline getirmiştir.

Bir meydana gerçekleşen aktiviteler ve insanların belli amaçlar için yaptıkları oturma, bekleme gibi eylemleri, kullanıcılar arasında aktif ve pasif ilişkilerin başlamasını sağlar. Alexanderplatz'da pasif ve aktif ilişki, başta Uluslararası Kardeşlik Çeşmesi (Brunnen der Völkerfreundschaft) olmak üzere mekânın çeşitli noktalarında bulunan oturma ve bekleme alanlarıyla gerçekleşmektedir. Bu duruma ek olarak su ögesinin yazın sağladığı rahatlama hissi veya yapılan etkinlikler kullanıcıların alanda daha uzun süreli ilişkiler kurmasını sağlar. Ama Alexanderplatz'da kullanıcıları hava şartlarından koruyacak bir takım yapısal unsurların bulunmaması mekânın kullanımını mevsimsel olarak değiştirmektedir. Meydan'ın çeperlerinin kapalı olması yazın belli bir oranda gölge oluşturmasına karşın yinede Hines yapısının meydana eklenmesiyle kaybedilen yeşil dokunun sağladığı mekânsal konfor halen karşılanamamıştır. Toplumsal açıdan ise meydanın, yoğun bir şekilde kullanılmasından dolayı kullanıcı gruplarının yaptığı etkinlikler, pasif ilişkilerin aktifleşmesini sağlayarak kenti ve çevreyi etkileyecek kitlesel hareketlerin başlaması tetiklenebilir.

Alexanderplatz'ı görsel olarak bir araya getiren fiziksel çevre incelendiğinde yapıların dış yüzeylerini oluşturan parçaların geometrik ve algısal açıdan benzer oldukları saptanmıştır. Bu bilgiye ek olarak yapıların sahip olduğu basit geometrik formlar, binaların, kullanıcıların zihninde daha kolay tanımlanmasını ve meydanın bir bütün olarak algılanmasını sağlarlar. Kitlesel anlamda ise Park Inn-Hotel'in etkileşim içinde olduğu diğer yapılarla hacimsel bir ilişki kuramaması mekân içindeki tamamiyet hissini düzeyini, meydanın otel yapısının bulunduğu kısımlarda azalmaktadır. Yapılan kentsel

çalışmalarda bu durumun dikkate alınması Alexanderplatz'a orantısal olarak bir dñzen getireceği gibi, kullanıcılar tarafından da meydan, hem içerden hem de dışarıdan bir bñtñn olarak hissedilebilecektir.

KAYNAKLAR

- [1] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 6 Mart 2011
- [2] Ünlü, S., (1986). Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Aydınli, S., (1986). Mekânsal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [4] Erkman, U., (1982). Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Olarak, Çevre Analizi, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul.
- [5] Norberg - Schulz, C., (1966). Intentions in Architecture, Allen and Unwin Ltd., London.
- [6] Lynch, K., (1961). The Image of the City, MIT Press, Cambridge.
- [7] Lang, K., (1987). Creating Architectural Theory, The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, Van Nostrand Reinhold Int. Ltd., New York.
- [8] Gibson, J. J., (1968). The Senses Considered as Perceptual Systems, Greenwood Press, Connecticut.
- [9] Porteous, J. D., (1996). Environmental Aesthetics: Ideas, politics and Planning, Routledge, London.
- [10] Hall, E. T., (1966). The Hidden Dimension, Doubleday, New York.
- [11] Heinz, P., (1974). Bild 183-NO727-022, Bundesarchiv.
- [12] Müller, (1973). Bild 183-MD524-0001, Bundesarchiv.
- [13] Corbett, N., (2004). Transforming Cities - Revival in The Square, RIBA Enterprises Ltd., London.
- [14] Leyton, M., (2006). Shape as Memory - A Geometric Theory of Architecture, Birkhäuser – Publishers for Architecture, Basel.
- [15] Prak, N. L., (1968). The Language of Architecture: A Contribution to Architectural Theory, Mouton, The Hague..
- [16] Zakia, R., (2002). Perception and Imaging, Focal Press, Boston.
- [17] Ang, O., (1971). Bild 183-KD212-0301-001, Bundesarchiv.

- [18] Rapoport, A., (1977). Human Aspects of Urban Form: Towards A Man-Environment Approach To Urban Form And Design, Pergamon Press, Oxford.
- [19] Lam, W.M.C., (1977). Perception and Lighting as Formgivers for Architecture, McGraw-Hill Book Company, New York.
- [20] Ilher, (1972). Bild 183-LO819-0310, Bundesarchiv.
- [21] Kostof, S., (1995). A History of Architecture, Settings and Rituals, Second Edition, Oxford University Press, Oxford.
- [22] Madanipour, A., (1996). Design of Urban Space, Wiley, New York.
- [23] Gehl, J., (1996). Life Between Buildings (5th Edition), Danish Architectural Press, Copenhagen.
- [24] Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S. ve Smith, G., (1993). Responsive Environments: A Manual for Designers, Butterworth Architecture, Oxford.
- [25] Newman, O., (1973). Defensible Space, New York: Collier Boks Mc Millan Publishing Co., New York.
- [26] Kostof, S., (1999). The City Assembled, Thames and Hudson, London.
- [27] Sennett, R., (1999). Gözün Vicdanı - Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [28] Gökgür, P., (2008). Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- [29] Gehl, J., (1987). Life Between Buildings: Using Public Space, Van Nostrand Reinhold Company Inc., New York.
- [30] Venturi, R., Brown, D. S. ve Izenour, S., (1993). Las Vegas'ın Öğrettikleri, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, İstanbul.
- [31] Marshall, S., (2005). Streets and Patterns, Spon Press, Abingdon.
- [32] Klaus, F., (1979). Bild 183-UO414-0014, Bundesarchiv.
- [33] Jacobs, J., (1961). The Death and Life of Great American Cities, Random House, New York.
- [34] Gehl, J., Kaefer, L.J. ve Reigstad, S., (2006). Close encounters with buildings, http://www.gsa.gov/graphics/pbs/JanGehl_UrbanDesign_article.pdf, 10 Mart 2012.
- [35] Carmona, M., Heath, T., Oc, T. ve Tiesdell, S., (2003). Public Places-Urban Spaces - The Dimensions of Urban Design, Architectural Press, Oxford.
- [36] Krier, R., (1988). "Architectural Composition", Academy Editions, London, 122-131.
- [37] Günter, H., (1984). Bild 183-1984-0906-309, Bundesarchiv.
- [38] Cullen, G., (1961). Townscape, The Architectural Press, London.

- [39] Trancik, R., (1986). Finding Lost Space – Theories of Urban Design, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [40] Lozano, N. N., (1990). Community Design and the Culture of the Cities - The Crossroad and the Wall, Cambridge University Press, Cambridge.
- [41] Watson, D., Plattus, A. ve Shibley, R., (2003). Time-Saver Standards for Urban Design, The McGraw-Hill Companies, Massachusetts.
- [42] Lang, J., (1994). Urban Design: The American Experience, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [43] Hindorf, H., (1987). Bild 183-1987-9727-005, Bundesarchiv.
- [44] Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G. ve Stone, A.M., (1992). Public Space, Cambridge University Press, Cambridge.
- [45] Jacobs, J., (1992). The Death and Life of Great American Cities, Vintage Books, New York.
- [46] Lynch, K., (1995). City Sense and City Design, Writings and Projects of Kevin Lynch, MIT Press, London.
- [47] Whyte, W.H. (1980), The Social Life of Small Urban Spaces, Conservation Foundation, Washington, D.C..
- [48] Spremberg, J., (1971). Bild 183-KD708-0001-005, Bundesarchiv.
- [49] Moughtin, C., (2003). Urban Design - Street and Square, Architectural Press, Burlington.
- [50] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Planungen 1945 bis 1990, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/nachkriegsplanungen/seite4.shtml>, 6 Ocak 2012.
- [51] Krier, R., (1984). Urban Space, Ruzoli International Pub., NewYork.
- [52] Holland, C., Clark, A., Katz, J., ve Peace, S., (2007). Social Interactions in Urban Public Places, <http://www.jrf.org.uk/bookshop/eBooks/2017-interactions-publicplaces.pdf>, 9 Ocak 2009.
- [53] Ching, F. D. K., (1996). Mimarlık, Biçim, Mekân Ve Düzen, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- [54] Yürekli, H., (1982). Mimarlıkta Ölçü – Ders Notları, İ.T.Ü., İstanbul.
- [55] Altın, M., (2007). “Gölgeleme Elemanları Kullanımıyla Ritim ve Sürekliliğin Sağlanması”, Mimarlıkta Malzeme, 5: 39-42.
- [56] Güngör, İ. H., (2005). Temel Tasar, Esen Ofset Matbaası, İstanbul.
- [57] Roth, L.M., (2002). Mimarlığın Öyküsü: Ögeleri, Tarihi ve Anlamı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- [58] Meerwein, G., ve Rodeck, B., (1995). Color - Communication in Architectural Space, Birkhäuser Verlag AG, Basel.

- [59] Faulkner, W., (1972). Architecture and Color, Wiley Interscience, New York.
- [60] Meiss, P., (1990). Elements of Architecture - From Form to Place, E & FN Spon, London.
- [61] Hesse, R., (1972). Bild 183-LO905-0012, Bundesarchiv.
- [62] Ataç, İ., (1990), "Mekan Kavramını Tipolojik Olarak İrdelenmesi", Tasarım, 5, İstanbul.
- [63] Yücel, A., (1981). Mimarlıkta Biçim ve Mekânın Tinsel Yorumu Üzerine, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basımı, İstanbul.
- [64] Nasar, J.L., (1998). The Evaluative Image of The City, Sage Publications, Thousand Oaks, California.
- [65] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Die Entwicklung zur Metropole nach der Reichsgründung, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/geschichte_bis_20er_jahre/index.shtml, 5 Ocak 2012.
- [66] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Historische Karten, <http://fbinter.stadt-berlin.de/fb/index.jsp>, 20 Aralık 2011.
- [67] Ang, O., (1910). Bild 183-GO313-0203-001, Bundesarchiv.
- [68] Ang, O., (1900). Bild 183-R75280, Bundesarchiv.
- [69] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Die Entwicklung zum modernen Verkehrsknoten in der Weimarer Republik, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/geschichte_bis_45/index.shtml, 6 Ocak 2012.
- [70] Engramma, I progetti di Peter Behrens per Alexanderplatz 1928-1932, http://www.engramma.it/eOS/index.php?id_articolo=506, 14 Ocak 2012.
- [71] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Planungen 1945 bis 1990, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/nachkriegsplanungen/index.shtml>, 10 Ocak 2012.
- [72] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Planungen 1945 bis 1990, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/nachkriegsplanungen/seite2.shtml>, 10 Ocak 2012.
- [73] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Planungen 1945 bis 1990, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/geschichte/nachkriegsplanungen/seite3.shtml>, 10 Ocak 2012.
- [74] Sturm, H., (1969). Bild 183-H1002-0001-002, Bundesarchiv.
- [75] Rütter, S., (1987). Bild 183-1987-0704-023, Bundesarchiv.

- [76] Sturm, H., (1977). Bild 183-SO027-O300, Bundesarchiv.
- [77] Brüggman, E., (1987). Bild 183-J1029-0007-001, Bundesarchiv.
- [78] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Planen/Bauen/Denkmal, <http://fbinter.stadt-berlin.de/fb/index.jsp>, 15 Aralık 2011.
- [79] ArchINFORM, Alexanderplatz Station, <http://eng.archinform.net/projekte/8775.htm>, 11 Şubat 2012.
- [80] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Galeria Kaufhof, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/heute/galeria_kaufhof/index.shtml, 11 Şubat 2012.
- [81] Turus Independet Magazin, Centrum Warenhaus am Alexanderplatz-1970, <http://www.turus.net/fotostrecke/gesellschaft/berlin-50er-und-60er-jahre/centrum-warenhaus-am-alexanderplatz-1970-325.html>, 10 Şubat 2012.
- [82] Baukultur in Stein, Referenzen Kalkstein, <http://www.zeidler-wimmel.de/referenzbauten-kalkstein.htm>, 10 Şubat 2012.
- [83] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Park Inn-Hotel, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/heute/park_inn/index.shtml, 11 Şubat 2012.
- [84] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Alexander- und Berolinahaus, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/heute/alexanderhaus/index.shtml>, 14 Şubat 2012.
- [85] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Multiplexkino CUBIX <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/heute/alexanderhaus/index.shtml>, 14 Şubat 2012.
- [86] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Hines - Bebauung Block D4, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/realisierung/hines/index.shtml>, 14 Şubat 2012.
- [87] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Aktuelle Platzsituation, http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/de/heute/aktuelle_platzgestaltung/index.shtml, 14 Şubat 2012.
- [88] Schulze, (1969). Bild 183-H1028-0205-004, Bundesarchiv.
- [89] Hindorf, H., (1987). Bild 183-1987-0727-004, Bundesarchiv.
- [90] Virtual Globetrotting, Marienkirche, <http://virtualglobetrotting.com/map/marienkirche-1/view/?service=1>, 4 Temmuz 2012.
- [91] Eventseekr, Galeria Kaufhof Berlin, <http://berlin.eventseekr.com/galeria-kaufhof-berlin/shopping/venue/96739>, 4 Temmuz 2012.

- [92] Panoramio, Alexanderplatz, <http://www.panoramio.com/photo/6768931?source=wapi&referrer=kh.google.com>, 4 Temmuz 2012.
- [93] Flickr, Alexanderplatz at night, <http://www.flickr.com/photos/pzglycz/6911093598/in/photostream/>, 4 Temmuz 2012.
- [94] Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Hines - project area D4, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebau-projekte/alexanderplatz/en/realisierung/hines/index.shtml>, 4 Temmuz 2012.
- [95] Flickr, Alexanderplatz, <http://www.flickr.com/photos/pierreee/6918164183/in/photostream/>, 5 Temmuz 2012.
- [96] Flickr, Fountain, <http://www.flickr.com/photos/caribb/5973843221/>, 5 Temmuz 2012.
- [97] Chris Abraham, Concrete Alexanderplatz is like a Reptile Solarium for Berliners, <http://chrisabraham.com/2010/04/27/concrete-alexanderplatz-is-like-a-reptile-solarium-for-berliners/>, 5 Temmuz 2012.
- [98] Europeupclose, An Afternoon around Berlin's Alexanderplatz, <http://www.europeupclose.com/article/an-afternoon-around-berlins-alexanderplatz/>, 5 Temmuz 2012.
- [99] Ostkreuz, Alexanderplatz, <http://www.ostkreuz.de/static/upload/blog/hh4November.jpg>, 5 Temmuz 2012.
- [100] Settnik, B., (1989). Bild 183-1989-1104-437, Bundesarchiv.
- [101] Wikipedia, Berlin-Berolinahaus, http://et.wikipedia.org/wiki/Pilt:Berlin_berolinahaus_2008102.jpg, 6 Temmuz 2012.
- [102] Link, H., (1979). Bild 183-UO603-O056, Bundesarchiv.
- [103] Flickr, Berlin-Alexanderplatz, <http://www.flickr.com/photos/wolf-rabe/5453299215/>, 5 Temmuz 2012.
- [104] Landesbank Berlin, Pictures, http://www.lbb.de/landesbank/en/10_Ueber_uns/35_Presse/30_Fotos/index.html, 6 Temmuz 2012.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet ÖZBİLEN
Doğum Tarihi ve Yeri : 15.07.1987 - Ankara
Yabancı Dili : İngilizce, Almanca

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Mimarlık	Beykent Üniversitesi	2009
Lise		Bahçeşehir Atatürk Lisesi	2004